Мих. Р. Грујић

Мк 925 4

IV

ИЗДАЊЕ ЗАДУЖБИНЕ ЧУПИЋЕВЕ

СРПСКЕ
НАРОДНЕ ЗАГОНЕТКЕ

ПО БЕЛЕШКАМА УНУТРА ИМЕНОВАНИХ

УРЕДИО И ИЗДАО

СТОЈАН НОВАКОВИЋ

СА СЛИКОМ ЧУПИЋЕВОМ НА ОСОБИТОМ ЛИСТУ

БЕОГРАД и ПАНЧЕВО

КЊИЖАРНИЦА В. ВАЛОЖИЋА КЊИЖАРНИЦА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА

1877

Библиотека Матице српске

„Прочита се писмо члана Стојана Новаковића, којим нуди одбору своју критички уређену збирку народних загонетака, у коју су ушле не само по разним листовима до сад штампане загонетке него и повелике збирке нових досле нештампаних. Одбор реши: да се ова збирка штампа и повеже трошком задужбине Чупићеве у 1000 егземплара.“

Бр. 8. састанка одборског од 31. Јануара 1876. год.

В. 596/07

О ОВОЈ КЊИЗИ.

1. Међу народне умотворине припадају и загонетке. Но како се оне ни лепотом, ни знаменитошћу не могу мерити с песмама и приповеткама (нарочито с неким), то је на њих мала пажња обраћана. Најстарије штампане народне загонетке биће по мом знању оне из „Kalendara od god. 1761. izdanog u Budimu po O. Emer. Pavichu“, које су ми познате по томе, што их је прештампао И. Брлић у своме „Novouredjenom ilirskom kalendaru iliti svetodaniku za 1842.“[1] Али прави почетак купљењу и издавању народних загонетака с нарочитом намером, за то што су народне умотворине, учинио је Вук Стеф. Караџић у књижици „Народне српске приповијетке. Написао В. С. У Бечу 1821.“, где је на крају књижице (стр. 33—48.) наштампао преко стотине загонетака. Овај свој почетак помиње Вук у предговору књиге „Правительствующій совѣтъ сербскій, Беч 1860.“, и бројећи на том месту шта је још мислио за живота издати, помиње међу осталим и једну хиљаду загонетака народних. Али ни ове, као ни других онде поменутих жеља не мо-

[1] А овамо ће без сумње припадати, ма да је прерађивана, и Pjesan od gonetaka, коју је штампао Фр. Курелац у Fiocі, табаку доданом гдекојим ексемпларима његове књиге Kunje i pahuljice, Zagreb 1866—68. Види и предговор те књиге стр. XIX.

гаше многозаслужни покојник од смрти отети. Она белешка показује, међу тим, колико је напредовао мали почетак Вуков од 1821. године, чему је сведочанство, осим те записке, и друго издање његова „Српскога Рјечника“ (Беч 1852.), где се налази повише загонетака, којих у горе поменутој књижици нема. Осим Вука у први мах мало је ко у нас радио на купљењу народних загонетака. Истом за последњих 20—30 година, као што ће се ниже у библиографији моћи прегледати, јављају се по каткад помање збирке у периодичким списима и листовима. Међу њима се истиче и величином (329 загон.) и добротом збирка заслужнога Ф. Јукића у његовом Bosanskom prijatelju II—III (1850 те 1861 u Zagrebu).

Кад сам се године 1865—1868 бавио о издавању књижевнога листа „Виле“, отворим године 1866 место и за народне загонетке потицањем неких пријатеља, који су лист помагали купљењем народних умотворина, те се ту старањем пријатеља народних умотворина мало по мало прибере, у самоме народу, на разним крајевима Србије, на 635 загонетака. Тим је та збирка постала мало што мања од свију заједно до тада на свет изнесених. У то добијем на употребу и од г. Вука Врчевића, познатога скупљача народних умотворина по Херцеговини, његову збирку, у којој беше преко 800 загонетака, махом нештампаних. Тада сам почео мислити о томе, како бих покупио и у једно критично издање саставио и ово што се налазило у мојим рукама и оно што је већ прије штампом на свет изнесено. Сазнавши, да сам рад тај посао извршити и попунити у књижевности народних умотворина празнину зборника народних загонетака ставише ми

зимус на расположење своје збирке: г. Љубомир Ковачевић, професор језика и књижевности српске у учитељској школи у Крагујевцу, г. Алимпије В. Богић, секретар министарства унутр. дела, и г. Милован Ђ. Глишић. Збирка г. Љ. Ковачевића бројем ће мало што бити различна од Врчевићеве; оне друге две (г.г. Богића и Глишића) износиће обадве толико; али унутрашњом вредношћу све три ће те збирке надилазити Врчевића, по што су од људи, који су не само добри знаоци ових народних творевина, него и свега онога, на што треба да пази онај који те творевине за књижевну и научну потребу из народа бележи. Мањим збиркама непосредно из народа кўпљених загонетака послужиште ме још и ова господа: г. Михаило Ковачевић, пређе учитељ у Левчу, г. Кузман Цветковић судија у Чачку, г. Иван Павловић слушалац филос. факултета, г. Сава Ј. Живчевић учитељ у округу рудничком у Прањанима, један неименовани срески писар из округа чачанског (преко г. К. Цветковића); г. Марко Т. Марковић учитељ у Реснику округа београдског, родом из окр. ужичког; г. Каменко Делић студенат из Загреба. Наустице је мени неке казао пок. Лазар Дугалић (родом из среза студеничког) срески начелник. Док се за књигу приправљала грађа, имао сам задовољство лично се о начину посла и редакције разговарати с познатим знаоцем ових ствари г. М. Ђ. Милићевићем, од кога је том приликом такође неколико загонетака забележено. Предусретљивости све ове господе, која се свесрдно овој мојој књижевној намери одазваше и потпомогоше је, могу захвалити, што се у мене застала у рукама збирка, која је, узевши у рачун и оно што је већ било штампано, износила преко

4500 варијаната нар. загонетака. Осим тако знатнога броја, у мојој су грађи били заступљени сви главни крајеви нашега народа. Толика и така збирка допуштала је потпуно, да се може мислити на издавање особитога зборника „Српских народних загонетака“, и на реду је било изнаћи најудеснији начин редакције.

2. Као што се из књиге ове лако може видети, правих загонетака, које би се по одгонетљајима могле врстати, нема много. Тим пак већи интерес постаје за варијанте, који се у читавим гомилама нижу око појединих одгонетљаја. Проматрајући то, док сам још грађу приправљао, опазио сам, да су одгонетљаји, као што је наравно, објекат загонетању, а из тога је следовало, да би се у списку одгонетљаја видео тако рећи круг загонетања, и да би се по томе списку најлакше дала прегледати и за научна разматрања употребити ова врста народних умотворина. Исто тако ми се у том правцу разматрања учинило, да се разликости појединих загонетака не би дале никако друкчије тако прикупити око једног средишта (што је за прегледање и разматрање у целини од неопходне важности), као кад би се сви варијанти загонетања на један одгонетљај око тога одгонетљаја прикупили. Тим начином долазе једна уз другу загонетке разних крајева, те је могућно гледати, колико се у овим ситним умотворинама слажу или разликују често врло удаљени крајеви народа. Одлучивши се из тих узрока за такав распоред, из њега ми се одмах указао начин, по ком ваља цео материјал разделити. Има загонетака, у којима је више питање него загонетање. Таке се загонетке може бити, не би могле ни сматрати као праве загонетке; али сам их ја имао пред собом готово у

свима збиркама штампаним и нештампаним заједно с правим загонеткама, у којима се она ствар, која се каже одгонетљајем, не тражи простим замотаним питањем, него више сликањем и поређењем. Загонетке питањем таке су, да их нисам ни могао по одгонетљају уређивати; њихова је природа више тежине ставила у само загонетно питање. И ма да се неке од обе те врсте веома примичу једне другима, нисам могао ништа удесније учинити, него их одвојити, и прве, праве загонетке, уредити по одгонетљајима, а друге, загонетке питалице, по њиховим питањима азбучним редом. Као трећи део искочиле су две три приче са загонетањем у опкладу и загонетке рачунске, које нису могле ући ни у први ни у други поменути део. Кад би таких загонетака више било, и те би се две врсте морале у особите делове распоредити; овако су, због тога, што је свега неколико бројева од обадве, и једна и друга у тај трећи део стављене. На послетку међу се уз загонетке још и неке реченице, које се шале и весеља ради задају у друштву да се изговоре брзо, реч за речју, без пометње, а састављене су тако, да пометњом може изићи непристојан смисао. Таку једну реченицу наштампао је Вук у Рјечнику под Јегуба. Имао сам и такових неколико, али их нисам хтео употребљавати.

Појединце о трећем и другом делу немам шта говорити. Уредба другога дела толико је проста, да сам и варијанте врло блиске и тек у ситници различне ставио сваки на своје место по азбучном реду. При малом обиму и мањој вредности тога дела, и онако ће сваки себи лако моћи преглед учинити. О првом

делу, којега је садржина, по мом мишљењу најзнатнија, и може имати интереса за испитиваоца, дужан сам још нешто казати. Ту сам, нарочито при већим групама, врстао загонетке на гомиле с већим и мањим одељцима, као што се из књиге саме боље да видети. Варијанат, који је иоле одступао, стављан је засебно, иначе су при усвојеноме тексту стављане ситније разлике бележака, којима сам се служио, свагда с назначењем извора. У реду, којим се извори наводе, напред је обично онај, којега сам текст усвојио. При наличности загонетака, која се јавља, где је год наличност ствари о којима се загонеће, упућивано је на дотичне одгонетљаје. Ако су над ређим или стајаћим речима, које само у загонеткама долазе, бележени акценти, сваки може бити уверен, да сам их усвојио само од оних, за које сâм могу стати добар, да су их умели тачно забележити. Објашњења, ако су где била потребна, или ако сам их у белешкама имао, свуд су додавана. Догађало се, да сам чешће имао загонетака с рђавим одгонетљајем. Имајући готово увек варијанте с разних страна, био сам у стању, где се показала разлика у бележењу одгонетљаја, поредити разликости према смислу загонетке, и погрешно забележене одгонетљаје исправљати. Али има случајева, где ми се доста јасно чинило, да није прави одгонетљај забележен, а није ми се десило ништа боље у рукама, по чему бих погрешку, коју сам осећао, могао и исправити. У таким случајевима, или где ми се о тексту чинило, да му што недостаје, стављао бих пред наслов (одгонетљај) за знак једну звездицу. Да сам овоме послу још више времена могао посветити, може бити да би се међу ситницама још шта могло изгладити и исправити;

овако, при доста кратком времену које сам од осталих мојих послова могао овој веома пипавој и спорој радњи посветити, учињено је, уз најбољу добру вољу, онолико, колико се могло стићи.

3. Није случајно, што у ових неколико врста напред нигде није поведена реч о вредности загонетака или упоредној цени њиховој. Ја сам се с намером у читавом овом послу оштро стеснио на круг простога издаваоца. Још ћу само додати, што имам забележено о томе, кад и како народ загонеће.

Тако из Приморја, из старе Зете и Захумља имам белешку (од В. Врчевића), да народ тамо загонеће само уз месојеђе, а пре и после никад и нигде. За Србију имам још ближе одређено (М. Ђ. М.; Ков.) да се загонетке обично загонећу само уз белу недељу. Тада је у загонетању и шали дозвољено и слободно рећи, што је у свако друго доба срамота. Јукић и Л. Илић говоре сагласно, да се загонетке загонећу само уз дуге зимске вечери на прелима. Пред загонетањем свагда иде питање, које је по разним крајевима народа различито. Вук прип. наводи: „Што ми ти је за што?“ За Срем и Бачку каже исти писац на истом месту, да им питање гласи „Да што ми ти да што?“ У „Срб. Далм. Магазину“ за 1868 стр. 66 читамо, да је тако питање и у Лици. Славонци, по Брлићу, питају: „Да што ми је да што?“ — „А што ми ти је што?“ а по Л. Илићу њихова су питања „Да што ми ти је да што?“, „Што је то?“, „Ко ће погодит', што ћу ја сад рећ'?“ Ришњани питају „Што ми ти се нену (и) гонену?“ (В. Врч.; В. С. К. Рј.); Приморци „Што ми ти се гонену?“ (В. Врч.); Херцеговци „Што ми ти је, да ми ти је?“ (В. Врч.). У Србији питање је „Шта ми ти је шта?“

или „Што ми ти се што гони?“ (Живч.) Ту су прикупљени сви облици питања, које сам где нашао; али се за највећи део не може рећи, да су са свим везани за онај крај из кога их ја, може бити случајно, имам. Једно исто лице може се послужити час једним, час опет другим питањем.

4. Упућивање на штампане и нештампане изворе, који су ми на руци били, чињено је кроз целу књигу кратким скраћењима. Та скраћења рад сам овде да изређам, да им додам потпуне наслове или објашњења. Ту ћу казати и с ког је краја која збирка купљена.

Anon. — Један сресни писар из округа чачанског. Послао своју збирку преко г. Кузмана Цветковића судије у Чачку.

Ард. — Љубица Ардалићева у „Срб.-далм. Магазину“ за 1864 стр. 101,

Арх. Дуч. — Архимандрит Н. Дучић у „Срб.-далм. магазину“ за год. 1863.

Бог. — Алимпије В. Богић, секретар минист. унутр. дела, о ком је напред помињато. Родом је из горњега Подриња у Србији.

Бос. пр. — Фр. Јукић у Bosanskom prijatelju, такође напред помињат. Ради места може се по путописима и радњи Јукићевој назначити, да се он кретао највише по југозападној Босни, а родом је Бањалучанин.

Брл. — Игњатије А. Брлић штампао је веће и мање гомилице загонетака у своме календару Novouregjeni ilirski kalendar iliti svetodanik za 1836, 1838, 1842, 1851, 1853, 1854. Уз горњи знак стављена је обично и година календара, из којега је текст узет.

В. — Види Вул.

В. Врч. — Напред помињата рукописна збирка Вука Врчевића, купљена по Херцеговини, Црној Гори и Приморју.

В. С. К. прип. и В. С. К. Рј. — Првим знаком бележене су загонетке из Вукове напред помињате књижице од 1821, а другим из Српског Рјечника 1852. У Рјечник су ушле и многе од загонетака из напред поменуте књижице. При тима је знак само напред поменуте књижице; при којима је пак поменут Рјечник, оне се само у Рјечнику налазе.

Вул. и В. — Светислав Вуловић професор, којега су белешке штампане под та два знака у „Вили.“ Местом припадају те загонетке југозападном крају Србије.

В. Ник. — Покојни прерано умрли Владимир Николић.[1] За место не могу знати сигурно, но чини ми се да припада Левчу и Темнићу.

Г. К. С. — Георгије Којанов Стефановић парох у Сомбору штампао је загонетке у „Световиду“ за 1858. У њима су заступљене српске населбине у Угарској.

Грб. — Иса Грбић у „Срб.-далм. Магазину“ за 1868 и 1869. Из Лике.

Живч. — Сава Ј. Живчевић учитељ у Прањанима у рудничком округу у Србији.

Ив. П. — Иван Павловић, свршн. слушалац философског факултета велике школе. Местом припадају загонетке његове збирке рудничком и ваљевском округу.

[1] Рођени брат јуначки погинулога Михаила Н. Илића.

Иг. Брл. — Игњат Брлић из Брода, који ми је уступио читаву своју збирку народних умотворина, из којих има једна загонетка у трећем делу, за коју се у осталом сећам, да сам је и сам давно од некога слушао.

Јевт. — Иван Јевтић свештеник. Његове су загонетке штампане у „Вили.“ За место не могу данас ништа казати.

Ј. Пам. — Јанићије Памучина у „Срб.-далм. Магазину“ за 1848. Тамо је потпис *.... Јукић у Bos. pr. I. 124 каже, да је то збирка познатога Херцеговца Ј. Памучине.

Календ. — Тим су знаком бележене загонетке штампане у Великом беогр. календару за 1853. Не зна се од кога су и од куда, јер су штампане без потписа.

К. Дел. — Каменко Делић студенат из Загреба. Загонетке су из Лике.

Ков. — Мих. Ковачевић, који је напред поменут.

К. Цв. — Кузман Цветковић, који је такође напред поменут.

Л. Дуг. — Пок. Лазар Дугалић, о коме је такође, напред била реч.

Л. Ил. — Narodni slavonski običaji sabrani i popisani po Luki Iliću Oriovčaninu. U Zagrebu 1846, стр. 224—235.

Љ. Ков. — Љубомир Ковачевић. Види напред. Он је својим зналачким суделовањем највише био у помоћи израђивању ове књиге. Што се тиче места, његове загонетке највише су из Колубаре. Има их и с других страна, што је често при свакој загонеци поименце казано.

М. Т. М. — Марко Т. Марковић. Види напред.

М. Ђ. М. — Милан Ђ. Милићевић. Види напред.

М. Кр. — Пок. Максим Крстић учитељ у Рађевини, родом из Босне, не знам сад с кога краја. Његове су загонетке штампане у „Вили.“

Мишк. — Потпуковник Јов. Мишковић. Његова збирка чини почетак и знатан део оне збирке, која је у „Вили“ штампана. Његове загонетке махом су из округа рудничког. Бављење своје на том крају обележио је трудољубиви писац и опширним „Описом рудничког округа“ у Гласнику. Његовим прилогом почето је у „Вили“ штампање нар. загонетака.

П. А. Јов. и

Пант. — потписи под малим збиркама загонетака у „Вили.“ Пуна имена сад не знам.

Павић. — Емер. Павић, о ком је напред говорено, да су од њега најстарије штампане загонетке.

Р. В. П. — Радован В. Петровић учитељ у Шапцу. Збирка му је штампана у „Вили.“

Рад. — Живојин Радоњић свештеник у Лојаницама окр. шабачког, родом из Совљака у Мачви. И његова је збирка штампана у „Вили.“

Рисан. — Загонетке у „Срб.-далм. Магазину“ 1864 с потписом „Мл. Србин из Рисна.“

С. — Потпис под загонеткама штампаним у „Вили“ о ком сад ништа више не знам.

Сунд. — Јов. Сундечић у „Срб.-далм. Магазину“ за 1850.

Т. Марк. — Потпис под загонеткама штампаним у „Вили“, о ком сад ништа више не знам.

Ф. Г. Р. — Филип Г. Радичевић у „Срб.-далм. Магазину“ за 1864. Загонетке су црногорске.

Фил. — Адам Филиповић Широкопољски. Bosiljak I. 126 и д. Загонетке мислим да припадају Славонији.

Ф. Долов. — Неколике загонетке под таким потписом штампало је Smilje 1876 br. 4.

Шум. — „Шумадинка“ год. 1850, 1855, 1856 у различитим бројевима. Обично је додавана знаку и година листа, из кога је црпено.

У књизи Т. Влајића „Србскій венацъ одъ народньи србскіи исторически и наравоучелны прича, песама, баснa, пословица и загонетки исплетенъ. Београдъ 1850“ има на стр. 90—96 неких 27 загонетака, но од њих је само једна (Бела белу преко поља виче, итд. Види Јагње) народна, а остале и ако су, може бити, из народа, тако су свој народни карактер изгубиле, да им се натраг повратити не може. С тога тај извор није никако употребљен.

На ни горе показани извори немају сви једнаку вредност. Но како сам веома ретко био упућен на један извор, могао сам се поређењем помагати, у колико општа декомпозиција, која у новије време обузима народне умотворине, није потисла ваљаност и тачност народнога стила и у овој врсти народних умотворина. Зналачко ће око лако опазити у овој књизи трагове тих нових уплива, и не може се сумњати, да би и ова врста нар. умотворина друкчије изгледала, да ју је имао ко покупити барем пре седамдесет година.

При књижевним изворима могло би се мислити, да ли нису једни од других узимали. У томе сам мало случајева опазио, и може их и други, ко год хоће, тражити у књизи, где су навођени само књижевни извори, па се потоњи с првашњима од слова до слова слажу у читавом низу случајева. Али је и тога веома мали број, те се готово за све изворе ове књиге може рећи, да су црпли сваки из народа и независно један од другога, уз то још сваки на различитом крају народа и у различно доба (може се казати међу 1820—1875). То је вредно да се зна за оцену критичке вредности бележака.

Не могу стати добар ни за то, да ли сам употребио сам с в е што је литературом на свет изнето. Ко наше прилике познаје, онај ће знати колико је то не само тешко, него каткад и немогућно, и држим, да ћи ми се, зарад онога што већ има у књизи, опростити оно што не могаше у њу ући.

5. На послетку имам да додам, да је књига спремана п о г л а в и т о з а к њ и ж е в н и к е, који се баве изучавањем народних умотворина и духа њихова. Тога ради при избору речи и умотворина који не би били за штампу, а којих је у овој врсти народних умотворина доста, терао сам, докле сам даље могао, премда има ствари, које ми ни пошиљане нису; толико се може избор речи и обрта уз белу недељу раширити. Тако В. Врч. напомиње, да има много загонетака, које се само између људи и жена, момчади и девојака по особ гонећу, а које никако не пристоје штампати, „јер су одвећ — како тамо веле — претиле“, али се опет често између веселих људи и жена загонећу, где не слушају момци и девојке.[1] У осталом ја мислим, да није много ни стало за тим да се с в е исцрпе, да се п о т-

[1]) Таке су управо оне, што напред поминьах, да их је пок. Фр. Курелац у својој књизи Kunje i paћuljice штампао.

пуна збирка начини, колико да има једна збирка, која може довољно светлости бацити на ову страну примитивне духовне радње народне. И моме труду то је био задатак; њега ради старао сам се, да грађу тако преберем и уредим, како ће она светлост што чистија и јаснија бити: и ако то ма у колико будем постигао, моћи ћу бити потпуно задовољан.

II. II. Поред све пажње, да употребим све што ми могаше бити доступно од загонетака већ штампаних у књижевности нашој, пропустио сам неке збирчице, и ако не велике. Тако је остала неупотребљена збирчица J. Мишковића у Матици 1870, стр. 116, 212, 260 штампана, по том збирка Бошњака Кнежевића и Павлиновића у Narodnom koledaru Матице далматинске за 1863 год., по том збирка Павлиновићева у истом календару за 1864, 1865, 1866, по том белешке Велимира Гаја у његовој Književnoj zabavi hrvatsko-srbskoj, IV. Zagreb 1869, пописане од некаква Црногорца и Бошњака. У својим белешкама касније нађох, да је и Ђ. Рајковић у „Земљаку“, који је 1870. у Н. Саду издавати почео, штампао неколике загонетке. Али до „Земљака“ овде нигде доћи не могох. Исто тако ни Narodnoga koledara све течаје не могох прегледати. Међу тим и Иван Павловић посла ми још неколико из округа рудничког. Тако сам из његове збирчице и из горе поменутих књига покупио у додатак, који се овде штампа, оно чега већ напред нема, оставивши при том избору на страну све ситније разлике.

Брод.

Црна мачка путом греде,
не зна јој се трага ни биљеге. (N. kol. 1864.)

Валови морски.

Два брата прико поља трчу; један другог достигнути не може, док оба на крај не допру. (N. kol. 1865.)

Веверица.

Век козји, скок јуначки, руво калуђерско. (Ив. II.)

Волови (у плугу).

Полећело јато ждралова,
меснијех кљунова,
дрвених вратова,
гвоздених репова:
гдје падоше, ту зацрнише. (N. kol. 1864.)

Врело (извор).

Лончић торончић насред брда ври, ни насут, ни притарнут. (Ив. II.)

Гајде.

Ћаста коза ћапаласта
ћа на боку шâрена,
ћа на грчки гôвори,
ћа на прсту зâноси. (Ив. II.)

Акцентује се у загонетању тако како је забележено.

Грозд.

1. Уз стубицу низ стубицу
кост, тита, јареника,
пуна кита ремена. (Мишк.)
2. Тић прилипић,
при гори му репић. (N. kal. 1866.)

Упор. у књизи Грозд IV.

Дете.

1. Иште кмека два кундека,
иште кунда манде. (Мишк.)

Упореди напред у књизи XII. стр. 41.

2. Улажа вино гони
из јелића костелића. (Nar. kol. 1864.)

Мисли се дете кад сиса.

3. Марко плужи деветерим плузим',
свак се чуди, како Марко плужи. (N. k. 1866.)

Мисли се дете које сиса на девет млазова. Упореди К р е ш т а л и ц а.

Зарез (на рабошу).

Сто волова у једну стопу стаје. (Мишк.)

Земља и трава.

Црна кошара, зелени рогови. (Ив. II.)

Зрак.

Кроз сламу иде, а не шушка. (N. kol. 1866.)

Упореди Мрак I.

Зуби.

Пуна кутија клинаца. (Ив. II.)

Каиш.

Одох вамо, оде тамо;
састасмо се на пупчи-пољу. (Ив. II.)

Карике (на пушци).

У цареве девице
деветоре тканице. (Ив. II.)

Кључ.

1. Ја почук носим на бедри',
ја почуknем тебе,
а ти тога до тебе,
а он тебе, те тебе. (Мишк.)

Упор. Кључ на стр. 89. под II. и VII.

2. Завенда те, запенда те,
не могу те одвендати, отпендатн:
док не дође ој,
који те завенда, запенда. (Nar. kol. 1864.)

Коса, чело, очи и т. д.

Дванест птића жијавчића,
дванест птића павучића,
дванест птића гледавчића;
равна влака,
густа дубрава. (Nar. kol. 1865.)

Лула.

Имам кобилу дорушу,
зеље једе, пепелом с..е (Ив. II.)

Мачка.

Обатаљак рукавица;
саме гусле гуде. (Ив. II.)

Мед.

Тисто бисто,
пеном поклопљено. (Мишк.)

Месец, звезде и небо.

Овце пасу небројене
широм пољем немиреним,
а чобан им рогушпца. (Nar. kol. 1866.)

Метла.

Ја потражих моје туто,
тут' овамо, тут' онамо:
кад ли туто за вратима. (Nar. kol. 1864.)

Упореди напред у књизи стр. 130, III. 2.

Млин (воденица).

1. Пођерало иње маиње,
маиње страиње,

страиње торош,
а торош белош. (Мишк.)

2. Чврчак чврчи,
репом врти;
што год људи стекоше,
то пода њ метоше (N. kol. 1864.)

3. Грлом једе а ребрима с..е. (В. Гај.)

4. Жвалама бере, а меће на страну. (В. Гај.)

Муња. (Упор. Светлица).

Једна гуја преко бијела свијета. (N. kol. 1864.)

Ноге.

Вуга вугу тјера уз почин-поље и низ почин-поље; не починула ти душа, док не погодиш. (В. Гај.)

Ноћ. (Упор. Дан и ноћ).

Сађе мрки во у један дубоки до; најјачи цар са царством својим да прегне, какву снагу тај во има, не би га ишћерали, ако сам не изађе. (В. Гај.)

Опанци.

Оседлах коња, па ударих по трбуху седло, по леђима колане. (Ив. П.)

Ораси.

Пун долац доратастих коња; кад један завришти, сви завриште. (В. Гај.)

Откоси. Упор. стр. 156.

Сво поље опасато каишима. (Ив. П.)

Папуче.

Две се чавке карају,
да се не окаљају. (Мишк.)

Петао.

Сав свијет помрије; а један старчић са кошчаном свиралицом засвира, и цио свијет оживје (Мишк.)

Плуг. Упор. напред Волови.

Дванаест браће опуту кроје, а сестра за њима засукује. (N. kol. 1866.)

Прсти на нози.

Иду пет браће петлића, и за њима сестра пêтла. „Чекајте, пет браће петлића!“ Ни она стиже, ни они могоше ишчекати. (Ив. П.)

Прст и нокат.

Ене га и на њему оно. (Ив. П.)

Пуж.

Шара вара по потоку шара,
у ћупићу на пањићу спава. (Мишк.)

Пут.

Вито навито,
по свем свијету извито,
у сваку кућу увито. (N. kol. 1863.)

Пушка и зрно.

Дрвен отац, гвоздена мати, па родили ђаволасто дете. (Мишк.)

Пчеле.

Нешто врда око брда,
врло пази, ђе улази (Мишк.)

Раоник.

Прође куна прико гувна,
гвоздена кљуна,
дрвена репа. (N. kol. 1864.)

Самар.

Што у гори сјечено,
што у тору стрижено,
и у пољу жењено,
све у једно састављено? (N. kol. 1866.)

Сахат.

Гором иђе, горе неће;
водом иђе, воде неће;
увик лаје, никад не пристаје. (N. kol 1864.)

Свећа.

Стара баба у нуглу сиди,
по свој кући поса' чини. (N. kol. 1865.)

Свиња (и желуд).

Шигље мигље путом иђе,
гледа, да му галац падне. (N. kol. 1866.)

Свирала.

Ћувија вија по брду се вија,
о ћувијо, курво,
како ли се лепо вијаш. (Ив. II.)

Сунце.

1. Ивер, север, кађипер,
свуд кроз гору накићен. (Мишк.)

2. Паде во у дубоки до; не види га нико, него сам господин Бог. (N. kol. 1865.)

Мисли се сунце кад зађе. Упор. Снег X.

Чакшире.

Скочих у јаму, па на двоја врата изиђох. (Ив. II.)

На послетку изашла је прошле године књижица „Српске народне загонетке. Прво коло. У Новоме Саду 1876.“ 39 стр. на маломе формату, за коју по огласима видим да је Натошевићева. Књижица је та до-

шла мени у руке, пошто се овај мој зборник у велике штампао. Једно с тога, а друго и за то, што је она израђивана са свим за другу потребу и с другом намером, ја се њом већ нисам могао користити.

Акценат као француски circonflexe употребљен је место нашега полукруглог само зато, што штампарија, за сад, није друкчијег имала.

ДЕО ПРВИ.

ПРАВЕ ЗАГОНЕТКЕ.

Адам и Ева.

Сав се свет напи на сикодри води, само два иксана не могоше. (Љ. Ков.; Ков.)

Ајташ у воденици.

У шуми сјечено,
преко поља вучено,
а на води тандркало. (Фил.)

Алке од вериге.

Девет рука;
свака држи по девет ока,
а у све нема но девет ока. (В. Врч.)

Ам.

1. Ам' ти ам,
амо ам,
амо ти се само каже. (Г. К. С.)
2. Ам ти кажем,
ам не кажем,
само ти се каже. (Бос. пр.; Л. Ил.)
3. Ам ти вељу,
ам ти кажем. (Љ. Ков.)

Ардов. Види Каца.

Баглићи. Упор. Навиљци.

Поскочише синови, направише оца. (Л. Ил.)

Бад (којим се волови гоне.)

Об дан месо једе, об ноћ звијезде броји. (Ј. Пам.)

Бадањ. Упор. Буква.

1. Шик бик воду пије, а шију не прегиње. (Бог.)

2. Пије воду, а не прегиње врата. (Мишк.)

3. Бик пије воду, а врат не прегиње. (Љ. Ков. из Груже.)

Бадњак и бадњи дан.

Кад сједе бан
на сјајни дан,
сва ђечица запјеваше,
а старци заиграше. (В. Врч.)

Бакалар.

Дуг дугоња мртав лежи;
код нас му је реп,
а глава у Мисир. (В. Врч.)

Бакра.

Наша бакра у небо зјала.

Тако Ј. Пам. Ја у осталом не знам шта је бакра, ако не буде бакрач.

Бакрач.

1. Црно мече д..е пече. (Бог.; Љ. Ков. из Трстеника; Мишк.; Ков.)

2. Црн пас о небу виси. (Љ. Ков.)

3. Рак на коњу,
рак на седлу,
и седи покрај мора
на два чвора. (Љ. Ков.)

Бардак. Упор. Ибрик.

1. Крив деда с греде мокри. (Мишк.; Љ. Ков. из Јасенице.)

2. У нас коза ћиверица,
ћи на боку шарена. (В. Врч.)

3. Отиште се во
низ попов до,
ни за што га не мореш ухватити, нег' за држак. (К. Дел.)

Бардак (кад се с њим зове на славу).

Кус пас кроз село прође, све га комшије пољубише. (Ков.)

Бардак и чаша.

Мој отац голишан
гађа твоју бабу у нишан. (Љ. Ков. из среза краг. и Качера.)

Барило. Упор. Вучија.

I. 1 Оћерах сивоњу на воду,
воду пије, а врат не прегиње. (В. Врч.)

2. Дође на воду, напи се воде, а врата не присеже. (В. Врч.)

II. Ја оћерах краву јалову, а дођерах је дома стеону. (В. Врч.)

III. Кус магарац путује;
ко га гођ срета, под реп га љуби. (К. Дел.)

В. Врч. пише бурило, а К. Делић барилац. Тога обојега нема Вук у Рјечнику. Прве две загонетке тичу се захватања а трећа и четврта доношења и пијења воде.

Барјак.

Срце дрвено, глава челикова, ноге гвоздене, крила пртена. (В. Врч.)

Барка. Упор. Лађа, Чун.

Преплива птица дугорепица; и преплива море, и крила не скваси. (В.; В. С. К. Рј.)

Под крилима ваљда се разумевају ветрила. Иначе би приличнији био какав други одгонетљај.

Бачва. Упор. Каца, Вучија.

1. Царева сека су девет се пасова паше. (В. Врч.)
2. Убих вола бика,
   све се село срика
   око вола бика
   наврх јасеника. (В.)

Првом се загонетком мисли на бачву као суд, а другом на бачву пуну вина.

Бачица (станарица) виче чобанина, да дојера овце те да их помузе зарана.

Поручује паритник паритници: дојерај ми мркотнице на прекушинце. (Бог.)

Бела недеља. Види Пост.

Бележник на кантару. Упор. Кантар.

У мојега вранца
гвоздена јајца. (Ф. Г. Р.)

Белензуке. Упор. Гривна, Прстен.

На около гвоздено, у сриједи месено. (В. Врч.)

Место белензуке В. Врч. има белензуци.

Бисаге.

1. Двије козе, један врат;
   и тај један прорезат. (К. Дел.; Грб.)
2. Двије козе, један врат. (Л. Ил.; Бос. пр.)
3. Два вука, једна шија. (Бог.)
4. Два се јарца за вратове вуку. (Вул.)

У 1. другој врсти К. Дел. има место „и тај један“ — „п тај рат.“ Грб. у пот. пише бисази.

Бич. Упор. Точкови, коњи, кочијаш и бич.

Као жица танко,
као змија витко;
пуца као пушка,
ује као вашка. (Љ. Ков. из Ћупр.)

Блато за ноктима. Cf. Црно за ноктима.

Носиш га, а не треба ти. (Бог.; Љ. Ков. из Јагодине.)

Брабоњци. Види Козе и брабоњци.

Брава. Упор. Ковчег, Кључ (кључаница), Катанац.

1. Поручује бан цици-бан
   својој љуби на диван:
   пошљи ми, љубо, што имаш,
   у гвожђа сам сакован
   на хиљаду бир земан. (Бос. пр.)
2. Сама гита гита,
   сама кућу чува,
   док самача дође. (Бос. пр. В. Врч.; В.)

В. даје као одгонетљај кључаницу. Тако и В. С. К. Рј.

3. Црна мачка кућу чува. (В. Врч.; Ф. Г. Р.)
4. Црно малено куће пазило. (Бос. пр.)
5. Закатари тари,
   те дођоше мудри скори,
   те оскери вери. (Љ. Ков.)
6. Затутуљено, замумуљено;
   тиснуто, виснуто;
   бисером засуто, беном зачакнуто. (Мишк.)
7. Закокори вери,
   заиштери вери,
   зацици запупу. (В. Врч.)

8. Крешталица кријешти
на студеној стијени;
да јој дођу три ста,
не могу јој ништа. (В. Врч.)
9. Зукукуљено, замумуљено;
задевећено, задесећено;
нико га не може
раскукуљути, размумуљити,
него онај који га је
закукуљио, замумуљио,
задеветио, задесетио. (В.; В. Врч.; Anon.; В. С. К. Рј.)

Брада. Упор. Владичин крст и брада.

Брада и уста.

Црн обојак на среди прогоре. (Пант.)

Брада, уста, нос, очи, чело, коса. Види Коса.

Бразда од плуга (кад волови ору). Упор. Во II.

Осам браће једну опуту кроје. (В. Врч.)

Брат сестру да узме.

Нит' је било, ни ће бити; а да буде — у з'о час би било. (Љ. Ков. из ваљ. Колубарја.)

Брашно, (кад пада испод воденичног камена.)

Вићак виси, вићка зја;
вићак вију! — те у вићку. (В. С. К. прип.; Брл. 1836.; В. Врч.)

Брашно. Упор. Млин и брашно, Сито и брашно.

Брашненица у торби.

О мени виси, а у те мисли. (В. Врч.)

Брдо за ткање.

1. Одох у гору, те одсекох три ста тридесет и

три шиндрике и четири баскије, и све донех на маломе прсту. (Мишк.)

Љ. Ков. има „две ста три шиндрике и четири врљике“, и место „и све донех на маломе прсту“ — „па понех на маломе прсту.“

2. Сједох, клекох, прихватих га,
тупа, лупа, куцукнух га. (В. Врч.)

Брijачица.

I. Сикирица маљурица
поврх горе сече. (М. Гл.; К. Цв.; Ив. II.; Љ. Ков. из Јасенице; Вул.; Бос. пр.; К. Дел.)

Међу овима Бос пр. и К. Дел. има „Сикирица мађарица поврх главе с'јече,“ — а К. Цв., Ив. Пав., Вул. имају у другом стиху место „сече“ — „звечи.“

II. Спрдавица спрда
преко девет брда. (Бос. пр.)

III. 1. Гвоздено ждријебе по брду пасе (Бог.)
2. Лиса кобила низ долину пасе. (Бог.)
3. Лисо прасе по риту пасе. (Т. Марк.)

IV. Гвозден коњ, а дрвен самар. (Бог.)

V. Манух репом, те обрисах орање. (Бог.)

Број.

1. Кућа од земље, кости црвене, а лишће зелено. (Ков.)

2. Црна кошара, црвени волови, зелени рогови. (М. Гл.; Љ. Ков. из Јасенице.; Пант.; Anon.; Живч.)

3. Волови зелени, а рогови црвени. (Бог.)

4. Мајка ми је кмаста,
отац ми је крвав;
а ја кмасто-крвав.

За последњи загонетљај бележи Врчевић као одгонетљај „Бачва, вино и број,“ но ја мислим да томе загонетљају као одгонетљај може приличити само Број.

Брус и камен.

Два су рођена брата; па један прави, а други квари.

Мисли се како један оштри, а други тупи.

Бубањ.

I. 1. Кус магарац кроз село риче. (Грб.)

2. Одеран бик низ долину риче. (Љ. Ков. из Лепенице.)

II. Трчи зец преко брда,
нешто му праска
к'о храстова даска. (Фил.)

Бубрег (у лоју).

1. У крви се родих,
у крви сам живио,
а крв не видио. (В. Врч.)

2. „Ош био, ђе си био?“
— У крви сам био.
„Што крвав нијеси?“
— У сриједи сам био. (В. Врч.)

Букагије (коњске).

Ситно витно до зоре сепоретно. (Сунд.)

Буква (воденична). Упор. Бадањ.

Буклија. Упор. Кантар.

Окичено мече кроз село прође,
ко га год срета, у д... га љуби. (М. Гл.)

Бундева Упор. Тиква.

Бура (ветар).

Звијукну баба иза Дунава,
помете хоцу наврх мунара. (В. Врч.)

Буре. Упор. Каца.

Највише дуга имам, а нико ми није позајмио (Љ. Ков. из Ћупр.)

У загонетању друга реч се изговара дȗгā, а погађач замишља дȗга. Тим се нар. загонетање чешће игра.

Бурма.

У наше кучкице
по хрбату сисице. (В. Врч.)

По примедби Врч. мисле се старински прстенови с пулијицама озго.

Буха.

I. Црно малено, зове се вангец. (Бог.; В.; Г. К. С.; В. Врч.: В. С. К. Рј.)

Међу овима у Врч. прва половина гласи „црно мало скац мац“; у Г. К. С. место „вангец“ стоји „чесац.“

II. 1. Црно малено цара варало (Ј. Пам.; Бос. пр.; Р. В. П.)

2. Црно малено
вас дан цара вара. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Љ. Ков. из Јасенице; Сунд.; Грб.; Anon.)

Сунд. има почетак „Црно нешто“, а друга му врста гласи „Сву ноћ цара на постељи варало.“ Место „вас дан“ имају „Сву ноћ“ Љ. Ков. и Грб., који последњи има и почетак као Сунд. Anon. место „малено“ има „гараво.“

III. 1. Мање од мака,
а дигне јунака. (Јевт.)

2. Црно малено
цара с коња сјахало. (В. Врч.)

3. Црно малено цара разбуди. (Бог.)

IV. Црно малено
свему св'јету додијало,
и царици у постељи. (К. Дел.)

V. Врагулица скакуће,
ће ће скочит' све гледа,
те ћевојци у њедра. (Бог.)

VI. Црн поп црвене колаче даје. (Бог.)

VII. Најела се на бану гладница,
и рече, да је његова баница. (В. Врч.)

Буха или ваш, пошто се нађе на чељадету, одмара се на њему.

VIII. 1. Убих вола бивола,
окрвавих два дола. (В. Врч.; Љ. Ков. из Груже; Ј. Пам.; В. С. К. прип.)

Место „убих“ имају гдекоји „заклах.“

2. Убих вола међу двије планине,
обадвије осташе крваве. (Грб.)

3. Убих вола међу два дола,
крви мало, меса ни мало. (Ф. Г. Р.; Љ. Ков.)

Љ. Ков. има другу врсту „више крви него меса.“ У овима се мисли на убијање бухе међу ноктима. Иначе се ово под VII. и VIII. узима и за одгонетљај Уш.

Вареника на огњу. Упор. Заклопац.

Гамиже ми, гамиже,
кошуљу ми подиже;
ја му вељу: на ниже,
а он више, те више.

Варница.

I. 1. Ето га, — нема га! (П. А. Јов.)

2. Пођох Богу, сломих ногу. (Вул.; К. Цв.)

II. 1. Скочи срна иза трна,
гдје се сврла, ту умрла. (Бос. пр.; В. С. К. прип.; К. Цв.; М. Гл.; Рисан; Сунд.; Мишк.; К. Дел.; Шум. 1855.; В. Врч. два пут; Л. Ил.; Фил.)

У појединостима су многи, али мислим према овоме који сам изабрао, погрешни варијанти. К. Цв. има само прву полу „Скочи срна иза трна“; В. С. К., В. Врч. и Шум. 1855. имају другу полу „ће се свила, ту и умрла“; М. Глиш. „где се савре, ту и умре“; Рисан има другу полу „и прескочи три ста и три трна“, али је то непотпуно. Друга Врчевићева гласи у целини „Прелећела овца преко доца, ће се саврла, ту и умрла.“ Остало није вредно бележити.

2. Ће заврла, ту умрла. (Бог.)

III. 1. Мање од макова зрна,
теже од камиле. (М. Гл.; Anon.)

Последњи место „камиле“ има „товара.“

2. Ситније од ћинћуве,
а теже од товара. (Anon.)

Упореди Жишку.

IV. 1. Полетиле гуске титѝрѝн-гуске,
сусреле их печѐчѐн-челе.
„Куд летите, печѐчѐн-челе?“
— Куд летимо, да летимо,
ником ништа не чинимо! (Љ. Ков.)

2. Летеле су челе, гуске;
питао их челибан:
„где летите, челе, гуске?“
— Где летимо, да летимо,
никога се не бојимо! (В. Ник.)

3. Полетеше двије гуске Богу на вечеру,
сусрете их пчела огорела,
те не даде Богу на вечеру. (Љ. Ков. из Гр.)

4. Полећела гуска тирин-гуска,
и пролеће триста и три града,
ђе заврије, ту и умрије. (Л. Ков. из Груже.)

5. Полећеле тиритин-гуске,
сусрете их супечен-чело:
„Куда ћете, тиритин-гуске?“
— Хоћемо да идемо у Свету Гору. (Бог.)

6. Подигоше се куси паландрци,
те пођоше Богу на вечеру.
Сретну их стари черендисало:
„Вратите се, куси паландрци,
давно је Бог вечерао.“ (Ков.)

7. Отуд лети тиринчица,
срете је опеченчица:
„Куд летиш, тиринчице?“
— Куд летим, да летим,
ником ништа не чиним. (Живч.)

8. Полетише титирин-гуске
тамо гори по моли-бога.

Сусрете их опенчегало:
„Куд идете, титирин-гуске?“
— Куд идемо, да идемо,
тебе не питамо. (Бос. пр.; В.; В. Врч.)

В. има „тамо горјен по молиш-бога, сусрете их опечен-чело.“ Тако и В. Врч.

Иначе читава загонетка значи варнице кад оне лете уз верige при чарању ватре.

ВАТРА.

I. Јаче је од челика,
малог стаса, невелика. (В. Врч.)

II. Црљена крава
на окрајку стала. (К. Дел.)

III. Дуго као во, широко као во, а место му као јаје. (Јевт.; Бос. пр.; Календ.)

IV. 1. Од овуд клада,
од онуд клада;
у сриди змај лежи,
гди трава не ниче. (Бос. пр.; Л. Ил.)

2. Два дола суподола,
међу њима змај лежи;
ђе змај лежи,
ту трава не расте. (В. С. К. прип.; В. Ник.; Брл. 1838.; Шум. 1855.)

В. Ник. и Шум. имају место „суподола“— „суьодола.“ Загонетка значи ватру међу прекладима.

3. Ђе наш црвенко лежи,
онђе никад трава не ниче. (В. С. К. прип.; Л. Ил.; Брл. 1838.; Бог.; Љ. Ков. из Колубаре; Ј. Пам.; Бос. пр.; Р. В. П.; Грб.)

Последња тројица имају место „црвенко“ — „броћоња“; гдекоји су краћи, тако да „никад“ друге врсте и „наш“ прве у многих нема, у гдекојих обојега, у гдекојих једнога којега год.

4. Наш мркоња још лане леже,
и сад му се место познаје. (Љ. Ков. из Јасенице; М. Гл.; М. Т. М.; Живч.)

5. Где нам је вранац лане лежао, и данас му се место познаје. (В. Ник.)

6. Лани зец леж'о, и сад му се место познаје. (К. Цв.)

7. Где наш барна легне, и до године му се место зна. (Рад.)

У овим загонеткама под IV. нарочито под 4, 5, 6 излази више значај огњишта управо ватришта, места, на ком се један пут ватра наложи. Али како су оне у свези са горњима 1—3, у којима је значај ватре и огњиште, то смо их ставили овде. Упореди Казан XII.

V. 1. Завих злато, развих злато:
али злато незаспато. (Љ. Ков. из Јасенице; Ков.; М. Гл.; В. Врч.; В. С. К. прип.; Ф. Г. Р.; Фил.; Мишк.)

Вук има другу врсту „а то злато к'о и злато"; Ф. Г. Р исту врсту — „али злато вазда злато." Фил. гласи „Повиј злато одвиј злато; злато к'о злато." У неких је место „завих" — „пових", а у М. Гл. „савих."

2. Закари, запари,
хајде на мандари. (Бог.)

3. Ноћас тискох, а јутрос извадих. (Бог.)

У свима овим загонеткама под V мисли се ватра, кад се у вече запреће, па у јутру распреће.

VI. Црвен деда у грне гледа. (Љ. Ков. из Краг.)

Ватра и дим.

I. 1. Отац у колевци, а син по кући ходи. (Љ. Ков. из Лепенице.)

Шум. 1856. има други део „а син у сватовима."

2. Док се отац роди, син по кући ходи. (Љ. Ков.; К. Дел.)

3. Дјеца трче, а отац се још није ни родио. (Фил.)

4. Отац се још није ни родио, а син већ више куће лети. (Р. В. П.; Ј. Пам.)

II. 1. Дуго врући дугоња,
а жена му још врућа
њему до кољена. (В. Врч.)

2. Цар до неба, царица му до кољена. (Грб.; К. Дел.)

К. Дел. место „цар, царица" има „муж, жена."

3. Дуг дугоња,
дуг до неба,
а жена му до колена. (Бос. пр.; М. Кр.; В. Врчевић.)

4. Дуг дебео до неба,
деца му до колена,
а жена му полегла. (В. Ник.)

Овој загонеци одгонетка је „дим, пламен, жеравица", и по томе припадала би на друго место, али смо је ради текста, с горњима доста једнаког, овде уврстили.

Ватрањ. Види Црепуља и ватрањ.

Ваш. Види Уш.

Венац младин.

Сламна кућа, гвоздени притисци. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.)

Вериге.

I. 1. Црно цријево из неба виси. (В. С. К. прип.; Мишк.; Љ. Ков.; Бог.; Ив. П.; М. Гл.; К. Цв.; Ков.; Живч.)

Љ. Ков. и Ков. имају „о небу виси." Живч. место „цријево" има „вријесло."

2. Црно цријево из неба виси,
а неба ни земље не дотиче. (В. Врч.)
3. Црно цријево из црне рупе виси. (В. Врч.)

II. Закукурено, замумуљено, забубурено;
ако не откукуриш, не одмумуриш, не одбубуриш,
завезало ти се. (Љ. Ил.)

III. Чакара гора
извадила цара
из Гргура града? (Бос. пр.; Календ.; В. Ник.)

IV. 1. Гргур мргур,
згргукљала ти се црева,
докле не угонеташ. (В.; Грб.; арх. Дуч.; Врч. два пут; К. Дел.; В. С. К. Рј.)

Место „згргукљала ти се“ неки имају „згрчила ти се“ и место „не угонеташ“ — „не погодиш“ или „не погодио.“

2. Грчено, мрчено,
грчила ти се душа,
ако не погодиш! (Грб.)

Вериге и котлић.

Прстен у прстен,
у прстену бака,
а у баке мливо,
свакоме је мило. (В. Врч.)

Ветар. Упор. Небо.

1. Чујеш га, а не видиш га. (Бог.; Мишк.; Бос. пр.)

Место „Чујеш га“ има Мишк. још и „Бије те“, а има он исти и овако.

2. Прођох воду, не укваших се;
прођох ватру, не изгорјех се. (Бог.)

Ветар и трава.

Дудулија свира, такосава игра. (Л. Дуг.)

Ков. има први део „Цигулин цичи“, а Љ. Ков. „Ћурулија свира.“

Ветар трава и гора.

Дудулин свира, танкосава игра, сва се гора љуља. (Бог.)

Вечера. В. Ручак и вечера.

Вид очињи. В. Очињи вид.

Виле. В. Плуг.

Вилице и језик.

Осјекох дрво ни од педи, ни од лакта; изађоше ми двоје наћве и један лопар. (В. Врч.)

Виљушка (кад се њом једе).

Долећело јато голубића с гвозденим кљуном а с гвозденим репом. (Рисан.)

Вимена у стоке

1. Мјешчићи тарашчићи;
узли без узала;
у њима се вода гони. (В. Врч.)
2. Лисичица брдом каска,
у мјешчићу воду носи,
стрмо брду окренула,
па се неће да просипа. (Ив. Павл.)

Вино.

I. Сунце ме кува, рука ме дроби, нога ме гази, уста ме кусају. (В. Ник.)

II. 1. Растов труп, лесков прут,
и у њему огњен јунак лежи. (Љ. Ков. из Лепенице; Р. В. П.; В. С. К. прип.)
2. У лискову пруту,
у храстову трупу
црвена звирка лежи. (Л. Ил.)

3. Црвен ћаћа у храстови' гаћа'. (К. Дел.)

III. Црвен вижа из букара п..а (К. Дел.)

Вино. Упор. Чокот, грозд и вино; Угаљ, вино и грожђе; Грозд, вино и чокот; Лоза грожђе и вино.

Вино и грожђе.

1. Унук сваки дан у цркви, а син један пут. (Г. К. С.)

2. Отац никад не иде у цркву, а син сваки дан. (Бос. пр.; Л. Ил.)

Тиче се вина и грожђа за службу божју.

Вино и ракија.

Дијете дивито, а унуче манито. (Ф. Г. Р.)

Виноград.

1. Слама опаде, семе остаде. (Anon.)

Мисли се, што пре лист опадне, а гиде остану.

2. Пустахија дође у хамбар и украде једно зрно жита; газда кад дође, познаде га. Сутра дан однесе пустахија и хамбар и жито, а газда га не познаде. (Б. пр.)

Витао. Упор. Мотовило.

1. Четири буле на коњу јашу, једна другу не може да стигне. (В. С. К. прип.; Р. В. П.; Шум. 1855.)

2. Четир' рога, једна нога;
товар носи, снаге нема. (Т. Марк.; В. Ник.)

3. Млин меље наврх јеле;
лисица га репом врти. (Ф. Г. Р.)

Вишек барута.

I. 1. Гвоздена глава, бела кошуља, црна утроба, (Љ. Ков. из Трстеника.)

2. Црно му срце, бијело му лице, а гвоздена му глава. (Бог.)

3. Бео човек, црно му срце, гвоздена му глава; дође на врата, па викну. (Мишк.)

II. Пуна каца црних јајаца. (Ков.)

III. 1. Срце му је црно, чапра му је картена. (Ф. Г. Р.)

2. Заћерах толаша,
а толаш грбошу,
а грбоша бјелошу,
а бјелоша бјеж', те дома. (В. С. К Рј.; В. Врч.)

Владичин крст и брада.

Злаћене прси, сребрне ресе;
кад с Богом збори,
сва се земља тресе. (В. Врч.)

Влашићи.

1. Сви се радују Ђурђеву дну, само се њих седам не радују. (Љ. Ков.)

2. Воле и волета, рале и ралета, миле и милета и мали пржожак. (Љ. Ков.)

3. Миле и милета, воле и волета, рале и ралета, и мали пржо́жак. (М. Гл.)

4. Мика и Миока, Рака и Раока, Орисав и Борисав и седми Милисав. (М. Ђ. М.)

М. Ђ М. (Гласн. 22,80) не наводи ово као загонетку, него као имена, којима сељачка деца зову влашиће. Само име влашића Љ. Ков. је записао влашчићи.

Ваљалица и воденица.

У нас јарац чудан јарац,
у њега су чудни рози:
на једноме змај кује,
а на другом вран граје;

ни чује вран, кад змај кује,
ни чује змај, кад вран граје. (В. С. К. прип.)

Вода. Упор. Лед; Река.

Нема ни ногу ни руку, ни душе ни тијела, а иде по земљи као живо. (Бог.)

Воденица. Упор. Млин.

Во.

I. У Ивана бана
једна коза врана;
Ива јој се хвали,
да јој кожу свали,
Ивиница брани:
„Немој, Иво драги,
нас коза храни,
и ода зла брани.“ (Ков.)

II. Два пера витопера
су два роготала
и четири чокотала. (В. Врч.)

III. Осам браће упоредо опуту кроје. (Ј. Пам.; Р. В. П.)

Упореди Бразда.

IV. 1. Напријед виле, у сриједи рудњак, а о трагу метла. (Бос. прип.)

2. Напријед виле,
у сриједи буре,
остраг слинац. (В. С. К. прип.)

V. 1. Три четири ходитеља,
пети шести бодитеља,
седми осми поклопиш,
а девети завртиш. (В.; В. С. К. Рј.)

2. Једно двоје иде,
пето шесто шклобује,
осмо рогује,
девето репује. (Сунд.)

Волови. Упор. Човек, дрљача и волови.

Восак.

Кувах месо, па месо бацих, а чорбу оставих. (В. Врч.)

Воће (пустемицом млаћено). Упор. Патрљ.

1. Послах слугу за посао; посао дође, а слуга оста. (Љ. Ков.)

2. Ја се попех на липу,
те одсекох липов штап;
па се бацих под облаке,
и истерах коло девојака. (Љ. Ков.)

Врата. Упор. Кућа и врата, Кључ и врата.

I. Дању шкрипи, ноћу шути. (Бос. пр.; Л. Ил.)

II. Мртав магарац о два пера виси. (Арх. Дуч.)

III. Сав мркоња лежи, а плеће му ходи. (В. С. К. прип.; Пант.; Р. В. П.; Шум. 1855).

У једнога место сав стоји наш. Упореди Млин XII.

Врата. В. Кревет, врата итд.

Врата и жулица.

I. Ујац ујну голиче,
она му се кикоће. (Ков.)

II. Велико колико коњ, а мјесто му као у јајета. (Бог.)

III. Веће од коња,
шире од вола,

место му колик' јаје. (М. Гл.; Ков.; Бос. пр.; Л. Ил.; Љ. Ков.)

Мисле се врата по висини, ширини и месту на ком се држе У гдекојих је прва врста друга, а друга прва. У свима овим примерима не мисле се врата на шаркама, као што су данас него на жујици, као што су у старих сеоских кућа и вратница.

Вратило.

1. На нашему вранчићу три ста три покровчића, па му се још ребра виде. (Бог.)

Упореди Лук.

2. У нашега Мике четир ока и валов. (Л. Ил.)

Врело. Упореди Мравињак.

I. Заклах вола бивола
насред села викола;
све се село свика,
оста во читав. (В. Врч.)

II. 1. Насред поља лончић; нити га ко стиче, ни потиче, а ва вијек вари. (Ј. Пам.; Грб.)

2. Насред поља лончић вари; нит' му ко јари ни подјарује (Грб.; К. Дел.)

3. Кот'о вари, а нико не подјарује. (Ј. Пам.; Бос. пр.; Р. В. П.)

Вретено.

I. 1. Кусо прасе покрај огња пасе. (Арх. Дуч.; П. А. Јов.; Ков.; Љ. Ков.; Anon.)

Место „покрај огња“ имају остали: „покрај ватре,“ „по пепелу,“ „око ватре.“

2. Везе пеја по пепелу. (Бог.)

II. 1. Утече ми волак
у попов долак. (Л. Ил.)

2. Утече ми во
низ поп...ен до,

све се врти,
а све п..и (В. Врч.)

III. Носи к'о товар, а место му к'о ђинђуха. (Љ. Ков.)

IV. 1. Трндељ тужи, на њему је
сто и четерес гужви̑;
и још тужи, да му је
сто и четерес гужви̑. (М. Гл.)

2. Мали друже путем струже, и све се тужи: мало му је гужве. (М. Кр.)

Вретено. Види. Кудеља и вретено; Прспредало и вретено; Пушка XIV.

Врнчаница. В. Опанци, Опута.

Врт. Види. Купус.

Вршач.

1. Поручује домадар домадарици:
пошљи мени тисли мисли,
пале су ми мрке чеље
на пљешивац. (В. С. К. прип.)

2. Поручује цицибан
својој љуби на диван;
прати мени шетље, петље по магарици,
покисе ми дун дебео на пољаници. (Бог.)

3. Поручио домѐда̑р домеда̀рици:
пошљи мени шѐгље пѐгље, на магарици,
да не покисне чисто злато на о̀гарици. (Љ. Ков.; Anon.; В. Врч.; Рисан.)

Сви осим Ков. имају у другој врсти „шетље петље.“ и тим речима се у В. Врч. и завршује друга врста. Рисан има „по дворкињици“ м. „на магарици.“ Трећа врста В. Врч. гласи „Остаде ми мој добри на ливадици“; Рисан: „Е оста ми мој дебељко на ливадици;“ Anon. „Покисе ми мој дебељко на загарни

ци.“ У загонеци се мисли, како човек с гумна поручује жени за врећу, кад се наоблачи.

Вршидба.

Мој ћаћа брава дере,
а у гаће лој смеће. (Бос. пр.)

Вук. Упор. Овце, вук и пас.

Вуна.

1. Ја укисјелих каблић млијека; оздо га кусам, а оно озго стоји. (В. Врч.)

Мисли се на вуну кад се преде.

2. Халан јаше на халану,
хам му је кита до копита. (В. Врч.)

Овде се мисли вуна на овну.

3. Гулих липу једно лето,
али липа једнолика;
гулих липу друго лето,
али липа једнолика.

Мисли се шишање овце.

Вучија. Упор. Бачва, каца, крчаг.

I. 1. Одагнах је јалову, а догнах је стеону. (Ј. Пам.; Р. В. II.)

2. Отјерах вола јалова, дотјерах га стеона. (Бос.пр.)

Мисли се на вучију, кад се празна на воду однесе, а пуна донесе.

II. Од куће иде гледајући, кући иде жмирећи. (Грб.; К. Дел.)

III. Од куће иде пјевајући, кући се враћа плачући. (Бос. пр.)

IV. Наврх главе око. (Ј. Пам.)

Гавранови (на мрцини),

На једнога мртвога четири жива јашу. (В. Врч.)

Гадље. В. Гајле.

Гајде. Упореди Дуде, дипле, гадље.

I. 1. Заклато, одрто; кући иде пјевајући. (Грб.; К. Дел.; Л. Ил.)

2. Одрто јагње у гори звечи. (В. Врч.)

3. Одрто јуне уз поље риче. (Љ. Ков. из Груже.)

4. Голо говече преко поља риче. (Мишк.)

5. Одрто теле у гори вечи. (Бос. пр.; С.)

II. Јарац у страни јадикује. (Бос. пр.; Л. Ил.)

III. 1. Шӣпило, пипило,
ђиди баба накарада,
јаре кокорљиво. (Љ. Ков.; М. Гл.)

2. Ци пиле, цини окорело,
јаре надимало,
бака накараде. (М. Кр.)

Сумњам да је овај текст под 2 добар; као да је покварен од овога што следује под 3.

3. Цици пиле миле покориле,
буле говориле,
јаре надимало,
бака накарада. (Бог.)

4. Јаре се надимало,
ноге подвијало;
дара, дара чудних накарада. (Живч.)

IV. 1. Циликтала јаретина,
циликтала дрветина;
циликтала ти душа,
ако ми не угонетао? (Anon.; В. Врч.)

2. Ћиглићала јаретина,
ћиглићала дрветина;
ћиглићала ти душа,
докле ми не угонеташ. (В.; В. Врч.; В. С. К. Рј.)

V. Јаре се надимало,
шором пролазило,
госте сазивало:
дођите ми, гости,
на врбове жиле
и зарезотине. (Љ. Ков.)

VI. Печен јарац под механом свира. (Фил.)

VII. Све се село срика на нашега бика. (В. Ник.)

Гарофан.

Ћуко сједи на границу
у црвену кабаницу;
више ваља кабаница,
него ћуко и граница. (Рисан.)

Гатњик.

Три дни предох, а дан плетох;
свезах мужа и утегох. (В. Врч.)

Гаће. В. Чакшире.

Гвожђе.

У ватри гори, а не опржи се. (Ив. П.)

Гвожђа. Упор. Змија XV.

I. 1. Сједи бака на путићу,
нешто шртљи, шепртљи;

тешко томе до смрти,
ко се с бабом упрти. (Anon.; Ф. Г. Р.; Т. Марк.; Бог.; В. Врч.)

У Врч. прве две врсте гласе „Чупра сједи на прклу, те све нешто чепрља.“

2. Старац седи под плотом,
подупр'о се чокотом;
нешто отуд шепртљи,
тешко оном до смрти,
ко се с њиме супроти. (Ков.)

3. Кусо мече шепртљи на пртини,
тешко оном до смрти,
ко се с њим упрти. (Љ. Ков. из Крагујевачког среза.)

II. На ребрима девет сиса. (М. Гл.)

Гибаница. Упор. Пита.

Окрпљена бака крај огњишта сједи. (М. Т. М.)

Глава. Упор. Ноге, труп, глава.

1. Ја имадох једну тикву; она ми и гледа, и једе и говори. (В. Врч.)

2. Једна ћупа од седам рупа;
успи воду, не пролива. (П. А. Јов.)

Главица купуса.

Крпа на крпу,
типа на типу;
ни иглом бодено,
ни концем шивено. (Ков.)

Тако се загонеће и у Кокоши, коју гледај.

Глас.

Гором иде, гору разговара;
водом иде, воду разговара. (Љ. Ков.)

Тако се загонеће и о Звону, а упореди и Говор и разговор, који се сви одгонетљаји могу с овим подударати.

Глиста.

1. Нева неву иза брда звала:
проведи ме, нево, од кокошију,
паса ти се ја не бојим. (Ард.; Бог.; В. Врч.; Грб.)

Сви се у неколико разликују. Бог. има: „Виче ћева неву: проведи ме од кокошију, а од паса ћу се сама сачувати.“ Место „паса“ гдекоји имају „пашчади.“ В. Врч., од кога имам две версије, једну почиње речима „Виче делија иза бријега.“ Упореди и Змија XIV.

2. Ујма дујма кости нема,
а море преплива. (Ков.)

3. Узенги бенги
у земљи лежи,
киша га бије,
кишу бегенише. (В. Врч.; В. С. К. Рј.)

У загонеткама из зап. крајева одгонетљај се бележи и речју гујина.

Гљива. Упор. Печурка.

1. Кућица у горици на једној ножици. (В. С. К. прип.; Ков.; Ив. II.)

Други и трећи немају само реч „кућица“, него све остало без ње.

2. Сва шума на једном ступу стоји. (Л. Ил.)

Гнездо.

Наврх бора солило. (Љ. Ков. из Груже).

Упор. Детлић и црв.

Говор.

У кујни теше, а кроз оџак иверје пада. (Г. К. С.)

Од истога има друга версија: „У соби теше, а на пољу иверје пада.“

Година.

Као што ће се одмах видети, има много загонетака на овај одгонетљај. Мисли се или година са месецима, недељама и данима, или година са месецима и недељама, или година са месецима и данима, или више месеци са недељама и данима, што смо се трудили, да самим распоредом на видик изнесемо.

I. 1. Послао цар царици
у тисовој каблици
дванест златних јабука:
у свакој јабуци по четири кришке,
у свакој кришци по седам семенака (К. Цв.; Вул.; Ј. Пам.)

Ј. Пам. место „каблици“ има „здјелици.“

2. Тисова жђелица, у њу дванаест јабука, у сваку јабуку по четири шапице. (В. С. К. Рј.)

II. Кита ракита, и у њој дванест ступова; на сваком ступу има четири гнезда; у сваком гнезду има седмеро пилића; свако пиле има своје име. (Календ.; Бос. пр.; Р. В. П.; Брл. 1854.: Љ. Ков.; М. Гл.; Ф. Долов.; Ф. Г. Р.)

Љ. Ков. и М. Гл. место „ступ“ имају „стуб“; М. Гл. место „кита ракита“ „на нашој букви“ итд.; Љ. Ков. има „Један бор, на бору дванаест стубова“ итд. Брл. 1854. почиње „Има једно стабло, на њему је дванаест грана“ итд.

III. 1. Из једног стабла дванест грана, из сваке гране по четири загранка. (Арх. Дуч.; В. Врч.)

2. Ја усјекох ступ
изнутра сув,
из њега никле
дванаесторе ките,
из сваке ките
четири никле. (К. Дел.)

3. Један велики дуб; у њему дванаест ступа; у свакоме ступу по четири пилета. (Бог.)

IV. Послао цар царици дванаест јабука; у свакој по четири цвијета. (Бос. пр.; Л. Ил.)

V. 1. Послао цар царици у златној каблици дванаест златних звезда; нису му могле доћи за годину дана. (Љ. Ков.)

2. Дванаест јармова, дванаест волова, за једну штицу заштицано. (В. Врч.)

VI. 1. Три ста и шездесет и шест волова и дванаест јарама, све једном штицом заштицано. (В. Врч.)

2. Један Арап, дванаест волова и сто седамдесет штица. (В. Врч.)

Погрешка је у броју.

3. Дванаест гнезда, три ста орлова, а једно јајце сneше. (Мишк.)

4. Три ста и шесет врапчића, дванест голубаша пред њима орао гуњаш. (Бог.)

VII. 1. У једноме грму дванаест тица. (Љ. Ков. из Јасенице.)

2. Послао цар царици у златној каблици дванаест златних јабука; нису му могле доћи за годину дана.(Ков.)

VIII. Четири брата по свем свијету иду, а никад један другога не виде. (В. Врч.)

Овде се мисле четири годишња времена.

Голуб.

Мој ђого преко воде прије̇ће, а копита не скваси. (В. Врч.)

Овако се може загонетати и о другом којечему.

Голуб и голубица.

Ђевојчица лепуше,

за њом момчић лепеће;
кућу граде, о напретку раде. (В. Врч.)

Гора. Упор. Ветар, гора и трава.

Гребени.

I. На ракити кити
двоји троји птићи,
гвоздени кљунићи,
а дрвени репићи. (Бос. пр.)

II. 1. Два се старца завадише, један другом белу браду чупа. (Љ. Ков. из Јасенице; Календ.; Бос. пр.)

2. Два се брата преко плота за браде вуку. (В. С. К. прип.; Фил.; Ј. Пам.; Брл. 1838.; Шум. 1855.).

Варијанти су место „брата“ — „старца“, место „за браде вуку“ — „скубу“, „вуку“ па и „љубе.“

3. Два се старца за браду вуку. (М. Гл.; Мишк. Рад.; В. Врч.)

В. Врч. место „старца“ има „ђеда,“ а место „вуку“ — „потежу.“

III. Два се мачка бију на попову буњишту. (Љ. Ков. из среза крагујев.)

IV. 1. Дању се главама туку и за браде вуку, а ноћу се грле. (К. Цв.)

2. Два се брата данас погребоше,
а у вече заједно легоше. (К. Дел.)

3. Два се брата вас дан бише,
у вече се ижљубише. (Љ. Ков. из ср. крагујевачког; Грб.)

V. Старац Лазар
чешљ'о браду вас дан
с гвоздени клинци
међ дрвени' ступци'. (Г. К. С.)

Гривна. Упор. Прстен.

*Гркљан.

Црно као гавран, шарено као шарван, а шија му као у гуске. (Бог.)

Грм и жир.

Један отац има хиљаду синова; сваком капу купи, а себи не може. (Љ. Ков. из Качера; Фил.)

Грмљавина.

I. Ја ижљегох на сребрно гувно,
и ударих у златне свирале;
свак ме чује, нико ме не види. (Арх. Дуч.; В. Врч.)

II. Прође бан јербан
с мора на Дунаво
коњском вриском
јуначком виком;
мало га ко виђе,
а свак чу. (В. С. К. прип.; В. Врч.; Бос. пр.)

III. Пролеће сивац с брда у долац,
препадоше му се и син и отац. (В. Врч.)

IV. 1. Залолота лота
са висока плота;
далеко се чује
у незнану земљу. (В. С. К. прип.; Г. К. С.)

У првој врсти има Г. К. С. „Завирота рота“

2. Заклокота клота
са висока плота;
чак се чула клота
у Инђију земљу
у гранито поље. (Љ. Ков.)

3. Закокота кота
са висока плота,

запева петао;
чак се чу у Инђију земљу. (М. Гл.)

V. Чакну чакара,
чу се до цара;
цар се препаде,
у гору западе,
за њим царица
дрвендарица:
„Не бој се, царе,
земља се тресе,
војска се бије,
добро ће бити.“ (Ив. П.)

Упор. Разбој.

*Гробље.

Пендоле пеленгрија,
пусто поље Романија. (В. Врч.)

Грозд.

I. 1. Старац сједи под воћком,
покрио се обојком,
заложио брабоњком. (В. С. К. прип.; Љ. Ков.; М. Гл.)

У М. Гл. је почетак: „Седи војко под војком“, а у Љ. Ков. „Седи Гојко под војком.“ Остало је као и у Вука. Слична овој но мало друкчија и незгодна за штампу има још из Бос. пр. и од Сунд.

2. Седи старац под плотом,
покрио се чокотом. (Љ. Ков. из крагујевачког среза.)

II. Порасте као девојка; чувасмо га као младу невесту; посекосмо као роба. (Ков.)

III. Најприје је као снијег,
па зелено и незрело,
послије слатко и црвено. (В. Врч.)

IV. Тић; при тићу притић,
пољуби му репић. (В. Врч.)

V. Црн вран граче наврх драче,
скројите му црне гаће,
да не граче наврх драче. (Арх. Дуч.)

VI. Иде ћос
кроз поток бос,
и одгризе веселици нос. (Л. Ил.; Бос. пр.)

VII. Запливах у Карловцу, испливах у Бановцу; изнесох режањ вина и чутуру меса. (Рад.)

VIII. Пустаија дође у амбар, и украде једно зрно жита; газда кад дође, познаде. Сутра дан однесе пустаија амбар и жито, па газда не познаде. (Л. Ил.)

IX. У мене овца рогата,
у ње руно богато;
свака длака ваља дуката. (Ј. Пам.)

Као да се мисли на Чокот и грожђе, које гледај.

Грожђе. Упореди: Вино и грожђе; Лоза, вино и грожђе; Чокот итд.

Гром. Упор. Пушка XIV.; Зора.

Циче кост, преко кост,
Свему свијету даде глас. (В. С. К. Рј.)

Груда сира.

I. 1. Сто орлова једно јаје снесе. (В. С. К. прип.; К. Цв.; Шум. 1855.; М. Гл.; Живч.)

Осим ових имају исту загонетку Авов.; Ф. Г. Р; Ков.; Мишк.; Љ. Ков.; В. Врч. само што место „снесе“ имају pl. „сneше“ и „снесоше.“ Мишк. место „орлова“ има „голубова.“

2. Сто кокошију вас дан неше,
једва једно јаје снеше. (Ив. П.)

II. На дну мора шимширово јаје. (Рад.)

Мисли се на груду сира у суруци. У осталом тако се загонеће и за зрно пушчано.

Губер.

1. Белоња ти мајку притискао. (М. Гл.)
2. Бјелов мајку ваља. (Бог.)

Мисли се на губер, кад се њим покрије жена, која га је изаткала.

3. Бијели пас попадију љуби. (В. Врч.)
4. Живо дерано, меко стерано. (К. Цв.)

Гудало.

Српу наличим,
таман сам као срп,
а нијесам срп. (В. Врч.)

Гуја види Змија.

Гулина види Глиста.

Гусак.

1. Велико је као гуска, гуска није;
водом плови као патка, патка није;
бело је као лабуд, лабуд није;
а на леду на једној нози стоји. (Г. К. С.)

2. Гаче к'о гуска,
а гуска није;
има перје и кљун к'о гуска,
а гуска није. (Л. Ил.; Бос. пр.; Календ. Љ. Ков.)

Гусле.

I. Ја се попех на автику,
па довиках тиринтику:
донеси жи тисле мисле,
да помислим,
па ћу ти опет вратити. (Љ. Ков.)

II. 1. Леђа су ми од дрвета,
а трбух ми је од коже. (В. Врч.)

2. Дрвен трбух,

кожна леђа,
а длакама говори. (В. С. К. прип.; Брл. 1838.; Љ. Ков.; Шум. 1855.)

III. Мртав пањ дере се као во. (Бог.)

IV. На трбуху коња носим,
прео коња коњски реп;
чује ме кућа и свијет. (В. Врч.)

V. Вито, завито,
за море зан'јето,
у њему славело пјева. (Бог.)

VI. Кад зазвони кожно звоно,
пита снаша, шта је то? (Бос. пр.; Р. В. Ш.; Календ.; Л. Ил.; Љ. Ков.)

VII. Удрише удриловићи,
скочише скочиловићи,
стаде звека на мједено гувно. (Ф. Г. Р.)

Дан и ноћ.

I. 1. Лежи во галоња,
дође во б'јелоња,
па га поћера. (В. Врч.)

2. Леже мркоња, сав га свет дићи не може, док му не дође брат бѣља. (М. Гл.)

3. Леже мркоња; сав га свет диза, не може га дићи, него његов брат белоња. (Љ. Ков.)

4. Кад легне бикота, нико га не може кренути, док не дође галеша; а кад дође овај, нико га не крену, већ бикота. (К. Дел.)

5. Кад мркоња легне, нико га дићи не може, док не дође беља. (Рад.)

6. Завали се мркоњица; сав свет скочи, не може га дићи, док не дође белоња, те га диже. (Anon.)

II. Наш б'јелоња и мркоња
јутро вече боду се;
јутром надбоде б'јелоња,
у вече мркоња,
те на једно мјесто лежу,
а мјесто им се не познаје.

III. Међед иде планином,
међедица хумнином,
међед јој се јавља:
„лак' полако, млада!“
једно друго не могло стићи. (В. Врч.)

Даница звезда. Упор. Звезда VII., Квочка III.

Девојка. Упор. Сунце VIII.

1. Олијерка колијерка
проће селом окићена. (В. Врч.)

Мисли се на девојку међу сватима.

2. Припех се на високо,
и погледах на низоко;
кад ли рај по бисеру пасе. (В. Врч.)

Мисли се на девојке, кад плеву пшеницу.

3. Шарка кока седи крај плота;
отуд иде вода клокотом,
те однесе шарку коку од плота. (Ков.)

Мисли се на девојку и сватове.

Дете.

I. 1. Тињичица вињичица,
у њој поје витикос. (В.; В. С. К. Рј.; В. Врч.)

В. Врч. има „виничица“ и место „витикос“ — „мудрокос.“

2. Крињичица брњичица,
у њу поје златни тић. (В. Врч.)

3. Скриљичица биљичица,
у њој поје бин кокот. (В. Врч.)

В. Врч. као одгонетљај бележи „Мушко дијете у колијевци.“ Према овој другој мислим да је искварено што има К. Дел. „Шкриљица виљица, у њој лежи виљкокош.“

4. У скриљицу виљицу
поје мали винтикос. (Ф. Г. Р.)

II. 1. Ни крива ни дужна вежу. (В. Врч.)

2. Није криво, а везано. (Бог.)

Мисли се на дете у повојима.

III. Ни крив ни дужан везан, а живо му месо у уста мећу. (Вул.)

Мисли се, кад се повијену детету даје сисе.

IV. 1. Жива живуљица
на живој гомилици
живо месо жуљи. (В. Врч.)

2. Стоји живуљак на живоме јастуку, те живо месо једе. (В. Врч.)

Мисли се дете кад сиса.

V. Десет међедића једну крушку једоше, а изјести је не могоше. (В. Врч.)

Прави је одгонетљај: Десеторо деце сисаше сису материну.

VI. Отуд брег, одуд брег, а у среди Алај-бег. (Љ. Ков.; Јевт.; М. Гл.; Ив. П.)

М. Гл. место „Алај-бег“ има „алам-брег.“ Као одгонетљај мисли се дете у колевци.

VII. Живо сам, ал' не знам да сам;
крштено сам, ал' не знам да сам;
мајку имам, ал' је не познајем;
очима гледам, ал' ништа не знам;
главу носим, памети немам. (Т. Марк.)

VIII. Дође гост, и закла овцу без кости. (Љ. Ков.)

Мисли се дете кад сиса.

IX. Заплака се кмију-кмика,
иште мајци два ибрика. (В. Врч.)

X. Грчић грчки говори,
ни Грк не зна што збори. (В. Врч.)

XI. Шале се рађало,
збиље плакало,
Богу и људма ваљало. (В. Врч.)

XII. Иште нека два кундека,
иште кунде од манде. (Бог.)

Прави одгонетљај: дете иште од мајке сисе.

XIII. Заплака се сужањ,
јер не би крив ни дужан. (В. Врч.)

Мисли се на дете кад се роди.

XIV. Четири ока, четири бока и четрњест ноката. (Л. Ил.)

Мисли се дете у утроби мајчиној и мајка. Упор. Жена I.

XV. Поручује каракача ђирисилу: дођи, ђирисило, завићу ти два завоја, а одбити два одвоја.

Мисли се дете у утроби мајчиној.

XVI. Миш се пење уз кунфин низ кунфин;
ките бере, ките веже,
све нешто притеже.

В. Врч., од кога нам је ова загонетка, даје као одгонетљај „Ђеца кад пађеткују класове пшенице по пољу“, али нам се не чини доста јасна свеза међу овом загонетком и одгонетљајем.

XVII. Пуна буква сена, и у сено месо. (Љ. Ков. из Крагуј.)

Мисли се на дете у колевци.

Детлић и црв.

I. Млин меље наврх јеле,
шарено се вижле пење,
да и оно меље. (В. С. К. прип.; Бог.; К. Дел.; В. Врч.; Живч.; Бос. пр.; Грб.)

В. С. К. прип. на другом месту и Живч. имају версију почетка која гласи „Мељ меље наврх јеле.“ Место „вижле“ В. Врч. има „псето“. Место „наврх јеле“ Бос. пр. има „наврх горе веље.“ Може значити и „змију и тичије гнездо.“ Гдекоји су метнули као одгонетљај „црва под кором“, но то не може опстати.

Дим. Упор. Ватра и дим.

I. 1. Голуб гуче наврх куће,
плете гаће, путоваће. (Л. Ил.; Календ.; Р. В. П.; Бос. пр.)

Осим ових имају још неки исту загонетку, но с варијантима. Тако Бос. пр. има и другу версију, у којој се прва врста почиње са „Сједи голуб.“ Ков. има прву врсту „гуштер гукће уврх куће.“ К. Дел. има прву врсту „пуп пупуће поврх куће.“ Љ. Ков. има прву врсту „Миш иде поврх куће.“

2. Голуб гуче наврх куће,
плете гаће, путоваће,
голубица неће. (Фил.)
3. Голуб гуче наврх куће,
за њим мајка мрке гаће плете. (В. Ник.)
4. Гуштер јаштер
плете гаће
наврх куће. (Љ. Ков.)
5. Гуштер јаштер
наврх куће гаће веже. (Љ. Ков. из Лепенице.)
6. Гуштер букће уврх куће,
плете гаће да путује. (Љ. Ков. из Лепенице.)

II. Пух пухће наврх куће,
свежите му гаће, да не пукће. (Ф. Г. Р.)

III. Видим га, а не чујем га. (Бог.; Мишк.)

IV. Над јамом се вије,
кроз јаму иде,
и не разбије се. (Л. Ил.; Бос. пр.)

V. Дође Тома, дон'јеле га жене;
прав не може, грбав иде на таван. (Бос. пр.; Л. Ил.)

VI. Из горе долазим,
у кућу улазим,
кроз умар излазим.

VII. Пружила се бразда од цара до краља,
у њој нема ни жиле ни пања. (Т. Марк.)

Упореди Дуга 3.

VIII. Све се на више вило,
к небу ходило;
све што више ходило,
све се више тошило. (В. Врч.)

IX. Ја вадим силе
из моје жиле. (В. Врч.)

Мисли се на дим дувански из чибука.

Димњак.

I. 1. Један поп, четири грбине. (Бог.)

2. Четири брата једну капу носе. (Фил.)

3. Мој деда има четири грбине. (Ков.)

II. Црн галоња у небо зја. (Бос. пр.; Ил.)

III. 1. У нашега ћаће реснате гаће. (В. С. К. прип.; М. Гл.)

2 Нашем деди ресасте гаћице. (Бог.)

3. У нашега татице руњате гаћице. (В. Врч.; Ф. Г. Р.)

Последњи има „накићене“ и „руњате.“ Иначе за разумевање ове загонетке добро је погледати шта пише Вук у Рјечнику под чер̏јен.

IV. 1. Љети се од зиме каменим,
а зими у ватри горим. (В. Врч.)

2. Љети од зиме венем,
а зими од врућине стењем. (В. Врч.)

Диња.

Прођох кроз једну баштицу,
те нађох жуту дињицу;
пожутеле ти и ноге и руке, док је не погодиш. (Г. К. С.)

Дипле. Упор. Гајде.

Длака (из косе или браде).

I. 1. Ја одох у лужину
те ишчупах лужњаку;

сав свет скочи,
не може јој краја наћи. (Ков. Љ. Ков.)

2. Ишчупах прут у гори; сав свијет да скочи, не може наћи мјеста, ђе сам ишчупао. (К. Цв.)

3. Ја отидох у лужину
и одсекох супружину;
сав свет скочи
не може јој пањ наћи. (Ков.; В. Ник.)

4. Одох у гору, те одсекох дрво; сав свет скочи, па не може пања наћи. (Мишк.)

5. Одох у гору,
одсекох букву;
тражих јој корен,
наћи не могох. (М. Гл.)

6. Ишчупах храст из шуме; цео свет тражи, где је ишчупан, нигде не наће. (Љ. Ков. из Краг.)

II. Зађох у шуму, па осекох седамдесет и седам дрвета, а пања не оста. (М. Гл.)

Добош.

Шуто јуне кроз гору гуди. (В. С К. прип.; Шум.; 1855.; В. Ник.)

Дојке. Упор. Сисе.

Драча.

1. Нешто мало лукаво,
свакога с пута свраћало. (В. Врч.)

2. Зрно малахно, име му јао. (В. Врч.)

Дрво.

1. Има више но сто очију, а њима не види. (В. Врч.)

Мисли се на дрво, кад у пролеће напупи.

2. Љети је вазда обучен, а зими го;
јачи је но и коњ и во. (В. Врч.)

3. а. У прољеће одмарам те,
а у љето хладим те;
у јесен храним те,
а у зиму гријем те. (Ј. Пам.)

б. Прољеће веселим,
љето хладим,
јесен храним,
а зиму гријем. (В. Врч.)

4. Сатерах сто товара жита у воденицу; а кад самљех, само сто ока брашна. (Ков.)

Мисли се на дрва и пепео.

5. Сва говеда бољаста кући иду. (Бог.)

Мисли се на дрва кад се носе за огрев.

6. Срце има, али не куца. (В. Ник.)

7. У вече роди, у јутру опадне. (Т. Марк.)

Мисли се на дрво на које лёжу кокоши.

8. Пече се и кува се, а није за јело. (К. Дел.)

Мисли се на дрвце у кобасици.

9. Разбих, забих; цркни, умри, не можеш извадити. (Љ. Ков.)

Мисли се на дрво накаламљено.

Дрем. Упор. Сан.

Дрен.

Живо је, смиљ није;
црвено је, крв није,
зелено је, јед није. (Љ. Ков.)

Дрћача. Упор. Зубача; Човек, дрћача.

1. Ја се попех на липу,
па погледах низ липу,
како вуку владику
преко поља за кику. (Љ. Ков.)

2. Хрома сврака све поље прескака. (Фил.)

Друм. Упор. Пут.

Дуван.

1. Коњи гвоздени,
гувно месано,
жито хелдаво. (Бос. пр.)

Исто има и Ј. Пам., само што место „гувно месано“ у њега је записано „гувно месено,“ и у место „жито хелдаво“ — „жито јелдово.“

2. Гвоздени коњи, месано гувно, црно жито. (Сунд.)

У обе се мисли дуван, кад га ко на длану ножем сецка.

Дуга.

1. Нађох стан деветан,
рече Бог: остави,
то је мој подупирач. (Бог.)

Упор. „Змија“ за коју се овако исто загонеће.

2. Изађе дика из тамника,
па изнесе три златна ручника. (Бог.)

3. Пружила се бразда од цара до краља:
у њој нема ни жиле ни пања. (В. Ник.)

Упореди Дим VII.

Дуде. Упор. Гајде.

Дукат.

1. Мање веће надмеће. (М. Гл.)

Овако се може загонетати за Новац и за Секиру.

2. Једна тица гиздава
све тице надгиздала,
и сивога сокола
и бијелога лабуда. (Бог.)

Ђем. Упор. Узда.

1. Зобах грозд од мора до Дунава,
и опет га не могох позобати. (М. Гл.)
2. Зобах грозд од мора до мора,
нит' га могох позобати,
нит' га другом дати. (Ков.)
3. Зобах зоб од мора до Дунава,
нит' је могох позобати,
нит' је могох прегорети. (В. Ник.)

Ђерам. Упор. Тојага.

I. 1. Дању клања, а ноћу звијезде броји. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Л. Ил.; Рад.; Љ. Ков.; Бос. пр.; М. Гл.)

Г. К. С. има место „клања“ — „клапуће.“

2. У ноћ стоји, дању клања. (Ив. П.)

II. Пред кућом ти хат,
и на хату бат,
и на бату грозд. (Г. К. С.)

III. Поручио ти Иваниш,
да му сутра пораниш,
да му жиле погладиш. (Ков.)

Мисли се на ђерам, у кога кова виси о лози.

IV. Цигуљин цичи,
цига воду вуче;
дружулине, друже,
камо моје уже? (М. Кр.)

Ђердан.

Студено је и ледено,
а ђевојци грло грије. (В. Врч.)

Ђурђев дан и Митров дан.

Коза разрога: на једном рогу кукавица кука, а на другом ковач кује, а једно друго не чује. (В. Врч.)

Ева. Упор. Адам и Ева; — Јева.

Жаба.

1. Преко шуме шум, шум;
преко поља кас, кас,
па у воду тумбас. (М. Гл.; Љ. Ков.)
2. Нешто хода по путићу
у зелену капутићу;
зубе дречи, очи печи,
и још чини: бака, бака. (Бос. пр.; К. Дел.)
3. Сједи врана наврх драче,
носи мače на кркаче. (В. Врч.)

Жаока у пчеле.

У наше тете перчин до пете. (Јевт.)

Жбан.

Црн виж'о у букару п..'о. (Бос. пр.)

Ждралови. Упор. Пчеле.

1. Бан бан бири бан
пређе за дан и за ноћ,
што не може човек с коњем
за годину дана. (М. Гл.; Ков.)

Ков. има последњу врсту овако: за четерест и један дан.

2. Шило вило мотовило
испод неба проходило;
влашки говорило,
арбанаски заносило. (Бос. пр.; В. Врч.)

У В. Врч. последње две врсте гласе „нашки не умјело, грчки заносило.“

3. Забраздио Лазар с мора на Дунаво; ни за њим бразде, ни пред њим волова. (Мишк.)
4. Полетио цици-бан
преко мора на диван,
дуљи му је глас,
но у цара пас. (В. Врч.)

Желуд. Упор Жир.

Желудац.

1. С поља месо, изнутра кожа. (Ков.; Anon.)
2. Свуд около месо, а у среди кожа. (Љ. Ков. из Јасенице; Мишк.)
3. С поља тело, изнутра кошуља. (В. С. К. прип.; Р. В. П.)

Жена.

I. Четири ока, четири бока, и четерес ноката. (М. Гл.; В. Врч.; Ф. Г. Р.)

Мисли се жена трудна. Упор. Дете XIV.

II. Заби планинка клин
у свој дубоки млин;
њиме више, ниже,
искочи јој масно на више. (В. Врч.)

Мисли се на жену кад прави масло.

III. Заурлаше вукови, порипаше срне, те попасоше ковиље. (Бог.)

Мисли се на жене, кад поустају на рад по што петли запевају.

IV. 1. Сједи вила покрај вира,
држи свога сина јагумана. (Бос. пр.)
2. Сједи Мара крај бунара,
чека сина Велимира. (Бог.)

Мисли се на жену кад подсипује млеко, па чека да се усири.

V. Скочи овца преко доца,
сломи три ста и три коца. (В. Врч.)

Мисли се на жену кад снује предиво.

Жеравица. Упор. Ватра и Дим. II. 4.

За жеравицу се у осталом може загонетати исто онако као за ватру под V. 1., само што би онако загонетање још пре могло приликовати жеравици

Жетелице (са срповима).

Полеће јато голубова златнијех кљунова, дрвених репова. (В. Врч.)

Жижак. Упор. Пламен IV.

Жила.

Кроз земљу иде; нит' једе, ни пије, а расте. (Љ. Ков.)

Жир. Упор. Грм и жир.

1. Дрвен јаше на дрвеном коњу; дрвена му капа, а на глави краста. (Љ. Ков.)

2. Зелен зеко на коњу зелену,
зелена му капа до појаса. (Ф. Г. Р.)

3. Од јака сам племена,
а јачега колена;
из капе се родим,
те главом платим. (В. Врч.)

Жито.

I. Випоје пои,
на копљу стоји;
да није випоја,
не би било никога. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Р. В. II.; В. Врч.; арх. Дуч.)

Арх. Дуч. и В. Врч. имају прве врсте овако: „Випоје поје на високо копље.“

II. Јелисије бисер сије,

да не би бисера,
битиса пô села. (В. Врч.)

III. Завршање, загребање
завр тамо, завр амо,
ја тебе скукуљежих. (В. Врч.)

IV. Благовијест,
говеда у обијест,
а чобани у несвијест. (В. Врч.)

V. Зимом зелено, а литом бршуљасто. (Л. Ил.)

VI. Пренијех краве у тор,
све мршаве полећеше,
а дебеле остадоше. (В. Врч.)

Мисли се на жито кад се веје.

VII. Зијевало зијева,
грло бисер лијева. (В. Врч.)

Мисли се на жито, кад се из вреће сипа.

Жица (предива).

1. Ђевојка се кружи,
за њом трче пет мужи,
кад је свих пет ухватише,
у коло је окренуше. (В. Врч.)

Мисли се на жицу предива и пет прста од руке.

2. Глиста поткопала пласт. (Фил.)

Жишка. Упор. Варница III.

1. Мање од ораха, теже од товара. (Бог.; В. Врч.; Љ. Ков.; Мишк.; Ф. Г. Р.; Ков.; Живч.)

Мисли се, кад жишка падне човеку на тело.

2. Мање од балоте, а теже од стара соли. (В. С. К. Рј.)

Жлица.

I. 1. Натоварих товарицу,

и погнах је у млиницу;
товар уђе, а реп не може. (Грб.)

2. На кобили самар,
а на самару товар злата;
самар у млин уљезе,
а кобила не може. (В. Врч.)

3. Утоварих товарицу,
све јој угнах у млиницу,
нако једну репуљицу. (Ф. Г. Р.)

4. Коњ с товаром у кућу улази и излази, а реп му никад не улази. (Ф. Г. Р.)

5. Натоварих ослицу,
и послах је у млиницу,
сва уљезе, реп не мога. (Ф. Г. Р.; В. Врч.)

6. Натоварих магарицу;
ћер, ћер, те у воденицу;
сва уђе, само реп јој не може. (Мишк.; Ков.; Љ. Ков.)

Место „ћер, ћер“ имају неки „потерах је.“

II. 1. Стерах магарицу у тавницу; сва уђе, реп не може. (Живч.)

2. Сво магаре с товаром у кошару уђе, а реп не може. (Љ. Ков. из Лепенице.)

3. Уђе во у кошару, а реп не може (Бог.)

4. Угнах коња с товаром у воденицу; коњ и товар уђе, а реп не може. (М. Гл.)

5. Уљезе крава
у кадйна жвала
сва до репа, а реп не може. (В. Врч.)

6. Товар уђе, а реп не може. (Anon.)

7. Цела крава стаде у зграду, само реп не могаше. (Anon.)

III. Пун дочић кривијех кочића. (Грб.; В. Врч.)

Мисли се на жлице у здели или на синији.

IV. 1. Скупите се, да се умијемо, а растурите се, да ручамо. (Ков.)

2. Растурајте се, да вечерамо, а купите се, да прибирамо. (Бог.)

V. Црна кока глијето прождрла. (В. Врч.)

Мисли се кад се што жлицом у лонцу меша.

Жрвњеви.

I. 1. Два се старца трбухом туку,
измед њих била пина кладе. (Бос. пр.; Л. Ил.)

2. Дјед бабу тишти,
испод бабе бијела пјена пишти. (Бос. пр.)

3. Два се брата секу,
између њих бела крв иде. (Љ. Ков.)

4. Два се вепра косе,
беле пене носе. (Љ. Ков. из Рудника; Мишк.)

5. Два се вепра кољу,
бијелу пјену ишћерују. (Бог.)

6. Два се ђеда тиште,
а између њих бела пена пишти. (В. Врч.)

II. Ђед ђеда дере,
над њим снаша стење. (В. Врч.)

Мисли се на невесту, кад жито меље жрвњевима.

III. Тулече и вазда лелече,
вазда једе, и никад сит.

Све ове загонетке могу се загонетати и за камење воденично.

Жулица. Упор. Камење воденично.

Заклопац.

Гамиже, гамиже, кошуљу подиже; макни га, морке, да не гамиже, кошуљу да не подиже. (Бог.)

Упор. Вареника. Мисли се на заклопац који се диже, кад лонац ври, да не би (лонац) покипео. Од Мишк. са одгонетљајем „квочка с пилићима“ имам оваку версију „гамижу ти, гамижу, и кошуљу подижу; спусти доле пониже, да се боље подиже.“ Извесно је да је Мишк. одгонетљај рђаво казан, и да је његова загонетка једна са горе наведеном. Само ја не бих рекао ни за једну, да су са свим добре, чега ради упореди Купус V. Ово се овде мене, да би се видело, како се каткад тешко наће прави одгонетљај.

Звезде. Упор. Месец, Сунце.

I. 1. Пун тор оваца, свима им име знам, а броја им не знам. (Љ. Ков. из Груже.)

Тако се загонеће и за с л о в а.

2. Пун тор оваца, све на једној нози ћуте. (Бог.)

II. Пуна леса проса,
нит' се леса осипље,
нит' се просо просипље. (Ков.; Сунд.; Љ. Ков.; Бог.; Грб.; Т. Марк.; М. Гл.; В. Врч.; J. Пам.)

Место „осипље“ говори се и „нагибље,“ „угибље“ и „угиње.“ Бог. место „осипље“ има „пропихује,“ а место „просипље“ — „просипљује.“ Место „осипље“ Грб. има „помиче.“ М Гл. има „осипа,“ „просипа“. J. Пам. прве две врсте гласе „у нас љеса проса, нити се љеса расипље.“

III. 1. Сахан до сахан, ленгир до ленгира. (Бос. пр.)

2. Сахан до сахана, аван до авана
с крај на крај свијета. (В. Врч.)

IV. Пуно решето јаја изнад куће виси. (II А. Јов.)

V. 1. Пуна тепсија златних коштица. (В. С. К. прип.; Г. К. С.; Р. В. П.; Љ. Ков. из Трстеника; Бог.; Шум. 1855.; Љ Ков. из Колубаре; Фил; Ив. П.)

В. С. К. и Љ Ков. из Трстеника, Шум. место „коштица“ имају „кошчица“; а Бог. „кокчића.“ Љ. Ков. из Колубаре место „златних“ има „белих.“ Фил. има „тепсица.“

2. Пуна тепсија колача. (Љ. Ков.)

3. Пуна каца ситних јајаца. (Јевт.)

IV. Просу се зубља по недолет-пољу,
ни кога опече, ни што запали,
но стани, пани. (В. Врч.)

Мисли се на звезду кад се по небу просне.

VII. Седи вила украј вира,
чека сина Татомира,
док се роди,
да га води. (Јевт.)

Овако се загонеће за квочку и пилиће, а овде се мисли на звезду даницу и месец.

Звечак. В. Звоно.

Звоно.

I. 1. Попаган
који виче по вас дан,
по гори иде,
к води доходи;
нити шта ије, ни пије. (В. Врч.)

2. К води иде, воде не пије;
к соли иде, соли не зобље. (Сунд.)

3. До воде дође, воде не пије. (Рад.)

4. На воду иде, а воде не пије. (Грб.; Л. Ил. место „на“ има „над.“)

5. На сô иде, соли не зобље. (К. Дел.)

II. 1. Вито, завито,
за гору зан'јето;
ни водице пило,
на травице пасло. (Бог.)

2. Мотовило вило
по гори се вило,
кући долазило,
соли не лизало,
ни водице пило. (Љ. Ков. из Трстеника.)

3. Мотовило вило
по гори се вило,
ни водице пило,
ни травице пасло,
а опет само кући долазило. (Мишк.)

Овако као што је II. 2. и 3. загонеће се и за пчеле. Иначе се у свима довде наведеним загонеткама о звону мисли звоно на стоци.

III. Ката-бам бије,
ката-мрави иду,
като-мрве носе. (Љ. Ков. из Краг.)

Мисли се на Звоно, цркву и људе.

IV. 1. Све иде од дола до дола, па виче Тодора, Тодора. (Љ. Ков.; В. Врч.)

2. Иђе Тодор од тора до тора, те зове и буди по селу Тодоре. (В. Врч.)

V. 1. Клембер бије, клембер зја,
клембер каже: нек се зна,
ко сам ја? (Бос. пр.; Л. Ил.)

2. Климен виси,
пестиш зја;
климен песту врдеља. (В. Врч.)

3. Пендо виси, пендо зја;
пендо пенду лаура. (Бос. пр.; В. Врч.; В. С. К. Рј.)

Мисли се на Звоно и Звечак. В. С. К. има у другој врсти „тендо.“

4. Пенде виси, пенде зја,
пенде чини: та-на-на,
нек се зна, ко сам ја. (Ив. II.)

5. Климен виси, пенда зја,
климен пенду вурдеља. (В. С. К. Рј.)

Упореди Ступа.

VI. У мајке два синка;
синци диване, а мајка не може. (Сунд.)

Мисли се на звона и цркву.

VII. Вазда збори, а ништа не једе. (Арх. Дуч.; В. Врч.)

VIII. Гором иде, гору разговара;
водом иде, воду разговара. (Бос. пр.; Л. Ил.; Календ.)

IX. Чакатало чакоће,
бат му кости грохоће;
к себе зове живо,
а спомиње мртво. (В. Врч.)

X. 1. Биволица рика
саврх зеленика;
све се село дика,
како дивно рика. (Ф. Г. Р.)

2. Мртва кобила, не рже; а кад је ко за реп потегне, онда рже, да је сви људи чути могу. (Ј. Пам.; Р. В. П.)

Мисли се на звоно и конопац којим се звони.

3. Божји кокот на пољу пјева; кад год запјева, свак к њему иде. (В. Врч.)

4. Црн бика све село свика (В. С. К. прип., Anon.)

Anon. место „бика“ има „бик“.

5. Во буче, па пуну кошару набуче. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Брл. 1836.)

Зељаница (пита).

Озго небо, оздо небо; а у среди ливада. (П. А. Јов.)

Земља (кад испуца од суше). Упор. Небо.

1. Поручује доња жупа горњој жупи:
пошаљи ми оксала, максала;
сва сам се расала. (Бос. пр.)
2. Поручила доња пева горњој неви:
пошљи мени свàсала мàсала,
сва сам се јадна распала. (Љ. Ков. из Колубаре.)
3. Доња ма'ла звала горњу ма'лу,
дај ми мало сала мàсала,
јер сам се сва распала. (Љ. Ков. из Груже.)
4. Поручује цицибан
својој љуби на диван:
спреми мени сала масла,
жива сам се распала,
не бих ли се опет састала. (В. Врч.)
5. Пише бан цици-бан
својој љуби на Дунав,
да му шаље сала салаксала,
не би ли му рана малаксала. (К. Дел.)
6. Оправила ме тетка доња горњој,
да ми даш сала масала,
сва сам се распала,
да бих се и опет састала (Мишк.)
7. Поручила доња госпа горњој:

пролиј твоје златне сузе,
е умријех од црне суше. (В. Врч.)

8. Друга другу преко плота звала:
дај ми, друго, мало сала,
жива сам се већ распала. (Фил.)

Зец.

1. Утече ми кубас
уз брдашце низ брдашце;
ко ми неће казати,
крваво му срдашце. (Бог.; В. Врч.; В. С. К. Рј.)

Врч. место „кубас“ има „кумбас“; трећа му врста гласи „ко ме не одгонене“, а место „срдашце“ има „срце.“

2. Шаврдало шаврда
по планини и брду,
двојица га гонају,
а двојица чекају. (В. Врч.)

Мисли се зец, којега гоне два пса зечара, а чека ловац и пушка.

3. Шарено вижле, шајко му име;
шајко ждракуле, те уз планине. (В. Врч.)
4. Ивер коситер преко горе накићен. (Бог.)

Зима.

1. Кукавица кукуће
Јадосаву виш' куће;
Јадосав се окреће,
тражи ђеци одеће. (В. Врч.)

В. С. К. Рј. под кукутати, има исто ово, али не помиње да је загонетка. Место Јадосав у Вука је Радосав и последња врста гласи „тражи жени обуће.“

2. Зуба нема, руку нема, ногу нема, а опет једа. (Ков.)

3. Наша стрина тара
не боји се ни турског цара. (В. Врч.)

4. Дође нам мајка богата,
уби је друга рогата. (В. Врч.)

Мисли се јесен и зима.

Змија. Упор. Дуга; Детлић и црв.

I. 1. Пођох путем распутицом,
нађох штап не резат,
ни у руке узимат;
рече Бог: остав' то,
то је мој потребач. (Љ. Ков.; Р. В. П.; Мишк.; Рад.; В. Врч.; К. Цв.)

Место „распутицом“ има Мишк. „распућем“, м. „остав' то“ — „тури то“; место „потребач“ има Мишк., К. Цв. „штап“ Рад. „поштапак.“

2. Пођох сам не послан,
нађох штап не тесан;
вели Бог: остав' то,
то је мој потпјерач. (Бос. пр.)

Исти има и други варијанат уз погрешан одгонетљај јаје. Он гласи:

Прођох пут и распут,
нађох прут не дјелан;
рече Бог, остав' то,
то је мој потребач.

Тако је и у В. С. К. Рј.

II. Ћи ја пођох ћи-путићем,
ћи ме срете ћи-ворица,
ћи ме шћаше ћи-ворисат',
ћи ми Бог ћи-поможе,
ћи ја њу ћи-ворисах. (Ков.)

Мисли се змија, кад хоће човека да уједе, а он је убије.

III. Ја пођох путомиш,
сусрете ме туркомиш,
он на ме покрћумиш,
а ја на њ побатумиш,
ја пођох путомишиш,
а он оста лепршајућ'. (В. Врч.)

IV. Бацих штап у папрот, и не могах му краја нађ'. (Ф. Г. Р.)

V. 1. Мастан кајиш кроз земљу прође. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Л. Ил.; Бос. пр.)

Место „прође“ имају „вуче се“ Л. Ил. и Бос. пр.

2. Мастан кајиш у земљи лежи. (Љ. Ков.)

3. Мастан кајиш у земљи лежи, а иструлити неће. (Р. В. П.; К. Дел.)

К. Дел. место „иструлити неће“ има „сагњити не може.“

4. Мастан кајиш у земљи лежи, никад иструнути не може, но све жешћи долази. (В. Врч.)

IV. Тилер се вози на једној нози,
сав се свет чуди, како се вози. (Г. К. С.)

VII. 1. Мазно, премазно,
свему свијету страшно. (Бог.)

2. Једна тица мазница
целом свету крвница. (Љ. Ков. из Трстеничког.)

VIII. Ноге има, ногама не иде;
него их дан и ноћ крије. (В. Врч.)

IX. Прождрије тање дебљега,
а изједе мање вишега. (В. Врч.)

Мисли се змија кад прождере жабу.

X. 1. Писано, преписано,
а руком не тицано. (Бог. К. Дел.)

У К. Дел. прва врста гласи „шарено писано.“

XI. Ја се згибам и пружам;

зијевам и стискам;
гледај ме, не тичи ме. (В. Врч.)

XII. Зла мила у зли се колач свила. (В. Врч.)

XIII. Шарен-шиба шмигуљава
носи смрцу у зубима. (В. Врч.)

XIV. 1. Кума куму изнад брда звала:
не дај мене кокошима,
не бојим се паса. (М. Гл.)

2. Танка нева иза брда пева;
не дајте ме кокошима,
а паса се не бојим. (Љ. Ков.)

Овако че загонеће за глисту. Ма да мислим да је овој загонеци приличнији одгонетљај глиста, опет сам их ставио и овде, пошто их имам од најпоузданијих скупљача.

XV. Чупра сједи на тркљу,
те све нешто чепрљи,
тешко томе до смрти
ко се с њом упрти. (В. С. К. Рј.)

Зора. Упор. Гром.

Кликну кос наврх сјенокос,
свему свету даде глас.

Љ. Ков.; Р. В. П.; Бос. пр.; Календ; Ј. Пам.; арх. Дуч. и В. Врч. само што ова последња двојица место „циче“ имају „кличе“ и последња врста им гласи „свему свијету једанак глас даде.“

Зрно (грожђа).

Ставих га тврда,
извадих мртва,
прождријех слатка. (В. Врч.)

Зрно (пушчано). Види Груда сира II.

I. 1. Манито момче кроз гору прође,
тешко томе, до кога дође. (В. Врч.; Рисан.)

2. Црно маче кроз гору промаче,
ако кога стигне, ноге му дигне. (В. Врч.)

3. Црно пашче кроз гору промаче. (В. Врч.; Календ.)

4. Гвоздено момче кроз гору промче. (М. Гл.)

5. Младо момче
кроз гору промче;
нико га не виде. (В. Ник.)

II. Скочи буха с водњика,
те уби коња зобника
и јунака војника. (Живч.)

III. Шарено вижле, шајко му име;
шајко ждракуле, те уз планине. (В. Врч.; В. С. К. Рј.)

Тако исто и од истога скупљача имам за зеца. С тога ми се чини, да загонетка уз овај одгонетљај неће приликовати.

IV. 1. Скочи срна иза трна,
те прескочи три ста и три трна. (Љ. Ков.; Ков.; М. Гл.; П. А. Јов.)

2. Скочи овца преко доца,
и прескочи три ста и три коца. (Љ. Ков.)

3. П..е овца из дубока лонца,
и прескочи сто и четири коца. (В. Врч.)

V. Снесе јаје кока
у дну потока. (Љ. Ков. из Ваљ.)

VI. На дну мора тамбурово јајце. (Мишк.; В. Врч.)

У овој загонетци врло се разликују скупљачи. Осим што место „на дну“ гдекоји имају „у дну“ разлике су у речи тамбурово. Мишк., који има и као што је горе наведено, казује да се говори бомборово; Ј. Пам. има дундулово; Бос. пр. бумбулово; Љ. Ков. и Л. Ил. сумбулово; Љ. Ков. из среза Крагуј. симсилово; К. Дел. сандулово.

Зубача. Упор. Дрљача.

У шуми сичено, а у шуму не море. (Л. Ил.)

Зуби. Упор. Руке IV.

I. 1. Беле коке испод стрехе вире,
нит' им кисне, ни потиче,
а увек им је мокро. (Р. В. П.; Бос. пр.; Ј. Пам.; Календ.; Љ. Ков.)

Бос. пр., Ј. Пам., Календ. имају место „увек“ — „вавијек“; Љ. Ков. место „стрехе“ има „греде“, а место „коке“ — „кокице.“

2. Бијела кока ва вијек мокра, а нигда не кисне. (К. Дел.)

II. Беле коке испод стрехе вире. (Љ. Ков. из Лепенице; В. С. К. прип.; К. Цв.; Брл. 1836.; Шум. 1855.; Л. Ил.; Г. К. С.; Ков.; Фил.)

Многи имају једнину место множине.

III. 1. Пуна греда белих кокица. (Љ. Ков.; Anon.; Мишк.)

Љ. Ков. из Груже нема „белих“; М. Гл. место „кокица“ има „кока“; В. С. К. прип. и Р. В. П. место „кокица“ имају „пера.“ У једнога је место „белих кокица“ — „пилића.“ Бос. пр. и Л. Ил. место „кокица“ имају „голубова.“

2. Шун пањ бијелијех пилића. (Бог.)

Мисли се глава и зуби.

IV. Два низа бисера
похарчише сав род из села. (В. Врч.)

V. Воденица трњем ограђена. (Ков.)

Мисле се зуби ограђени брадом и брковима.

VI. Пуна пећина финог бисера;
више вриједе бисерна врата,
но око чиста злата. (В. Врч.)

Биће варошка. Мисле се ваљда зуби и уста девојачка.

VII. 1. Уђе курјак у тор, овцу ухвати, па кост изједе, а меса се не дотаче. (В. С. К. прип.)

2. Месната кућа; за вратима гвоздена мотика;

дође кусо псето, сву гвоздену мотику поједе, а месната кућа остаде. (Мишк.)

3. Пуна кошара меса, на вратима мотика; дође пашче, те поједе мотику, а месо остаде. (Anon.)

4. Изједе пас мотику, а држалицу не може. (Бог.)

Загонетка се ова може добро разумети, кад се узме на ум да народ мисли да су шупљи зуби црвом изедени. У последњој, на прилику, загонеци под псом се разуме црв, под мотиком — зуб, а под држалицом — вилица.

Зубља.

Мртав магарац на плетеру стоји. (В. Врч.; арх. Дуч)

Место „мртав“ има Врч. а у једној другој версији и арх. Дуч. „одрт.“

Ибрик. Упор. Бардак.

1. Од шта тука, од тога му и капа. (Мишк.)
2. Крив ђед с греде мокри. (Бог.)
3. Сједи ћосо крива носа,
свак га у нос љуби. (В. Врч.)
4. У нашега солдата
дудук од злата;
ко гођ к њему дође,
свак му га пољуби. (В. Врч.)
5. Приносим га к себи,
приносе га и теби,
и отац матери,
и ја теби, те теби. (В. Врч.)

Игла (и конац).

I. Црна кера за собом бело црево вуче. (В. С. К. прип.)

II. У нашега Јанка у стражњици сламка. (Љ. Ков. из Груже.)

III. 1. Њушком рије а стражњицом жиле вади. (Бог.; М. Гл.; Љ. Ков.; Ков.; Бос. пр.; В. С. К. прип.; Љ. Ков. из Црне Реке; Брл. 1836.)

Међи тим има доста разликости. Место „њушком“ имају Ков. и Бог. „ки́шом“; В. С. К. и Брл. „губицом“; Љ. Ков. из Црне Реке „Ќу́шо̂м.“ Место „стражњицом“ има М. Гл. „ногама“, а остали махом у штампи неупотребљаване речи „г.....“ и „д.....“

2. Зуби рије, задњицом жиле извлачи. (Грб.)
3. Кљуном руља, а репом жилу миче. (Ф. Г. Р.)
4. Главом рије, репом шије. (В. Врч.)

IV. Тица шаргизда
све село нагизда,
а себе не мо̀же. (В. С. К. прип.; Бос. пр.; В. Врч.; Ј. Пам.; Ив. П.)

Осим таке версије Бос. пр. има и другу у којој прва врста гласи „пара париза.“ Ив. П. место „све село“ има „сав свет.“

V. 1. Свакога ођену и нашара,
а себе гола остави. (В. Врч.)
2. Малено зелено,
сав свијет заодело,
себе не могло. (К. Дел.)
3. Ни од лакта ни од педи,
сву господу просвијетли. (В.)
4. Ни од педи ни од ромче (?),
вас свијет обуче. (Ф. Г. Р.)
5. Сав свет одеде,
а себе не може. (Љ. Ков.; Ф. Г. Р.)
6. Све гизда, а себе не море. (Л. Ил.)
7. Сав свијет украси,
а себе не може. (Живч.)

VI. Ја сам млад, танан, леп;
кад путујем, имам реп.
Што год идем даље,
мог репа све мање,
изгубим га путујући,
па без репа дођем кући. (Ив. П.)

Игле (плетиће).

I. 1. Пет браће, једне гаће;
један свуче, а други обуче. (Јевт.)

2. Пет браће у једни' гаћа';
један свлачи, а други облачи. (Ков.)

II. Пет браће — сто кућа; сви на једна врата излазе и улазе. (К. Цв.)

III. Пет чибука — сто педесет лула. (М. Гл.; Ков.)

Ков. има место „чибука“ — „камиша.“

IV. Пет се сека једним пасом пашу. (В. Врч.)

V. Пет сестара град градише; све једна другу измјењиваше. (В. Врч.)

VI. Четири циганке коло играју, а пета облеће око њих. (Бог.)

VII. Пет мајстора кућу граде, а један је завр-ши. (Мишк.)

VIII. Пет браће кућу праве, а не мисле у њој становати. (Л. Ил.; Бос. пр.; Грб.)

IX. Пет сестрица све се једном обувачом обу-вају. (Ј. Пам.; Р. В. П.; Ив. П.)

Ив. П. место „сестрица“ има „баба.“

X. Пет се баба око једне јаме врте,
а једна другу не стиже. (Арх. Дуч.; В. Врч.)

XI. Пет се баба око јаме гања. (Л. Ил.; Бос. пр.)

XII. Пет баба по вас дуг се дан швуга; све је-дна другу од зад бада. (Бос. пр.)

XIII. 1. Пет мајсторица начинише кућу без ивера. (Љ. Ков. из Краг.)

2. Пет мајстора саградише кућу без дрвета. (В. Ник.)

3. Пет мајстора, пет мâјмôрâ
начинише кућу без ивера. (Ков. из Крушевца.)

Игле плетиље и руке (прсти).

1. Пет петака и два ерака начинише кућу без ивера. (Мишк.)

2. Рипише пет мајстора и десет неимара, па на-чинише кућу без ивера. (Бог.)

Извор. Упор. Врело.

Икона.

1. Овца руната кошта дуката. (Г. К. С.)
2. Љепша сам од царице,
свак ме божји штује,
а Турчин ружи и псује. (В. Врч.)
3. О чавлу виси сваком добра мисли. (В. Врч.)

Име.

Нит' ме може ватра изгорети,
нити вода изаврати. (К. Дел.)

Искра. Упор. Варница.

Јабука. Упор. Крушка.

Паде неви бабуљак,
угграби га наш бамбрак,
с њега шљушти мјешину
па га спреми у љешину. (В. Врч.)

Мисли се јабука, кад падне сама, па је дете узме и изеде.

Јаглица (кокица кад се кока кукуруз).

Скочи кока из потока. (Бог.)

Јагње. Упор. Овца.

I. 1. Бјела бјелу ћера
преко б'јела поља:
дај ми, бјело, б'јела хљеба
испод б'јела скута. (В. С. К. прип.; Брл. 1836.)

2. Бела белу преко поља звала: оди, бела, да ти дам бела хлеба испод бела скута. (М. Гл.)

3. Бела белу преко поља виче:
дај ми, бела, бела хлеба
испод твога бела скута. (Љ. Ков.; В. Врч.; Бос. пр.; Ков.; Грб.; К. Цв.; Сунд.; Календ.)

Место „виче“ долази, по другој белешци истога првога скупљача, „јури“, „ваби“ или се може испред „хлеба“ адјектив „бела“ изоставити. У Врч. је место „виче“ — „зове“, и место гос. бела! у другој врсти „бјело.“ Место „виче“ неки имају и „звала.“ Бос. пр. нема у трећој врсти реч „твога.“

4. Поручује бела бели:

пошљи мени бела хлеба
испод твога бела скута. (Мишк.)

5. Бјела бјелу зове: дај ми, бјело, б'јела хљеба испод б'јела скута. (В. С. К. Рј.)

6. Бјела бјелу виче: дај ми бијела хљеба испод бијела скута! (Бог.)

Свуд се мисли јагње кад блеји за овцом да га подоји.

II. Трком трчко трколи,
њурак му се црвени,
а репић му трепети. (В. Врч.)

III. Узда зазвеча,
земља зајечa;
сви анђели на ноге скочише. (Бог.)

Мисле се јагањци кад се подигну пошто овце забleје.

V. 1. Воду пије царевићу Мујо,
над главом му се месат барјак вије. (В. Врч.)

2. Царевић воду пије,
копље му се врти. (В. С. К. прип.)

3. Војводичић воду пије,
над њиме се барјак вије. (В. Врч.)

Мисли се јагње кад сиса овцу и овчији реп, или јагње и реп му (исп. 2).

VI. 1. Цар вечера, сабља му игра. (Л. Дуг.)

2. Цар вечера, буздован му игра. (В. С. К. прип.; М. Гл.; Шум. 1855.; Љ. Ков.; Ков.; К. Цв.)

Пред „буздован“ гдекоји још имају савез „а“, а Бог. има место „буздован“ реч „барјак.“ Иначе је загонетка по значењу са свим слична с оном под V.

Јагода.

Црвено мало свакога с пута скреће. (Anon.)

Јаје. Упор. Опона на јајету.

I. 1. Около бијело, а у полак жуто. (Фил.)

2. Између два језера жуто муцало лежи, од оба језера теже. (В. Врч.)

3. Озго језеро, оздо језеро,
а у среди жут чемер. (Ков.; Бос. пр.; С.)

4. Одовуд перда,
од онуд перда;
а у сриједи љута зерда. (В. Врч.)

5. Отуд перда,
од овуд перда;
а у сриједи жути јерко. (Бос. пр.)

II. 1. У једном бурету и вино и ракија. (Ив. П.; Л. Ил.)

2. У једној бачви и вино и ракија, и не мијешају се. (В. Врч.; Грб.)

3. Два се пића у једној бачви слила, па се не помијешала. (В. Врч.)

4. Кадуново вино и бегово вино, у једној се бачви слило, а не помијешало се. (В. Врч.)

5. У једној бачви по вина, по ракије; помијешати се не може. (Сунд.)

6. У једноме бурету и вино и ракија; па се опет не помешало. (М. Гл. Љ. Ков.; Бог. Љ. Ков. из Ћуприје; Мишк.; В. С. К. прип.)

Разликују се што место „бурету“ долазе речи „суду“, „меху“, „ардову“, и што место „на се опет не помешало“ долазе реченице „на неће да се помешају“; „па се опет није помијешало“; „а не помешају се“; „па се не помешају“; „па неће да се помијеша.“

III. У мене бачвица; нити има обручка, ни тапунка, а држи вино и ракију. (Р. В. П.; Ј. Пам.)

IV. Имам нешто лијепо,
испод репа испало,
сваком слатко пристало. (В. Врч.)

V. Кад паде фратар из међе,
Лајко га одмах поједе. (В. Врч.)

VI. Прођох кроз гору бјелицу,
нађох крушку жутицу;
душа ти пожуђела,
ако ми не погодио.

VII. У кућу ми дође ново,
ничим не тесано ни грађено. (В. Врч.)

VIII. 1. Обријан делија на слами лежи. (Љ. Ков.; Бог.; В. Ник.)

Место „на слами“ има Љ. Ков. још „у слами,“ а Бог. „на трави.“

2. Обријан делија на подини спава. (Anon.)

3. Обријан делија на постељи сједи. (Бог.)

IX. Цибиле буле,
јадовите буле,
цара изгубиле
синоћ на покладе,
а јутрос укопале. (Арх. Н. Дуч.; В. Врч.)

Мисли се „јаје на бијеле покладе.“ В. Врч. последње врсте нема.

X. Паде буре с тавана;
сто мајстора дођоше да га оправе,
не могоше га оправити. (Љ. Ков.; В. Ник.)

XI. Ново ти у кући отесано. (Бос. пр.)

XII. На царевићу без узла кошуља. (В. С. К. прип.; М. Гл.; Љ. Ков.; арх. Дуч.; В. Врч.)

М. Гл. место „на царевићу“ има „у царића“; а Љ. Ков. „на цару.“

XIII. П... Пејо у пепелу,
и распрска вас пепео. (В. Врч.; Бог.)

Бог. има само прву врсту.

XIV. Кува се, не соли се, а добро је за јело. (К. Дел.)

Може се мислити и на кромпир.

XV. У хиљаду ока соли скувах манџу, и опет је неслана. (Мишк.)

XVI. Мртво живо рађа. (Ј. Пам.; Вул.)

Мисли се на пиле излежено из јајета.

XVII. Двадесеторо мртве ђеце,
сваки у свој гроб под мајком леже. (В. Врч.)

Мисле се јаја под квочком.

XVIII. 1. Кућа у којој месо и кости расту. (Љ. Ков.)

2. Кућа без врата и прозора, у којој месо и кости расту. (Р. В. П.; Ј. Пам.; Календ.; Бос. пр.)

3. У једној соби расту кости и месо. (Л. Ил.)

XIX. Два се ђака шљубише,
главом се туцнуше;
један остаде жив,
други погибе крив. (В. Врч.)

Мисле се два јајета кад се туцну.

XX. Заклах бика наврх Јаловика;
и кад хтедох славити,
немадох шта ставити. (Ков.)

Јаје кантарско.

У мојега Тадије
пуне гаће мазије. (В. Врч.)

Јама.

1. Кад приметнеш, мање је; а кад одметнеш, више је. (В. Врч.)

2. Што год од тебе више кидам, ти све то већи. (В. Врч.)

Јарам.

Вас дан једе месо,
сву ноћ броји звезде. (Ков.)

Јарац.

Имах брата Ахмета,
а сва му је кожа руњата. (Ф. Г. Р.)

Јастреб и кокош.

Полетела пáта
из пàтиграда,
те убила попа Крњу
више винограда. (Љ Ков.)

Упореди Кокош.

Јастук.

Звирка на воду иде, а трбух остави код куће; кад се поврати, опет га узме. (Л. Ил.)

Јева.

Умрла сам, а нисам се родила; вјенчала сам се за мог оца, кад сам један дан имала; матер нисам имала. (Ј. Пам.)

Не имајући ове загонетке више ни од кога стављам је овде, али сумњам, да је не буде сам покојни Ј. Намучина скројио.

Јеж.

I. Прођох пут распут,
нађох так деветак;
преметнух га девет пута,
не могах му краја наћи. (Бог.)

II. 1. Бременџија бреме носи;
бременџији пашчад лају,
бременџија те у бреме. (Ф. Г. Р.)

2. Бременџија бреме носи,

бременцију вашке гоне,
а он вашке копљем боде. (В. Врч.)

III. 1. Прођох путем распутицом,
нађох турску рукавицу;
превртах је, обртах је,
нигде краја не нађох. (Мишк.)

2. Пођох путем распутицом,
нађох турску рукавицу;
ни откуд јој краја нема. (Љ. Ков.)

IV. Коњ није, товар носи;
во није, рогове има. (Бог.)

V. Куд прође наша овца,
пронесе три ста и три коца. (В. Врч.)

Језик. Упор. Вилице и језик; Руке VII.

1. Жив јарац живодарац,
жив дрт не одрт,
жив клат не заклат,
жив печен не испечен,
жив један не изеден. (К. Цв.)

Још долази, истина без одгонетљаја, у једној причи о животињама из збирке Г. К. Стефановића пароха сомборског, штампаној у Световиду 1857 године. Упореди Ражањ.

II. Сабља без гвозди,
јунак без кости;
више учини зла
но хајдука два. (В. Врч.)

III. Пуна пећ оваца; међу њима црвен чобан блеји. (В. Врч.)

Мисли се на језик и зубе.

IV. Сисун бисун,
пун бисера посут,
а бесједом покривен. (Бос. пр.; В. Врч.)

V. Црвен треш док умреш. (Љ. Ков.; Anon.; Мишк.)

VI. 1. Крвав ђеко по пећини звечи. (В. Врч.)

2. Црвен јарац по пећини дречи. (Љ. Ков.; Ив. П.; К. Дел.; Мишк; Бос. пр.; Ј. Пам.; Календ.; К. Цв.; Грб.)

Место „јарац“ долази „јарчић“; место „по пећини“ — „у пећини“ или „у огретку (Грб.)“; место „дрети“ — „врети“, „мечи.“ Место „црвен“ има и „одеран.“

3. Црвен пас из рупе лаје. (Љ. Ков. из Крагуј.; Бог.)

4. Црвено јаре по пећини лаје. (В. Врч.)

VII. 1. Црвен јарац по кошари скаче. (В. С. К. прип.; Фил.; Г. К. С.; Anon.)

2. Црвен вижа пр̂о греда скаче. (К. Дел.)

Под „гредама“ се мисле зуби.

Јека (одзив).

Од живота је;
пође, дође —
а живо није. (В. Врч.)

Јесен. Упор. Зима 4.

Каблица (сира). Упор. Качица ораха.

1. Пун пањ иверја. (К. Цв.)
2. Пуна глава иверја. (Anon.)

Казан. Упор. Пушка XIV.

I. Поручује Јана
из сактијана
по ђакону ђаку
побратиму Станку:
два гунгула гучу
те повоја сучу. (Ков.)

Мисли се ватра, чобања, казан и табарка, пара и ракија. Тачније по објашњењу из народа: поручује ватра чобањи по оној првој пари, да казан и табарка праве од паре ракију, која иде кроз лулу танко, те изгледа као да сучу повој.

II. 1. Све се село свика
на чичина бика;
ал' га нико кренут' не могаше. (М. Т. М.)

2. Закла баба бика
усред Јаловика;
све се село стрка
на једнога бика. (Рад.)

III. Спријед кврцка,
страг кацка;
а у сриједи кроз воду тече. (Бос. пр.)

IV. Од чега капа, од тог и поп;
од чега поп, од тог и штап. (Р. В. П.)

Мисли се капак од казана и лула.

V. Отклоп заклоп, татарош варош. (Рад.)

Мисли се ковчег.

VI. Оно на оно, оно кроз оно, оно у оно иде. (Мишк.)

Мисли се капак на казану, лулић у табарци, и ракија, која кроз лулу капље.

VII. Седи царе на престолу,
митра му капа,
низ десницу мир тече. (Љ. Ков. из среза трстеничког.)

VIII. Сједи старац на пању, па плаче. (Бог.)

Мисли се казан кад пече.

IX. 1. Гвозден сједи у лугу
у гвоздену клобуку;
сузе му капљу
уз јелову кацу.

В. С. К. прип; Шум. 1855.; а Р. В. П. и В. Ник. имају све тако, само им четврта врста почиње речцом „низ.“ Брл. 1836 друга врста гласи „у зелену клобуку“.

2. Седи старац у лугу,
гвоздена му капа;
сузе му капљу
у гвоздену капу. (М. Гл.)

3. Гвоздено мače
пред Богом плаче;
сузе му капљу
у дрвену капу. (Јевт).

4. Бакрен сиди у лугу
у земљану клобуку,
сузе му капљу
у земљану капу. (Л. Ил.)

Бос. пр. место „земљану“ има „зелену.“

X. У ибрику месо, на ражњу ракија. (Љ. Ков.)

XI. Насадих врану на церова јаја. (Бог.)

Љ. Ков. има исто тако, само место „врану“ у њега је „квочку.“

XII. Где је мој галоња лане лежао, и ове му се године место зна. (Љ. Ков.)

Упор. Ватра IV 3. и д.

Каиш.

1. Један прут све поље огради. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Р. В. II.)

Последњи има „опаса“ место „огради.“ Упор. Опута и опанак.

2. Отуд идеш ти, од овуда ја;
ђе се сретосмо, ту се закучасмо. (В. Врч.)

Мисли се каиш од кеса, кад се на спону о појасу спучавају.

Калем (на воћци).

1. Дивље и питомо боље се пазе него брат и сестра. (Љ. Ков.)

2. Секох, засекох,
тукох, затукох;
црче, не извуче. (Ков.)

Мисли се калем, пошто се већ прими на дрвету.

Калуђер (тражи соли).

Јаше род на нероду, и тражи неникли. (В. С. К. прип.)

Камен. Упор. Брус.

Камење воденично. Упор. Жрвњеви.

Кандило.

Жуто маче пред Богом плаче. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Брл. 1838.; В. Врч.)

Г. К. С., Ј. Пам., Бос. пр., Јевт., К. Дел. имају место „жуто“ — „црно“, а Љ. Ков. и Ков. место „жуто“ — бело.

Каптар.

I. Кучка лаје уз поток низ поток;
гдје клекне,
ту сјекне. (Ј. Пам.; Бос. пр.; Календ.; В. Ник.)

II. 1. Црно мече уз поље тече,
ђе год клече, право рече. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Живч.)

Имају и други, но с варијантима. Тако К. Дел. у првој врсти место „уз поље“ има „путем“; Бос. пр. место „уз поље тече“ 1 вр.) има „у село умаче.“ У Апон. прва врста гласи „Кусо мече у пољу клече“, у М. Гл. прва врста гласи „Црно мече у селу клече“, у Мишк. место „уз поље тече“ стоји „насред поља клече.“

2. Кусо мече кроза село клече,
куд год клече, свуда право рече (Бог.)

Осим кантара значи и буклију и речи којима се људи позивљу на славу и весеље.

3. Црно нешто малено,
ђе год клече,
право рече. (Сунд.)

4. Црна кучка иде уз поток и низ поток; где год клекне, право рекне. (Љ. Ков.; Ков.)

5. Црно маче
у село умаче;
где клече,
право рече. (Календ.)

6. Туре иде гредином,
заврзло се седлином;
узенђије говоре:
„хајде, Туре, побоље!“
Ђе год клече,
право рече. (Ив. П.)

III. Мајка Рајку кошуљу резаше,

сто аршина, педесет клина;
Рајко се мење, носити је неће. (Љ. Ков.)

IV. Ману вижле репом, сви му људи вјероваше. (К. Цв.; Вул.)

V. У репу му памет. (Љ. Ков. из Рудничког.)

VI. Лети птица кроз облак,
у те птице велик кљун;
и у кљуну девет сел',
и у сели' један кнез. (Л. Ил.)

VII. У нашега вранца гвоздена јајца. (Ков.; Грб.; Л. Дуг.; Л. Ил.; К. Дел.)

Може се мислити и б е л е ж н и к на кантару. Види један варијанат под том речју.

VIII. Скочи вук
уз брк,
те извади
товар јабук'. (В. Врч.)

IX. 1. Веру има, душу нема. (Л. Дуг.; Љ. Ков.)

Бог. има мало друкчије: Нема душе, а вјеру има.

2. Нема ни вере ни душе; а сав му свет верује. (Љ. Ков.; Бос. пр.)

Љ. Ков. саопштава, да у Јасеници тако загонећу и за с а х а т. Друга половина у Бог. гласи „а људи га опет вјерују.“

3. Душе нема, а ва вијек право каже. (Грб.)

Кап (с крова).

Ни рукато, ни ногато;
само себи кућу гради. (Грб.)

Бос. пр. прва врста гласи „Ни рогато, ни рукато.“

Капа.

1. Овако (и з в р н у т о) пуно,
а овако (и с п р а в љ е н о) празно. (Ков.)

2. Кад се преврне — пуно;
кад се изврне — празно. (М. Гл.)

3. Подигни — празно;
спусти — пуно. (Бог.)

4. Кад га окренеш горе — празно;
а кад доле — пуно. (Љ. Ков.; Мишк.)

У свима овим довде загонеткама мисли се капа, кад се мење на главу, и када се с ње скида.

5. Мање од мачке, а више од тебе. (Ков.)

Капија. Упор. Врата.

Каранфил. Упор. Гарофан.

Карте (за играње).

На трпезу се износи, прекида се, а не једе се. (Ф. Г. Р.)

Катанац. Упор. Брава, кључ.

I. Поручује Витковица Витку,
да јој тражи шипку,
да затисне тикву,
да не дира нико,
док не дође Витко. (Пант.; В. Врч.; Ив. П.)

Љ. Ков. има само прве три врсте, и у другој место „тражи“ — „купи.“

II. Јаше врабац мечку. (Бог.)

Мисли се катанац на ковчегу.

III. 1. Црна бува кућу чува. (Јевт.)

2. Црно ђуме кућу чува. (В. Ник.)

3. Црно малено кућу чува. (В. С. К. прип.; Г. К. С.; Фил.)

Место „малено“ има Г. К. С. „мало.“

IV. Чучи, па нàврчи (Ков.)

Каца (и обручи на њој).

I. 1. У наше Анице деветоре тканице. (М. Гл.; Ив. П.; Бог.; К. Дел.; Љ. Ков.; Л. Ил.; Вул.; Anon.; Фил.; Ков.; Грб.; Ј. Пам.)

К. Цв. има „Станице.“

2. У наше Анице деветоре тканице, и опет јој се ребра виде. (Мишк.)

3. Моја Аница припасала девет тканица. (Бос. пр.)

II. У нашега вранца девет покроваца. (Рад.)

III. У нашега Махмута преко стражнице опута. (Бог.)

Ова загонетка значи чутуру с кајишима, а и при горњима помиње се и тај одгонетљај.

Качица ораха. Упор. Каблица сира.

Пуна клада иверја. (Рад.)

Каша.

1. Сингије мингије,
пуна здела мингије. (Л. Ил.)

2. Тандара, мандара
нешто као цицвара. (В. Врч.)

Кашика. Упор. Жлица.

Квасац.

I. Посла моја мама твојој мами,
да ми дадеш надигача,
да се и наш надигне. (Бос. пр.; Л. Ил.)

II. Узајми ми твој,
док начиним мој;
кад начиним мој,
вратићу ти твој. (Ј. Пам.; В. Врч.)

III. Нева неву иза брда звала:
„дај ми, нево, твој,
док се дигне мој!“ (К. Дел.)

IV. Дај ми твој, док се напне мој. (Ков.)

Квочка (на јајима). Упор. Звезда VII., Јаје XVII.

I. 1. Чам чами на чâмним вратима,
мртве гледа, живе чека. (Љ. Ков.)

2. Седи чајна на чајноме граду,
чека мртвих с оног света. (М. Гл.)

3. Чајна лежи на чајноме пању,
чека мртве, док изведе живе. (Живч.)

II. Седи старац на граду,
лије сузе низ браду;
чека синова од белих градова. (М. Гл.; Љ. Ков.)

III. Седи вила више вира,
чека сина Велимира,
док се роди, да с њим ходи. (Љ. Ков.)

Може значити и „месец“ и „даницу.“ Место „Велимира“ друге врсте једни говоре „Јездимира.“

IV. Седи бира више вира
чека сина Велимира,
док јој дође с оног света. (Ков.)

V. Сједи вила накрај мора,
чека сина Костантина,
док јој дође из Јакина,
и донесе купу вина. (Бос. пр.)

VI. Седи вила више вира,
чека синова
из бијелих градова. (Љ. Ков.; В. С. К. прип.)

Бос. пр. по једној версији мјесто „више“ прве вр. има „покрај“; по другој версији цела прва врста гласи „Сјела Клара врху б'јела града.“ Ј. Пам. прва врста гласи „Сједи бика наврх полика.“ Л. Ил. у првој врсти место „више вира“ има „наврх дила.“ В. С. К. има такође „наврх вира.“

VII. Сједи вуга наврх Брибира,
чека синова из бијелих градова. (Ард.)

VIII. Ћућерице ћућере под боботе на земљи,
ћућерићи долазе, бабурице односе. (В. Врч.)

Није посве јасна.

IX. Госпа сједи на бијелије' градови'
а чека из мртвијех синова. (Грб.)

X. Седи вила више вира,
чека душу с оног света. (Мишк.)

Кестен.

1. Наврх храста шака шаша,
и у шашу нешто глатко
и у глатку нешто слатко. (Фил.)
2. Наврх храста мало шаша,
мало глатко, али слатко. (Бос. пр.; Л. Ил.)

Киша. Упор. Земља кад испуца од суше; Пушка XIV.

1. Над кућом и под кућом бисер пада. (С.)
2. Паде бисер у село,
село бисер покупи. (В. Врч.)

Мисли се родна летња киша.

3. Шипиле виле,
шипке те биле
на видов дан,
под липов пањ. (К. Дел.)

Клен (риба и дрво).

Има ме и у гори и у води. (Бог.; М. Гл.)

Клепетуша. Види Звоно.

Клинац.

У цркву иде, а на глави стоји. (Anon.)

Клип (кукуруза).

1. Господар у кући стоји,
а брада му изван куће. (В. Врч.)
2. Изишла вила из пећи,
пуштила косе низ плећи. (В. Врч.)
3. У нашега ћаће
деветоре гаће. (В. Врч.)

Клупко (предива).

1. Пун облутак крста;
нико им се не клања
него снуља и ткаља. (В. Врч.)

2. Лакше од капе, мање од шаке, а шест га коња не могу носити. (В. Врч.)

3. Утече во нуз стрмен до,
нит' га могох стићи,
нити за реп дићи. (Љ. Ков.)

4. Од земље се диже, а не може се дигнути. (В. С. К. прип.; В. Ник.; Шум. 1855.)

В. Ник. место „дигнути“ има „дићи.“

5. Није веће од јабуке, а шест га волова не може на брдо извући. (Бос. пр.; С.; Л. Ил.)

Л. Ил. друга половина гласи „а шест волова не могу на брег узвући.“

6. Више је од коња и од вола, а мјесто му као јаје. (В. Врч.)

Кљуса. В. Гвожђа.

Кључ (кључаница). Упор. Брава.

I. Ја ти замумурих, затутурих,
затитељах и запетљах;
ти не може мени,
док га не дадох теби. (В. Врч.)

II. У моје мајке пришшук на бедри,
пришшук ја теби. (В. Врч.)

III. 1. У вече затуци, из јутра извуци. (Љ. Ков. из Рудничког.)

2. У вече тури, из јутра извади. (Љ. Ков.)

Мисли се нарочито на кључаницу.

III. Низ бедру виси,
у шкуљу мисли. (К. Дел.)

IV. Ја приклекох, па ти зароротах.

Мисли се на закључавање ковчега.

V. Мома моми запријети
од прочевљи до клијети:
„држ' се, момо, у клијети,
запријех ти!“ (Љ. Ков. из Качера)

VI. Скочи миш у амбар,
те учини „тандр“!
тара, миши, тара то,
ти погоди, шта је то? (Ков.)

VII. Носим припре пред собом,
припрем ти оцу,
а отац матери,
а ја оцу, тер оцу. (Бос. пр.)

VIII. Ујак ујну гиличе,
ујна му се примиче. (Ф. Г. Р.)

IX. Једна баба једним зубом
сву планину обали. (Бог.)

Мисли се на кључ, којим се чупа сено и слама.

Кључ и врата.

Дај ми, мати, дѐленгало,
да се проделенгам,
да изидем на двор,
да се побурам. (В. С. К. Рј.)

Књига. Упор. Писање, Писмо, Слова, Читалац.

I. 1. Бијела њива, црно сјеме,
мудра глава која сије. (В. Врч.; Љ. Ков.; Шум. 1855.; Календ.; К. Дел.; Мишк.; Л. Ил.; В. С. К. прип.; Ф. Г. Р.; Ков.; Г. К. С.)

К. Цв. последње речи гласе „која га сије“; Богићу — „ко га сије“; Бос. пр. цела последња врста гласи „Стар био ко га сио.“

2. Бијело племе, црно сјеме,
мудра га глава по пољу сије. (В. Врч.)

II. 1. Цар сече у Стамболу а овуд иверје долеће. (Љ. Ков.)

2. Сијече се у Стамболу а иверје му овђе отпада. (Бог.)

Место „отпада“ може се рећи и „допире.“

III. Пушћах бразду од цара до краља,
нити нађох кладе, ни пања. (Бос. пр.)

IV. Мртва мјешина преко мора глас даде. (В. Врч.)

Под III. и IV. разуме се нарочито писмо.

Кобасица (и мачка).

1. Висјела је висјелица;
под њом седи косматица,
Бога моли косматица,
да јој падне висјелица. (В. Врч.; В. С. К. Рј.)

2. Пендевиш виси,
гледали га хајдуци,
а хајдуке мака,
а свијех наша мајка. (В. Врч.)

Мисли се кобасица над ватром, миши и мачка.

Кова.

Кад у бук, не има ништа; кад из бука, пун реп јабука. (Фил.)

Ковчег.

I. 1. Тело му дрвено,
зуби су му гвоздени,
срце му је ртено. (В. С. К. прип.; Anon.)

Арх. Дуч.; В. Врч. имају у првој врсти „дрво дрвено“, што држим да је погрешка казивачева. Иначе у њих трећа врста је друга, а друга трећа.

2. Месо му дрвено,
очи гвоздене,
срце ртено. (Бос. пр; С.)

У другој и трећој врсти Бос. пр. има „очи му“, „срце му.“

3. Кожа дрвена,

срце пртено,
уста гвоздена. (М. Гл.)

4. Озго и оздо дрвено,
у срцу пртено,
уста гвоздена. (В. Врч.)

5. Леђа дрвена,
гвозден пупак,
пртен дроб. (Бос. пр.)

М. Кр. има у првој врсти „дрвено тело.“

II. Отклоп, заклоп, титарош варош. (Љ. Ков.)

Мисли се и казан кад се настави.

III. Приклекох ти,
заклекох ти;
прилепурих ти,
залепурих ти. (Бос. пр.)

Мисли се ковчег кад се затвара.

Кожух.

Ни предено, ни тканo,
у све клине резано. (Вул.; К. Цв.)

Коза.

1. Висуљчица виси, а исуљка гледа: говори исуљка: да ми те је, висуљчице, дохватити, шију бих ти кошијом драла. (Бог.)

2. Три четири.....
пето шесто кокови,
седмо осмо клепови,
и девето барјактар. (Врч.)

Прва врста (која је непотпуна) значи ноге, друга — рогове, трећа — уши, а четврта — реп.

3. Сто делија, а двеста барјака. (Мишк.)

4. Кући иде, боб сије;
од куће иде, боб сије. (Ков.; К. Дел.; Сунд.)

Мисли се коза кад брабоња. Упор. Овца II.

Кокица кукурузна. Упор. Јаглица.

Кокош. Упор. Јастреб и кокош.

I. Закла вола бика,
све село свика;
а кад хоће да слави,
нема што да стави. (В. С. К. прип.; В. Ник.; Шум. 1855.; Брл. 1838.)

II. Трчи мр̏ка преко поља,
за њим вук напендук:
стани, мрка, зла ти трка,
сад ће тебе стати кврка. (Ков.)

Мисли се на „кокош и јастреба.“ Упор. Јастреб и кокош.

III. Црно уста, бело оста. (Љ. Ков.)

Мисли се на кокош и јаје.

IV. 1. Крпа на крпу,
тиња на тињу,
ни иглом бодено,
ни концем шивено. (Љ. Ков.; Мишк.; К. Дел.; Ф. Г. Р.; В. С. К. Рј.)

Мишк. и Ф. Г. Р. имају прве две врсте различито, Мишк. „Тиња на тињу, рита на риту“, а Ф. Г. Р. „све тиња на тињу, све крпа на крпу.“ Упор. Перје на кокошци.

2. Тита на тити, а нигде крпљена није. (В.; В. С. К. Рј.)

V. Родила бака бабуљака,
па се над њим бани
а пјесном се мами. (В. Врч.)

VI. Кад наша одива породи сина, запјева весело, зачу је све село. (В. Врч.)

VII. Једна бака иде покрај оџака,
па све виче: бака, бака. (В. Врч.)

VIII. Мртва се глава по сокаку ваљала,
а још се горем јаду надала. (В. Врч.)

IX. Мртво живо скакало,
цару ручак давало. (В. Врч.)

И у овој и у оној под VIII. загонеци мисли се на закланy кокош.

X. Мртво се рађа,
живо умире. (К. Цв.)

Мисли се на кокош и јаја.

XI. Ождреби кобила коску, а коска ждребе. Ждребе не хте за кошћу — мајком, него оде за кобилом — бабом. (Ков.)

Кола.

1. Лети служи, зими зубе суши. (Љ. Ков. из Трстеника.)

2. Седох на врага, одох без трага. (Љ. Ков.)

3. Четири трчу, а два се окрећу. (Бос. пр.; Л. Ил.)

Мисли се на двоколице.

Кола и волови.

Четири четирца и два лептирца; један другом у стопу иде, а не стижу се. (М. Гл.)

Кола, волови и човек.

1. Четири четирка, два лептирка, и пред њима пабирак. (Љ. Ков. из Јасенице.)

2. Четири четúрца, и два беђúрца, и пред њима јерèтúш. (Љ. Ков.; Ков.)

3. Четири чèтрљêнца и два богомољца и пред њима Мијат учи тàлавôрницу. (Ков.)

4. Четири четирка и два лепирка,
и над њима ерек,
и надиг'о перек. (В. Ник.)

Колачић. В. Лепиња.

Коло (воденично).

Була брише улицу,
веже задњицу;
ако пукне узица,
оде јој стражњица. (Бог.)

***Комарац.**

У дану га ниђе жива нема,
ноћу пјева танко гласовито,
а са копљем боде поносито. (В. Врч.)

Комшиница. Види Суседа.

Конац. Упор. Игла и конац.

Коноп (од звона).

О дундалу виси трак,
а о траку попов ђак. (В. Врч.)

Конопља.

Двије горе упоредо расту:
једна цвати, а не роди;
друга роди, а не цвати. (В. С. К. прип.; Брл. 1838.)

Љ. Ков., Календ., Ков., Бос. пр., М. Кр., Мишк., Л. Ил. место „расту“ — имају „расле.“ У самом загонетљају мисли се на конопљу белојку и црнојку, или: изборнице, које цветају а немају семена, и семењаче, које не цветају, а семе имају.

Коњца.

Бео град Београд
жутим клинцима окован. (Љ. Ков.)

Коњ.

I. 1. Оздол гвоздено,
озгор дрвено,
а у сриједи месано. (В. С. К. прип.; К. Дел.; М. Гл.; Грб.; В. Врч.)

Остали осим Вука и В. Врч. имају „оздо“ и у гдекојих не иду врсте истим редом. Место „месано“ има у неких и „месато.“ Грб. има „месено.“

2. По врху дрвено,
по среди меснато,
по дну гвоздено. (К. Цв.; Вул.; Anon.; Ђ. Ков.; Ив. П.; Живч.)

И ови имају каткад различитим редом ове исте врсте, а Anon. и Ив. П. место „меснато“ — „месано.“ Живч. место „меснато“ има „кошћано.“

3. Озго дрво,
оздо гвожђе;
а у сриједи месо. (Бос. пр.)

У свима се мисли коњ оседлан или осамарен и поткован. Према томе може загонетка пристати и за другу животињу, која се седла (самари) и поткива.

II. Један вечера, двојица свијетле, четворица дворе, а хиљада игра. (Бог.)

Мисли се на коња, кад зобље зоб, па очима гледа, на ногама стоји, а репом мрда, те длаке скачу.

III. 1. Два труп, два луп,
два гледају, два слушају,
и девети махи-баша. (Ђ. Ков. из Груже.)

Мисли се на предње и стражње ноге, очи, уши и реп.

2. Две мијуге, две пијуге, четири караконџуле и девети ваздркамлија. (Ков.)

Мисле се уши, очи, ноге и реп у коња.

Коњ (у колима).

Оданле руно,
одавле руно,
а у полак дркало. (Л. Ил.; Бос. пр.)

Коњ (на гуслама).

Коњ јаше, а господар пјеше иде. (В. Врч.)

Мисли се коњ на гуслама, кад сленац, идући пешке, гусле носи у торби.

Коњ и коњаник.

1. Што пуле, пуле,
на пулету грку,
а на грку домишљај. (Сунд.)

2. Мртви над живијем сједи,
а жив с мртвога иде и бесједи. (В. Врч.)

3. Две главе, две руке, шест ногу, а само десет прстију. (Ђ. Ков. из Јасенице; Л. Ил.; Р. В. П.; Бос. пр.; Грб.; Календ.)

4. Живо на живо иде,
по гвожђу се на дрво пење. (Л. Ил.)

Коњ и узда или ћем. Види Ћем.

Коприва.

Пали — паприка није;
пече — а ватра није;
боде — а драча није. (В. Врч.)

Копче (на хаљинама).

Панци концы,
гвоздени катанци. (Бог.)

Корњача.

1. Озго толдос, оздо толдос;
а у сриједи мичиволдос. (В. Врч.)

Бос. пр. друга врста гласи: а у сриједи мићиволдос толдос. Тако и В. С. К. Рј.

2. Озго плоча, оздо плоча,
а у среди живо мрда. (Т. Марк.)

Коса (за кошење).

I. Трком трчи шарка
преко поља танка,

дрвена репа,
гвоздена кљуна. (В. Врч.)

II. 1. Прелетјела жуна преко Дувна,
саломила три ста и четири коца. (В. Врч.)

2. Прелетела жуња преко поља Дувна,
дрвена репа, гвоздена кљуна. (С.; Бос. пр.)

III. Гвоздено мече
кроз поље тече;
за њим се мење
јуначко плење. (Мишк.)

Љ. Ков. има прву полу: шарено мече уз поље клече. Сунд. место тога само „мало мече.“

IV. 1. Скочи овца преко дочка,
те сломи триста и три коца. (Бог.; Мишк.)

2. Скочи овца прико колца,
и усиче двадест и четири колца. (Л. Ил.)

V. Гурава кобила
све поље побила. (В. С. К. прип.; Брл. 1836.)

VI. Грбаво прасе све поље опасе. (Ков.; Живч.; К. Дел.; Љ. Ков.; Бог.; Мишк.; Грб.; К. Цв.)

Једни имају место „грбаво“ — „криво“, и место „опасе“ — „попасе.“ Љ. Ков. бележи изреком да се говори „сво поље“ м. „све поље“, неправилност, која је у језику садашњом аналогијом настала. К. Цв. има „згрчено“ и опет „сво.“ Може значити и срп.

VII. Мој сивац све поље попáсê, нит' се пос... нити поп...

Бос. пр. који доноси и другу версију, по којој прве две речи гласе „Грбаво прасе.“

VIII. Златна жица све поље прешица. (Фил.)

IX. Змија шиче кроз шибљиче,
за њом се мење јуначко плење. (В. С. К. Рј.)

Коса (на глави).

Наврх пласта шака шаша. (В. С. К. прип.)

Р. В. П. и Шум. 1855. имају исто тако, само што је у њих место „шаша“ — „шаше.“

Коса и чело.

Шума шумара,
и под шумом пољана. (Г. К. С.)

Коса, чело, обрве, очи, ноздрве, уста, зуби, језик, брада.

Нити је у свакој загонеци све ово горе наведено, нити баш оваким редом. Али у свима има готово све ово, где без овог, где без оног, где једним, где другим редом.

I. 1. Расла честа шумица,
под шумицом пољана,
под пољаном глѐдура,
под гледуром Гостур град,
а у граду господар. (В. С. К. прип.)

Љ. Ков. има исто тако из крагујевачког округа. Од њега је акценат на речи гледура. Место „Гостур град“ у њега је „Костур град.“

2. Честа гора честана,
под честаном пољана,
под пољаном два вира,
под два вира откосје,
под откосом сипило,
под сипилом јамило,
под јамилом гладило. (Љ. Ков.)

3. Црна гора,
под црном гором широко поље,
испод широког поља гле́дићи,
испод гледића две мале рупице,
испод рупица велика провала,
провалио те Бог, ако не погодиш. (М. Гл.)

4. Планина,
а под њоме пољана,

под пољаном поглед,
под погледом шопота,
под шопотом провала. (Ив. II.)

5. Гора, гора, горача,
под горачу пољана
под пољану сопота,
под сопоту провала;
провалила ти се глава, ако не погодио. (Арх. Дуч.)

В. Врч. исто тако без последње врсте.

6. Честа гора честана,
под честаном пољана,
под пољаном гледало,
под гледалом шмрктало,
под шмрктало провала. (Ф. Г. Р.)

7. Шума;
низ шуму долина;
низ долину ћуприја;
низ ћуприју Кестен град,
а у граду господар. (В. Ник.)

8. Под гором пољана,
под пољаном глеђана,
под глеђаном сопот,
под сопотом провала. (Anon.)

9. Под пољаном видало,
под видалом мркало,
под мркалом мицало,
под мицалом Цариград
и у граду господар. (Г. К. С.)

II. Нађох птиће брадиће,
виш' брадића усточиће
виш' усточића носочиће

виш' носочића гледочиће,
виш' гледочића челочиће,
виш' челочића Гојко крмке враћа. (В. С. К. прип.; Бос. пр.; В.; Бог.; В. Врч.)

У овој загонеци осим обичних делова главе мисли се још чешаљ у коси.

III. 1. Зијевалићи, пухалићи, гледанчићи;
над њима шишко, мишко,
а у шишки овце пасу. (В. Врч.)

2. Зијевавчићи, мрљавчићи, гледавчићи; бијела влака, црна дубрава; по њој крмад пасу. (В. Врч.)

IV. 1. На божјему улишту четвора врата,
свака вриједе по оку злата. (В. Врч.)

Мисле се уста, нос и уши.

2. Лећено, клећено,
под клећеном виноград;
у винограду дућан,
у дућану зулумћар. (Бос. пр.)

V. Пољана; у пољани огледало; до огледала шмрк; до шмрка град; у граду господар. (Ив. П.)

Косир (у винограду).

Леже овце све редом;
дође у њих кос,
па је покуњио нос. (Бог.)

Косић (кад плете гнездо).

Катарина ката
ката биље брала,
те катанце плела. (Љ. Ков. из среза крагујевачког.)

Косиште.

Ја одох у лужину,

те одсекох супружину,
мерих жену у дужину. (Пант.)

Котао. Упор. Бакрач; Пламен I.

Кош (у воденици).

Велико колико вреча, а мјесто му као јајце. (Бог.)

Кошница.

1. Около г....., а у среди кумовска част. (Љ. Ков.)
2. С поља г...ено, а изнутра шећерно. (Бог.)

Мисли се кошница олепљена балегом.

3. На рупи ти панаћур. (Бос. пр.)
4. Наврх брда голијен,
на голијен кошара,
у њој сједи госпава. (В. Врч.)
5. За кућом ти кошара,
у кошари баба Јашара,
скупо масло продава;
не да баба милина
без златнога цекина. (В. Врч.)

Кошуља.

1. Мене су били, давили, пребијали, и опет седим с царем на престолу. (Љ. Ков. из Крагуј.)
2. На једна врата уђох, на троја изађох. (Љ. Ков.; Мишк.; М. Гл.)

Мисли се кошуља кад се облачи.

3. Нит' сам прела ни жела,
но све пила и јела,
удадох се за млада,
са мном лежи и спава. (В. Врч.)

Крава. Упор. Теле.

I. Замумла рогуша иза врбика,
одмумла дојчило иза планика. (В. Врч.)

II. Мрак залаја
иза Благаја,
а Ам зарика
иза планика;
ђе се сретоше,
ту се полизаше. (В. Врч.)

Мисли се крава и теле.

III. У моје тете
кошуља до пете;
по трбуху глатка,
међ' ногама слатка. (Љ. Ков.)

Мисли се на виме и сисе у краве.

IV. Двоног јаше тронога,
дрпа четвороногa. (Љ. Ков. из Крагуј.)

Мисли се чељаде које с троноге столичице музе краву.

V. Отуд иде вилорог;
истрчало дерѐндало,
да му да ђо̄пр̄ц. (Љ. Ков. из Лепенице.)

Мисли се крава и теле.

VI. Два пера пути-пера
и два буља,
и два оштруља,
и девети вртиг..а. (Бос. пр.)

VII. Четири четирице,
пета шеста клапавице,
седма осма бодавице. (Бос. пр.; Л. Ил.)

VIII. Ендек иде испод куће,
ендечица изнад куће;
стадоше се ендекати,
не даде им уђумија. (Љ. Ков.)

Мисли се крава и теле.

Краставац.

1. Зелено као трава; лиже со као крава. (В. Ник.)
2. Пуна башча жутијех јагањаца. (В. Врч.)

Кревет.

1. Ноћу стеоно, а дању јалово. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Ф. Г. Р.; Р. В. П.; Љ. Ков.; Ков.)
2. Дању празно, ноћу пуно. (Бог.)
3. У вече се увуче, а у јутру извуче. (В. Врч.)

Кревет, врата, гредице.

1. Једно вели: свани, Боже,
   друго вели: немој, Боже,
   треће вели: како ми је, тако ми је. (Ков.; Anon.; Л. Ил.; Шум. 1856.; Бос. пр.; Фил.; Г. К. С.)

Ков. и Бог. имају још версију, по којој трећа врста гласи: Треће вели: што ми дан, то ми ноћ; а Јевт.: треће вели: свануло се ил' смркнуло, како ми је, тако ми је.

Место „гредице“ могу се узети имена ма којих делова куће који и дању и ноћу стоје. Тако су горњи забележили: прозоре, дирек више врата, вериге, таван, диреке кућње.

Крешталица (сојка).

Мирко деветирко
девет плуга плужи;
сам се Бог чуди,
како Мирко деветирко
девет плуга плужи. (К. Цв.; Вул.)

Мисли се та тица за то, што она у певању извија свакојаке гласове.

Крмача (и прасци). Упор. Прасе, Сврака 4.

1. Угркиња воду носи,
   угрци је сусретоше,
   Угркиња земљи паде,
   угрцима воду даде. (В. Врч.; В. С. К. Рј.)

2. Угоркиња путем иде,
   угорчићим' пиво носи,
   угоркиња земљи паде,
   угорчићим' храну даде. (В. Врч.)
3. Отуд иде шакљец-макљец
   и на путу му шиле-биле;
   шиле-биле Бога моле,
   да шакљец-макљец ногу сломи. (Љ. Ков.)
4. Цикутићи циче,
   а цибро воду сипа
   у рутаве мјешчиће,
   да напуни дечиће. (Бог.)

Крме. Види Свиња.

Кромпир. Упор. Јаје XIV.

Крст. Упор. Владичин крст.

Крстина.

Сви пилићи опасани,
сам паша распасан. (Anon.)

Мисле се снопови жита сви везани а сложени у крстину, која се не веже.

Кртица (и кртичњак).

I. 1. Насред поља без траве земља узрасте. (В. Врч.)
2. На по поља сама земља расте. (С.)
3. На по поља сама земља расте, и то расте на колаче. (Бос. пр.)

II. Црн калуђер црно плашће дене. (Љ. Ков.)

III. На ономе свету коси, а на овоме пласти. (Бог.)

IV. Назимац кус
копа бус
под котлокрповом кућом. (Бос. пр.; В. С. К. Рј.)

Круна.

Вито и вито,
наврх брда извито,
златнијем чекићем приковано. (В. Врч.)

Крух. Види Хлеб.

Крушка (или јабука).

Рипи зец из међе,
сломи жилу што једе. (Бог.)

Мисли се крушка или јабука, кад с дрвета падне на земљу.

Крчаг. Упор. Вучија III.

1. Од куће иде пивајућ', а кући плачућ'. (Л. Ил.)

2. Ти га љубиш, а оно те пљује. (Љ. Ков. из Левча.)

3. Уста на уста, шаку на д... (Љ. Ков.)

Кад се из крчага пије. Упор. Чаша.

Кћи (удадбеница).

Није моја него твоја,
није твоја него моја;
а није ни моја ни твоја,
него сина попова. (В. Врч.)

Кудеља. Упор. Пушка XIV.

1. Узе каблић снаша,
у њ наточи млијека;
са дна сркат' стаде,
каблић јој за пасом остаде. (В. Врч.)

2. Вежи га у трубицу,
љуби га у задњицу. (Бог.)

3. Пун чабар сира, па се са дна вади, те се је. (Бог.)

4. Мајка сироти, а дете богати. (П. А. Јов.)

У свима се мисли жена кад преде кудељу.

Кукавица.

Све кука, невоље му није,
питају га: што ти је?
А он говорит' не умије. (В. Врч.)

Кукавица и пупавац.

Једно вели куку, друго вели пупу. (Пант.)

Кукач и црепуља. Упор. Црепуља.

1. Ђевер снаху за руку води. (Љ. Ков. из Качера.)

2. Девер снаху за рупу води. (М. Гл.)

Кукуруз.

I Доље пасја шапа,
на врху ђавољи перчин,
а у сриједи божји благослов. (Бог.)

II. У нашега Радосава
два пиштоља за појасом
и канура конаца. (Бог.)

III. У нашега дољина
златне ноге до колина. (Л. Ил.)

IV. Расла реса под небеса,
за њом бухац диг'о трупац:
стани, ресо, моје је месо. (В. Врч.; Бос. пр.)

V. Господар у двору, а брада му на двору. (Љ. Ков.; Ј. Пам.; Бос. пр.; Р. В. П.; М. Гл.; Ив. II.)

Гдекоји имају место „господар“ — „господин“; Ив. II „цар“ а М. Гл. почиње речима „Седи господар.“

VI. У нашега ћаће деветере гаће. (Ард.)

VII. Отуд иде старац беле браде и носи на шиљчићу млека. (Ков.)

VIII. Шућур бућур у девет кожуха. (Фил.)

IX. На једноме старцу девет кожушина. (Ив. II.)

Купус.

I. Киша га бије, оно кишу бегените. (Бог.)

II. 1. Сто коза на једној нози стоји. (М. Гл.)

2. Пун тор оваца ; све на једној нози стоје. (Ков.)

3. Сто орлова на једној нози стоји. (Мишк.)

4. Триста оваца на једној нози чуче. (Бог.)

III. 1. Пун обор зелених обојака. (В. Врч.)

2. Пун дочић зелених обојчића. (К. Дел.; Ј. Пам.)

Ј. Пам. има „црних“ место „зелених.“ Мисли се на купус у тору посађен.

IV. П... буха, те исп... мађ. (Ков.; М. Гл.)

Мисли се семе од купуса, кад никне и већ углавичи се.

V. Гамижало гамиже,
кошуљу ми надиже;
ја га ћерам на ниже,
а он скаче на више. (В. Врч.)

Види шта је наведено и написано под Заклопац. Мисли се купус, кад се стави у суд да кисне.

VI. Поручио ћилибарда,
да му се отвори корача,
да уведе зелен род. (В. Врч.)

Мисли се метање купуса у кацу.

VII. Жути горићи по мору пливају. (Бог.)

Мисли се на купус у кади.

VIII. Вир вирај,
дуб дубај;
дубата га леска држи. (Ков.)

Мисли се купус, расо и каца.

Куршум. В. Зрно пушчано.

Кућа.

I. 1. Насред поља кобила, а из ње жива ждребад искачу. (В. Врч.)

2. Мртва кобила крај пута лежи, а из ње живи мрави излазе. (Бос. пр.)

3. Из мртве кобиле жива ждребад скачу. (Арх. Дуч.)

Врч. има „живи телићи искачу.“

4. Кобила мртва, а цријева жива. (Бог.)

5. У мртвој кобили дроб говори. (В. С. К. прип.)

6. Жива црева по мртвој кобили гмижу. (Anon.)

7. Из наше краве шаруље жива ждребад искачу, па у њу ускачу. (В. Врч.)

Свуд се мисли кућа и чељад у њој.

II. Лав лежи у земљи,
ноге му у земљи;
живе људе ждере,
живе блује. (Љ. Ков.)

III. Сав галоња лежи, а плеће му игра. (Ков.)

Упореди Врата III.

Кућица крумпира. Упор. Пећ хлеба.

Пун брег бубрега. (М. Гл.)

Кучка.

Отац ми је пас,
кучка ми је мајка;
лајем као пас,
а нијесам пас. (В. Врч.)

Лаћа. Упор. Чун, Барка.

I. Мртви носи живога
преко поља непочин'-поља;
не починуо, док не погодиш. (Ј. Пам.; Р. В. П.; В. Врч.; В. С. К. Рј.)

У Врчевића и В. С. К. нема последње врсте

II. 1. У брду туц туц,
у води брц брц. (В. Врч.)
2. У гори сјек сјек,
а у води муљ муљ. (В. Врч.)
3. Преко поља бам бу;
у горици план, плус;
у водици бам брц. (Мишк.)
4. Гором куц, куц;
у пољу туц, туц,
а у водици бамбрц. (В. Врч.)

Анон. има „Кроз гору“, „кроз поље,“ „у воду бр, бур.“

III. Сједох на врага, одох без трага. (Р. В. П.; Љ. Ков.; Шум. 1855.)

Љ. Ков. је забележио, да може значити и кола. В. С. К. прип. има „Сједе на врага, оде без трага.“

IV. Каравила пољем иде,
каравилу бичем бију;
што је више бичем бију,
она боље пољем иде. (В. Врч.)

Мисли се лађа с веслима кад плови. Арх. Дучић има „каравиља“ место „каравила.“

V. Иде — нога нема,
лети — крила нема;
кад се прода — доста пара има. (В. Врч.)

VI. Коњ без главе,
пут без траве,
па само иде. (Р. В. П.)

VII. Водом иде, траг му се не зна. (Рад.)

VIII. 1. Жив је био и живе хранио,
а сад живе носи. (Л. Ил.)

Може значити и опанке.

2. Мртво било живе храни. (Л. Ил.; Бос. пр.)

IX. На ражњу ракија, а у ибрику месо. (Бог.)

Мисли се лађа и људи у њој.

X. Добра кућа, а пред њом нема ђубрета. (Љ. Ков.)

XI. Сва кућа покисе, а слеме сухо остаде. (В. Врч.)

XII. Плива патка на водици,
носи чекрк на главици. (Љ. Ков. из Груже.)

*XIII. Пуштих штицу у море,
штица пушти тракове,
а тракови лумпете;
то се виђе у Млетке. (В. Врч.)

Овај загонетљај обично вреди за тикву и као да таком одгонетљају боље пристаје.

Лаж.

Ћорави виде зеца, кљасти га ухвати, а голи га сакри и кући донесе. (С.; Бос. пр.; Л. Ил.; В. Врч.)

В. Врч. трећа реченица гласи „а сакати испече.“

Лажица. Упор. Жлица.

Лазина.

Заждих бабу кебару,

сва изгорје жива,
а жиле не могоше. (В. Врч.)

Уз загонетку има ово ближе објашњење: „Кад ко посијече шуму у гори, па је зажди, те послије по оној гаревини посије жито по што је прекопа.“

Ластавица.

I. 1. Спријед шило,
страга вило;
оздо хартија,
озго мантија. (В. С. К. прип.; Бос. пр.; Р. В. II.; Бог.; Шум. 1855.; В. Врч.)

2. Спријед вило,
страг' шило
озго јаре,
оздо јање. (К. Дел.)

3. Спред пиле,
остраг виле,
по врху јаре,
по дну јагње. (Ков.; Љ. Ков.)

4. Спред пиле,
остраг виле;
по трбуху јагњетина,
а по хрпту јаретина. (Мишк.)

5. Озго јаре,
оздо јање;
напред шило,
остраг виле. (Ф. Долов.)

6. Озго јаретина,
оздо јањетина;
спријед шиљак,
страг ножвице. (Бос. пр.)

7. Напријед шило,

натраг виле;
оздо јагњетина,
озго јаретина. (Ј. Пам.)

8. На прво бркасто,
острага виласто;
озгор као јаре,
оздол као јање. (Бос. пр.; Л. Ил.; К. Дел.)

Овај последњи има само прву половину наведене загонетке.

II. Озго шило, оздо мотовило. (В. Врч.)

III. Ја имадох црне госте,
дођоше ми у љето,
а одоше у зиму. (В. Врч.)

IV. Седи Мара уврх града,
виче сина Миливоја,
вије танац око града. (Ков.)

Мисли се ласта, гнездо јој у оџаку и пилићи.

Лед.

1. Без ивера на води ћуприја. (В. С. К. прип.; Г. К. С.; Р. К. П.; Љ. Ков.; Шум. 1855.)

2. Вериге чевериге, саме се сковале, саме се расковале. (Љ. Ков.)

3. Ја родио моју мајку, а моја мајка мене. (Ков.; Бос. пр.; Л. Ил.)

4. Нит' сам отац, нити син;
ипак рођен матер рађам. (Павић.)

Лемезје (на кући)

У наше кучке сисе преко грбине. (Бог.)

Лемеш. В. Рало.

Лепиња.

1. Док се отац роди,
син по кући ходи. (В. С. К. прип.; К. Цв.; Мишк.; Шум. 1855.; Брл. 1838.; Бог.; М. Гл.; Љ. Ков.)

2. Ја се родих синоћ,
а отац ми јутрос;
пак пођох по попа,
да ми крсти оца. (Ј. Пам.; В. Врч.)

3. Старији син од оца. (Љ. Ков. из Крушев.)

Свуд се мисли лепиња према хлебу.

Лепирица.

Лепушица лепеће
на злаћено цвијеће;
када цвијет усахну,
лепушица издахну. (В. Врч.)

Мисли се лепирица која летећи около свеће собом угаси свећу, а сама изгори.

Лѐто (у кошњице).

Око рупе му панаћур. (М. Гл.)

Лешњик. Упор. Орах.

I. Зелен зец
по потоку шклец;
зелена му капа
до ушију клапа. (Грб.; К. Дел.)

II. Девет баба иза девет брда,
су девет шљака;
о шљакама девет сланица,
у сланицама девет погача;
сједоше бабе ужинат',
нема им више но по један залогај.

Мисли се лесковина и лешњици.

III. Мало грненце, слатко варенце. (Мишк.)

Љ. Ков. има из Груже исто тако, само што место „грненце“ стоји „лонченце“ а место „варенце“ — „варивце.“ Упор. Млеко.

IV. Стар ац курдеља, а баба лекурда; у сриједи дивно дијете сједи. (Бос. пр.)

V. 1. Отидох у лукче,

те одсекох трупче,
не начиних два лопара
и два наћвара. (Ков. из Левча.)

2. Ја одсекох дрвце
к'о пушчано зрнце;
и начиних два лопара
и двоје наћве. (Љ. Ков.)

3. Из лескова трупа
два лопара, два локвања. (Бос. пр.; Л. Ил.)

Лисица.

1. Кавила бавила себи хаљину збавила, у жутој хаљини хођаше. Кад је госпоће вићаху, у свили и кадиви хођаху, па вељаху: хај, хај, да ли нам је кавилина хаљина! Не могоше од ње никако хаљину купити, него је преварише, те је с ње свукоше и на своју свилу и кадиву њену хаљину обукоше. (Љ. Ков.)

2. Лаје — пас није;
све се око наше куће вије,
од пашчади се крије. (В. Врч.)

Лист.

I. 1. Паде даска у море;
нит' се даска разби,
нит' се море разли. (М. Гл.; Љ. Ков. из крагујев. окр.; Јевт.)

3. Бацих даску у море;
ни се море разли,
ни се даска разби. (Бог.)

Мисли се лист (лиска, шумка) кад опадне с дрвета.

II. Ја одох у гору,
и најдох подлогу,
и метнух под ногу. (Бос. пр.)

III. Жути јарићи у море скачу. (Љ. Ков.)

Мисли се лишће кад опада.

Листови (на нози).

Од куће иде, а трбух кући окренуло. (Л. Ил.)

Лоза (винова; грозд, вино, ракија).

I. 1. Ишета вила из пећи,
пуштила косе низ плећи,
чека сина парађина,
док јој дође из рудина
и донесе купу вина. (В. Врч.)

2. Седи Мара на дну града,
пустила косу на врх града. (В. Врч.)

II. Стржева бака роди сина јака. (В. Врч.)

III. 1. У нас коза јакача
јака сина родила
и унука манита. (В. С. К. прип.; В. Врч.)

2. Баба гребуљава
роди сина љепушкаста,
а унука суманита. (В. Врч.)

3. Липа крава липова,
отелила лијепа сина
а манита унука. (Сунд.)

4. Ћивер коза ћиверица
ћивер сина породила,
а унука суманита. (В. Врч.; В. С. К. Рј.)

5. Лепа коза лепава
лепа сина родила,
а унука манита. (Љ. Ков.)

Једни тумаче, да ова загонетка значи лозу, грожђе и вино, а други: лозу, вино и ракију (од комине). По другој версији Љ. Ков. има „Лепа коза Лепосава.“

IV. Отац дође један пут у години у цркву, син сваког празника, а дед никад. (Ков.)

Мисли се грозд, вино и лоза.

V. Отац котац,
мати дропљуша;
ситна дјеца,
ал' обијесна. (Бос. пр.; Л. Ил.)

VI. 1. Мајка кукрица,
отац јаклика,
дечица махнита. (В.; Бос. пр.)

2. Отац им кукљица,
мати им јагљика,
ђеца им манита. (В. Врч.)

VII. Лијепа крава,
лијепа унучад,
а од унучади мането. (Бос. пр.)

VIII. Отац у колијевци, а син у сватовима. (Љ. Ков.)

Лоза (купинова).

Узда ви је, узда није;
нокте има, мачка није. (Ков.)

Прво „није“ могло би се написати и „ни је.“

Лој.

1. „Гдје си био, бијели?“
— Био сам у крви.
„За што нијеси крвав?“
— Био сам у сриједи. (Бос. пр.; арх. Дуч.; Р. В. П.; Љ. Ков.; Календ.; Ив. П.)

2. Месо изедох, а чорбу обесих о клин. (К. Цв.; Вул.)

Кад се лој истопи, метну се у њ, док је врућ, два краја узице; и кад се лој стине, онда се за петљу од оне узице обеси о клину, кад се извади из суда, у којем се стинуо.

Локот. Упор. Катанац.

Лонац. Упор. Суд (земљани).

I. 1. Саздаде ме Бог ода шта и Адама, свакога напојих и нахраних; а кад умријех, нити ми Бог прими душе, ни земља тијела. (В. С. К. прип.; Р. В. II.; Шум. 1855.)

2. Поста од чега и Адам, муку мучи као и Адам; кад умре — ни Богу душа, ни земљи кости. (Љ. Ков.)

II. Мртво је било,
мртве на конак прима;
живи га купују,
мртви га не требују. (Бос. пр.; Л. Ил.)

III. Црн галеша воду пије, нигда врата не прегибље. (К. Дел.)

IV. Два се старца преко плота пљују. (Бог.)

Мисле се два лонца кад уз ватру кључају.

V. Старац седи на пању,
сузе му иду низ браду. (Мишк.)

Мисли се лонац кад ври.

Лонац и капшка.

1. Земља плаче, гора је забаља. (Љ. Ков. из Крушевца.)

2. Штомац и штомица. (Љ. Ков.; Бог.)

3. Стоји чомац и чомица покрај ватре. (Љ. Ков. из Јасенице.)

Лубеница. Упор. Тиква.

I. 1. Зелена кошара, црна говеда;
гвозден кључ, који откључава. (В. С. К. прип.; В. Ник.; Шум. 1855.; Мишк.)

3. Зелен тор, беле овце.
гвозден кључ отвора. (Љ. Ков. из Лепенице.)

3. Кошара зелена, црна говеда;
гвозден кључар што отвара. (Ков.)

4. Зелена њива, црно сјеме,
гвозденијем се кључем раствара. (В. Врч.)

II. Пуна црква ђака,
ни откуда врата. (К. Цв.; Фил.; Г. К. С.; В. С. К. прип.; Л. Ил.; Бог.; Бос. пр.; Љ. Ков.; Ков.; К. Дел.; Мишк.; В. Врч.)

Место црква једни кажу школа. В. Врч. има „ћелија.“ Тако се загонеће и о тикви, бундеви, шипку.

III. Ја узмем гвозден кључ,
те отворим зелени град,
па ишћерам црна говеда. (Ф. Долов.)

Лук (црни или бели). Упор. Ротква, Вратило.

I. 1. Поручио цици-бан
својој љуби на диван;
не брини се, ни старај,
дивно сам ти закопан
у земљици стрмоглав. (В. Врч.)

Мишк. трећа врста гласи „нит' се кари, нит' се брини“; четврта се почиње са „лијепо“ и нема „ти“, а пета гласи „стрмоглав у дувар.“ В. Врч. има другу версију, по којој у другој врсти место „на диван“ долази „на Дунав“ а четврта и пета гласе „лијепо сам укопан у гомилу стрмоглав.“ Исто тако и Апон само што му пета врста гласи „у долину стрмоглав.“ Ив. П. има „сидибан“, а трећа му врста гласи „нит' се арај, нит' старај ја сам лепо закопан, стрмоглавце у земљу.“

2. Бан цици-бан поручује баници, да му дође, јер већ има три мјесеца, да је стрмо укопан. (К. Дел.)

3. Поручио цици-бан
својој љуби на диван:
нит' се брини, ни старај,

лепо сам ти укопан
у вртачи стрмоглав. (Љ. Ков.)

М. Гл. нема треће врсте, и у петој почетак гласи „у вртачу.“ Ф. Г. Р. има после друге врсте овако: „дивно сам ти укопан у гомилу стрмоглав.“

4. Сједи бан цици-бан
својој кћери на диван,
да јој драги укопан
стрму главу, брду ноге. (Бос. пр.)

Нешто не достаје, или је у почетку погрешка.

II. 1. Убих вола бика
наврх Јаворника,
сав свијет свикаx,
сваком дадох по ребро,
свак мени по вола. (Грб.)

2. Изведох бика
наврх Јеловика,
сво се село свика;
свима дадох по ребро,
до године донеше ми по два. (М. Гл.)

3. Заклах бика наврх Јаловика;
све село свикаx,
сваком дадох по ребро,
до године сваки ми врати по вола. (Љ. Ков.)

Мисли се на бели лук.

IV. 1. У нашега татице
врло мало брадице,
па и то наврх г..... (Л. Дуг.; Ков.)

2. Твој тата има само мало чупице на врху г..... (Љ. Ков. из Краг.)

3. У нашега попа брада на г..... (Љ. Ков.)

V. Заклах вола бивола,

изудих га на удиње;
сваки уд вола даде. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Р. В. II.; Брл. 1838.)

Брл. има у последњој врсти „свако удо.“

VI. У нашега бијелца девет покроваца,
и опет му се ребра виде. (В. С. К. прип.; Р. В. II.; Јевт.; Љ. Ков.; Фил.)

Често је место „бијелца“ — „вранца.“ Фил. гласи последња врста „и опет му се виде бијела ребарца.“ Као што је лако опазити, и овде се мисли бели лук. Упор. Мотовило 2. Слеме.

VII. Озго перјаница, оздо брада,
а у среди турска чалма. (Љ. Ков. из Баточине.)

VIII. Уже — уже није;
зелено је — гуштер није;
нокте има — мачка није. (Ф. Г. Р.)

IX. Зелено к'о трава,
лиже со к'о крава. (Л. Ил.)

X. 1. Заклах вола сивоњу, свега га продах, само плећку оставих; кад у јесен — сивоња цео. (Мишк.)

2. Заклах вола реброњу, месо изједох, кости бацих; кад он друге године, опет онаки во. (Бог.)

Мисли се на бели лук и његова чена.

XI. Један старац с брадом у земљи. (Бог.)

XII. Бијело је — сир није,
зелено је — гора није,
репато је — миш није. (К. Дел.)

Упор. Ротква.

XIII. По дну конци,
по среди лонци,
по врху господска част. (В. Ник.)

XIV. Озго трава,
оздо брада,

а у сриједи кметска част. (В. С. К. прип.; Р. В. П.; Шум. 1856.)

XV. 1. Од шушин до шушин
до девет комушин. (К. Цв.)

2. Од шушина до шушина
тридест кожушина. (Љ. Ков.)

3. У нашега дедушине
тридесет и две кожушине,
п' опет му се ребра виде. (Ив. П.)

XVI. 1. Старац стоји над земљом,
брада му у земљи. (Пант.)

2. Хоџа сједи над земљом,
а глава му и брада лежи у земљи. (В. Врч.)

XVII. Зајмих вола на зимницу,
а вратише ми се дванаест. (В. Врч.)

XVIII. Девет браће у једну кошуљу обучени, а један за другог не зна. (Мишк.)

У обе последње загонетке мисли се бели лук.

XIX. Глава у земљи, реп на земљи. (Ив. П.)

Лула (и чибук, где где и дуван). Упор. Пушка XIV.

I. Дивòврана на стожеру чучи. (Ков.)

II. На кош сасух,
на бадањ извукох. (Бос. пр.)

III. 1. У глави му ватра гори,
а у реп га људи љубе. (М. Гл.; Љ. Ков.)

2. Змији огањ наврх главе гори,
а паша је у реп љуби. (В. Врч.)

Ф. Г. Р. друга врста гласи: „од страха се у реп љуби.“

IV. Све по кући изгоре, а кућа оста. (В. С. К. прип.; Р. В. П.)

Љ. Ков. друга реченица гласи „само кућа не може.“

V. Слама изгори, а појата цијела остаде. (Бос. пр.)

VI. Сијено изгорје, а шеница оста. (В. Врч.)

VII. Ђедова слама, бабина ватра;
кад се састаше, зањеифише,
ал' се не уждише. (В. Врч.)

Мисли се лула и дуван и човјекови брци.

VIII. Запали се ђедова слама и бабина кућа, а кошара не може. (В. Врч.)

IX. У бунару ватра гори. (Фил.)

X. У глави ватра, у репу зуби. (Ков.)

XI. Змија шаруља,
на глави јој огањ гори,
а људи је под реп љубе. (Мишк.)

XII. У руци му ташта,
у њојзи му ништа
него шака јада,
да га гони туга
до царева суда. (В. Врч.)

XIII. Матора крава,
сисе од лакта;
више теле што посе
но и крава и сисе. (В. Врч.)

Људи (кад на глас звона иду у цркву и носе поскуре).

Ката бан бије,
ката рци иду
ката мрве носе. (Јевт.)

Љуска. Види Орах.

Магла. Упор. Небо.

1. Нешто иде планином,
а стере се јарином. (Арх. Дуч.; В. Врч.)

2. Нешуш прође кроз гору а не шушну. (Љ. Ков.; М. Гл.; Љ. Ков.)

3. Међед спрда преко девет брда. (Бос. пр.; С.)

4. Пуно поље, а не мош ни котарице напунити. (Ив. П.)

Маказе.

Две мале на потоку прејахивале. (Љ. Ков.)

Маказе и рука.

Гвоздено момче кроз гору пром'че,
и за собом плећку меса вуче. (Љ. Ков.)

Маковица.

Шигиц, мигиц,
цуна шака гњидиц. (Фил.)

Марама (сватовска).

Прија прију на пир звала,
па јој пит' ни јест' не дала,
него свате даровала. (В. Врч.)

Маслина.

1. Масно је, масло није;
зелено је, жуч није;
слатко је, мед није;
грко је, пелим није. (Ј. Пам.)

2. Више и од вола и од коња,
а брабоњак као у козе. (J. Пам.)

Масло и стап.

Скочи вук у бук,
и изнесе на репу јабук. (Грб.)

Мастило (из пера).

Црно мače из куће измаче. (В. Врч.)

Мачак.

1. Изгледа као мачка, мауче као мачка, а није мачка. (Шум. 1855.; К. Дел.)

2. Маукало мауче,
своје жене мамио,
о напретку радио. (В. Врч.)

3. Отуд иде бркат хоца,
и ухвати панци-репа. (В. Врч.)

Мисли се мачак кад ухвати миша.

Мачка. Упор. Кобасица.

I. 1. Напред клупче, остраг дружица, у среди кудељка. (М. Гл.; Љ. Ков.)

2. Спријед клупко,
страга ражањ,
а у сриједи бурило. (В. Врч.)

Место „бурило“ може се рећи „бадањ.“

II. Врндекача у кучинама спава. (Живч.)

III. У дно ражањ, у град бадањ, у врх клекон.

В. С. К. Рј. те нема одгонетљаја. Чинило ми се да ће најпре ово значити.

Мачка и пас.

Гледало се двоје бркато, обоје репато; једно се другога бојало. (В. Врч.)

Мачка и миш.

I. Покрај трна чучи,
чека жива меса. (Грб.)

II. Ћић пић на дуб,
ћић пић под дуб;
ћићу пићу пријети,
главу ћу му дријети. (Ф. Г. Р.)

III. Шига мига путем каса,
шаин паин на тртићу чучи;
вели њему шига мига:
ходи овамо, шаин паин,
да се почупамо. (Бос. пр.)

IV. Чуча чучи,
бјега бјежи;
скочи чуча,
те ухвати бјегу. (В. С. К. прип.; Бог.)

V. Отуд иде Аливера,
на глави јој два ивера,
а у зуб'ма пéндивôј. (Љ. Ков.)

VI. Залеће се фију-фић,
увуче се у грлић;
и да не би мау-мац,
уљезе ми у прњац. (В. Врч.)

VII. Довуче се шиго-миго,
за њим брков ситно хитро;
да не би бабине рупе,
упаде у бркове руке. (В. Врч.)

Мачка и чаћ.

Мома седи, не проси се;
грожђе виси, не једе се. (Ков.)

Махуна. Упор. Паунка.

Мед.

1. Нит' се пече, нити вари,
а најбоље јело даје. (Бос. пр.; Л. Ил.)

Л. Ил. место „јело“ има „јецек.“

3. У наше секе нос до пете. (Мишк.)

Мисли се мед у кошници.

3. Ја се испех на јасику,
дах ти г.... у кашику. (В. Врч.)

Меденица. Упор. Звоно.

Медвед.

1. По шуми урла,
а по брду мумла;
тражи вотњаке,
вреба коланлуке,
мед једе и крушке,
не боји се пушке. (Љ. Ков. из Јасенице.)

2. Јунак иде странама,
опас'о се стр'јелама;
један вели: хајде на њ,
други вели: нејди на њ,
мрко гледа, чудо зна,
убиће нас обадва. (Грб.)

Мереље.

Чичи мичи, а не умичи,
чичи вари, а не уквари;
ако квариш,
опет да поквариш. (Бог.)

Месец и звезде (и небо). Упор. Сунце; Квочка III.

I. 1. Пуно поље оваца,
међу њима рогат чобанин. (К. Цв.; Живч.)

В. Врч. има у почетку друге врсте „за“ место „међу.“ Пант. „говедар“ место „чобанин.“ М. Гл. место „рогат чобанин“— „рог чобанин.“

2. Пун тор златорудих оваца,
међу њима чобан-баша
у млатне хаљине. (В. Врч.)

3. Пун тор оваца,
међу њима белоња. (Ков.)

4. Поље немерено,
овце небројене;
међу њима чобан рогоња. (В. Ник.)

II. 1. Пуно решето љешника,
а у сриједи само један орах. (С.; Бос. пр.; Л. Ил.)

В. Ник. има место „решето“ – „таван“, а место друге врсте: „а у среди орах.“

2. Пуно сито љешника,
међу њима орах. (К. Дел.)

3. Пуна ситница бајама,
међу њима орах. (Ард.)

III. Пуно поље чавака,
међу њима кос,
покљунио нос. (Љ. Ков.)

IV. Седи вила украј рита,
чека сина Маргарита,
кад он дође,
да с њим пође. (Г. К. С.)

V. Једна глава воска
свему свијету доста. (Бос. пр.)

Тако се загонеће за сунце, које види.

VI. Наврх планине
парче сланине. (Ков.; В. Ник.)

Љ. Ков. има из Трстеника исту ову загонетку, само што је место „парче“ — „комад.“

VII. Жута крава иза брда блеји. (К. Дел.)

VIII. Турска капа иза брда кламка. (Бог.)

Мишк. има исто тако; само што је место „кламка“ у њега „клапка.“

IX. У води се види, а у води није. (Љ. Ков.)

Може се тако загонетати и за сунце и звезде.

X. 1. Сивац море прескочи,
ни копита не скваси. (В. С. К. прип.)
2. Сивац воду прекоси,
а копите не скваси. (Љ. Ков.)

XI. 1. Мој ђого прије̂ње преко мора, а ни копита не покваси. (С.; Бос. пр.)

2. Мој доро све поље прегази, а земље не такну. (В. Врч.)

3. Наш зеленко про поља пре̂ње, за траг му се и не зна. (Грб.)

XII. Полетио тумбак
у суботу у мрак,
у уторник
над Дубровник. (В. Врч.)

Упор. Облаци 4.

Месец. Упор. Звезда VII.

Метла.

I. 1. Дању слуга, а ноћу госпођа. (Љ. Ков.; К. Дел.; Л. Ил.; Бос. пр.; Грб.)

*2. Обдан јесам слуга и слушкиња,
а у ноћи највећа госпоја. (Бос. пр.)

II. Шеремет мет
краљев зет;
за вратима стоји,
дјевојке проси. (Бос. пр.; В. С. К. Рј.)

III. 1. Шућ шућ, па за врата. (Бог.)

2. Тута тамо, тута амо, те међу врата. (В. Врч.)

Мећава.

Зовути бати, зашигли мигли, зарметли петели, а свему селу пргаторија. (В. Врч.)

Мехови.

Кожу има, тело нема;
душу има, човек није. (Љ. Ков. из Трстеника.)

Мешина.

1. С поља дерано, изнутра стрижено. (К. Цв.)

*2. Старац старац кашље,
изгубио кашље,
потворио мене,
узјашио тебе. (Бос. пр.)

3. Пухну ђед баби у реп,
наду се баба више но хрек. (В. Врч.)

Минђуше.

1. Жуто, савијено,
у месо убодено;
и сврби, и боли,
и опет каже: нек стоји. (Љ. Ков.; Ков.)

2. Криво савијено,
танко забодено;
и сврби и боли,
и волим да стоји. (К. Цв.)

Имају и В. Врч., М. Гл., Мишк. и К. Дел. мало несташније верси̂је, које прелазимо.

Миш. Упореди Мачка и миш.

1. Килит на кући,
хајдук у кући. (Грб.)

2. Кутњи витљи
све по пољу јамице. (Календ.)

Бос. пр. и Л. Ил. имају место „кутњи“ — „кутљи.“

3. Гурбет бабу врти. (Љ. Ков.)

4. Наш брзоња туђу пројy краде. (В. Врч.)

Миш слепи.

1. Што ноћу — то дању,
што дању — то ноћу. (Љ. Ков.)
2. У дану сам скривен, слијеп;
а у ноћи тражим лијек. (В. Врч.)

Мисли се слепи миш, кад себи тражи храну.

3. Крил'ма лети — птица није,
налик миша — миш није,
а да шта је? (В. Врч.)

Млада (под венцима). Упор. Венац младин.

Младенци (и кум).

Працјепача и прац'јеп,
међу њима лијеп цв'јет. (Грб.)

Млеко. Упор. Сисе.

1. Малено грненце, слатко варивце,
нит' се кува, ни се вари,
сав свет храни. (Љ. Ков.)

Упореди Лешњик. Мисли се млеко материно.

2. Ни варено, ни печено,
а њим цио свијет подрањен. (Ф. Г. Р.)
3. Шупље те голени за преклад пронеле;
ужегоше луча, те гледаше
је л' у теби душа. (Љ. Ков.)

Мисли се млеко кисело, које за ватром стоји те кисне.

4. Црна кућела бијелу жицу снује. (В. Врч.)

Мисли се млеко из црне краве. Исти има другу версију, у којој место „кућела" стоји „овца."

5. Црна кудела, бијела жица. (Ј. Пам.; Р. В. П.; Љ. Ков.)

Љ. Ков. има место „црна" — „мрка."

6. П..е трчак, све се море смрзе. (В. Врч.)

Мисли се млијеко, кад се у њ метне сириште, те се сири.

Млин. Упор. Жрвњеви.

I. У нас јарац чудан јарац,
у њега су рози чудни рози;
на једноме змај кује,
а на другом вран граје;
ни чује вран, кад змај кује,
ни чује змај, кад вран граје. (В. С. К. прип.)

II. Приспи чаре на мачаре,
на пање декање,
на сење дупоре. (В. С. К. прип.)

III. 1. Цигулин цичи у лугу;
да није цигулина у лугу,
сви би људи за ругу. (В. С. К. прип.; Anon.)

В. Врч. у последњој врсти место „за ругу" има „залуду." Љ. Ков. из Трстеника има ту последњу врсту овако: „сав би свет био за луду", а из Груже овако: „сав би свет био за ругу." Бог. има место „цигулин" — „цикутин", а последња му врста гласи „сва би браћа била за ругу."

2. Ћук ћуче у лугу;
да није ћука у лугу,
сви људи залуду. (К. Цв.; Вул.)

Љ. Ков. место „сви људи" има „сав свет."

3. Стоји цијук у лугу;
а да није цијука у лугу,
сав би свет био залуду. (М. Ђ. М.)

IV. 1. Еле теле елеће,
на камену блебеће:
јао мени до Бога,
једно поље озобах;
још бих једно озоба',
докле бих се назоба'. (Грб.)

К. Дел. прва врста гласи „Леле леле лелеће", а место три последње има „све сам поље позоба', још се н'јесам назоба'."

2. На камену лелече:
леле мени до Бога,
све сам поље позобао,
још се нисам назобао. (Ј. Пам.)
3. Лелек сједи на камену,
леле му је до вијека,
а изједе по свијета. (В. Врч.)
4. Стоји лелек на камену, те лелече:
јао мени сиромаху;
сав сам свијет позобао,
још се нисам назобао. (Љ. Ков. из Груже.)
5. Јаук јаукао
на камену на студену:
јао мени до Бога,
сав свет позобах,
и опет се нисам назобао. (Мишк.)
6. Шта уз поље јауче, лелече, па вели:
јаој мени до бора,
сво сам поље позоб'о,
још се нисам назоб'о. (Љ. Ков.)

Од истога имам и другу версију, раније, за „Вилу“, послану без друге врсте, иначе са свим једнаку с овом.

7. Кукуљ поје на пољу:
куку њему до Бога,
ђе све поље позобах,
па се не назобах. (Ф. Г. Р.)
8. Ђаво седи на пању,
рони сузе низ браду:
тешко мене кукавцу,
ја сав свет нахраних,
а себе не нахраних. (Anon).
9. Сједи врабац на плуску,
саме сузе капље:

сав сам свијет озобао,
још се нисам назобао. (Ф. Долов.)

V. 1. Ђурђур сједи на мору
на зелену јавору;
што год људи стекоше,
све ђурђуру снесоше. (В. С. К. Рј.; М. Кр.; Бос. пр.; Л. Ил.; В. Врч.; К. Дел.; Љ. Ков.; Сунд.)

Место „стекоше“ има „имаше“, а место „снесоше“ „дадоше.“ Место „ђурђур“ има „шуђур“, место „на мору“ — „у лугу,“ место „на зелену јавору“ — „у зелену лушчињу.“

2. Ђурђур седи у лугу;
што год људи стекоше,
све ђурђуру снесоше. (Љ. Ков. из Лепенице.)

VI. Плива патак на Савици,
носи чекрк на главици. (Фил.)

VII. Мој деда у белој бради с...,
твој отац купи. (Anon.)

VIII. Заклопота богдана
на небесих под нама;
сваки бежи из куће,
кад богдана клопоће. (П. А. Јов.)

IX. Бува букће,
петигора игра,
сам се Бог чуди. (Мишк.)

X. Како ђелдуи, тако булдум. (Бог.)

Мисли се што воденица меље, како је заспеш.

XI. У планини загрми,
а у жупи обијели. (Бог.)

XII. Наш мркоња лежи,
а плећа му играју. (Љ. Ков.)

Значи и врата.

XIII. Жута кучка кућу поткопала,

и сурутку полокала;
опет режи, неће да бежи. (Живч.)

XIV. Имам једну кобилу;
свуђ је мека,
а под реп тврда. (Ф. Г. Р.)

Мисли се вода (мека) и бадањ (тврд).

XV. Дође ђед на ручак,
све му дах што имах,
још у селу узајмих,
па га нахраних. (Ф. Г. Р.)

XVI. Сива кобила ситно торила,
што утори, то ти матери. (Бос. пр.)

XVII. Сокол сиди на пољу,
саме сузе ливају. (Л. Ил.)

XVIII. Кад је гладно, мучи;
а кад је сито, ручи. (Бос. пр.; Л. Ил.)

Л. Ил. има „шути“ место „мучи.“

XIX. Ја уњох под запад,
и упитах пендету:
кад ће мој
сајкан доћ'. (Бос. пр.; Л. Ил.)

XX. Шум шуми, грм грми,
б'јела госпа ван лети. (К. Дел.)

*XXI. Мртво мртво окреће,
а између њих нешто живо изл'јеће. (В. Врч.)

Мисли се вода (мртво) и брашно (живо).

Мојсијева и Фараонова војска (у црвеном мору).

1. Златни ступци воду заступили;
отуд ловци зеца нађераше;
зец утече, ловци изгинуше. (В.; В. С. К. Рј.)

Врч. има место „заступили“ — „подијелише“, и реч „зец“ у множини.

Морнар.

Миш се пење уз кутију низ кутију;
ките бере, ките веже,
пендије, курундије,
прстом пером ромајлије. (Арх. Дуч.)

В. Врч. има трећу и четврту врсту овако: „курундије, перундије, страном брдом Романијом“.

Мост.

1. Божије саздање, људско створење, змија оседлана. (В. С. К. прип; Шум. 1855.)

Брл. 1836. има исто тако, само што му прве две речи гласе „Божанско здање“ В. Врч. место „створење“ има „самишљење.“

2. Људско помишљење,
божје створење,
гуја оседлана. (Љ. Ков.)

3. Божије повељеније
људско сатвореније,
гуја оседлана. (Ив. П.)

Мотовило.

1. Четири брата на једнога хата,
сви трком трче,
а један другог стићи не може. (В. Врч.)

Упореди Витао.

2. У нашега вранца
девет покроваца,
и опет му се виде ребарца. (Г. К. С.)

Упореди Лук.

Мравињак (или мрави). Упор. Врело.

I. Отуд иде Радован
с обе стране преглодан,
а по среди окован. (Љ. Ков. из Лепенице.)

М. Гл. има у другој врсти „окован“ а у трећој „преглодан.“

II. Сам лончић у пољу ври. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Живч.)

Бог. прве две речи гласе „само грне.“ Ков. има прву реч „црн“. Тако и Л. Дуг., који место „у пољу“ има „на путу“ или „на равни.“

III. У сред поља лончић ври,
ни ко стиче, ни примиче, ни одмиче. (Ив. Пав.)

В. Врч., Бос. пр., Фил. имају исто ово, но у версијама, којих разлике од ове горе истакнуте мислим да су само кварež. Може се поменути, што Бос. пр. место „лончић“ има „црн лонац.“

IV. Насред поља лонац без ватре ври. (К. Цв.; Мишк.; Ков.; Рад.; Л. Ил.; Љ. Ков.)

Место „насред“ долази „усред“, и неки немају речи „без ватре“. Место „лонац“ један пут је „лончић.“

V. У пољу жив казан ври. (В. Врч.)

И овде и горе се мисле мрави кад у премалеће излазе из земље.

VI. Црвен лонац насред поља ври, нигда не престаје. (В. Врч.)

VII. Коњ мртав, а прева му жива. (В. Ник.)

VIII. 1. Црна врвца преко пута врца. (Љ. Ков.)

Мишк. место „врвца“ има „врпца.“

2. Црна узица преко пута прелази. (Бог.)

*IX. Нева неву иза брда звала:
дај ми, нево, црна брашна,
дошли су ми црни гости. (К. Дел.)

X. Нити ору ни копају,
а жито у кући сасипљу. (В. Врч.)

XI. Мрњавчићи пољем косе,
а из поља дома носе. (В. Врч.)

XII. Једно мало малено,
по сриједи танано,
све је поље пребрало. (В. Врч.)

Мрак.

I. 1. Нит' шушну,

нит' бушну,
а у кућу дође. (В. С. К. прип.; Љ. Ков.; С.; Бос. пр.)

С. и Бос. пр. имају место „у кућу“ — „пред кућу“ а „пршну“ место „бушну.“ Љ. Ков. има место „бушну“ — „пушнў.“

2. Нити зазва,
нит' завикну,
а у кућу дође. (В. Врч.)

II. Црно клупче сав свет поваља. (Ков.)

Мртвац (и носиоци му).

I. 1. Пут јуначких глава заједно се прате, а четири памети. (В. Врч.)

2. Пет глава, четири душе, а сто панца. (Бос. пр.)

3. Пет тијела, четири душе, сто ноката. (Сунд.)

4. Пет глава, сто ноката, а четири памети. (Грб.)

II. Три тијела, двије душе. (Бог.)

Мртвачки ковчег.

1. Ко га прави, не треба му;
ко наручује, не жели га;
а онај, за кога ће га, не зна. (В. Ник.)

2. Тко прави, не треба;
тко даје правит', неће да има;
а кому се прави, не зна. (Л. Ил.)

За ову версију под 2. смотриће сваки, да није чисто народнога текста.

Музиља.

Двије ти дудуке у обје руке,
а пред носом ти до двије рупе. (В. Врч.)

Муња. Упор. Светлица.

Муха.

I. 1. Биво по мору ходи,
ногу не окваси. (М. Гл.)

2. Кад би у киту пшеница,
ја потерах по леду говеда. (Љ. Ков.)

3. Прођерах говеда преко леда око Петрова дне. (Бог.)

Свуд се мисле мухе, кад прелазе преко кајмака ухваћена на карлици млека.

II. Врц, трц, па цару на главу. (В. Врч.)

Мушмула.

1. Имам кожу, а нисам кравица,
имам круну, а нисам краљица;
и пет коштица у трбуху. (Павић.)

2. Круну имам — нисам краљица,
кожу имам — а нисам кравица. (Бос. пр.)

Навиљци.

Пуна ливада бубрега. (Љ. Ков. из Груже).

Наочари.

Једна глава, четири ока;
два у пећини стоје,
а два на коња јашу. (В. Врч.)

Наплаци (у точкова). Упор. Паоци.

1. Дванест браће,
једне гаће. (Бог.)

К. Цв. има тако исто, само му је број „девет.“

2. Дванаест вепрова у једноме крду леже се; ниједан с краја није. (Бог.)

Јевт. има готово тако исто, само што му је број шест. Име одгонетљаја писано је наплеци и пармаци, а те ниједне речи нема у Вукову Рјечнику.

Напрстак.

1. Пунан сам руна,
само једна шупља. (В. Врч.)

2. У нашега попића
триста три ђачића. (Бог.)

3. Мало као миш, а има више прозора него у краљевој кући. (Р. В. П.; Ј. Пам.)

Наранча.

Осам сестара у једној се кошуљи родише; кад нестадоше, људска уста осладише. (В. Врч.)

Мисле се кришке од наранче.

*Наследство (изван оца и матере).

Нити купих, нит' ми ко дарова, нити ми од оца остаде, а опет моје постаде. (В. Врч.)

Натега.

Кад се дете роди, глава му иде на ниже, а ноге на више; а кад остари, глава на више, а ноге на ниже. (Мишк.)

Наћве.

Отуд брег, одуд брег,
а у среди снег. (Ив. П.)

Небо. Упор. Звезде, Месец, Сунце.

Једна труба платна сву земљу покрила. (Бог.)

Небо, земља, ветар, магла.

Висок тата, плосна мама, буновит зет, манита девојка. (М. Гл.)

Нероткиња (жена).

Ја посијах чекрк-сјеме
по ливади херцег-Петра;
нити роди чекрк-сјеме,
ни ливада херцег-Петра. (В. Врч.)

Нечистоћа (испод ноката.)

Собом носим, а за потребу ми није. (Ф. Г. Р.)

Нити.

1. Нити ја, нити ти,
нити можеш погодити. (Љ. Ков.)
2. Нити ти, нити ја,
ни ти не мош погодити,
само ти се каже. (К. Цв.)
3. Нити велим, ни говорим,

само ти се вели. (Бос. пр.; В. Врч.; Л. Ил.; К. Дел.; Грб.)

Једни имају у другој врсти „каже“ место „вели.“

4. Нити мисли, ни говори,
само ти се каже. (В. С. К. прип.; Шум. 1855. Р. В. П.)

5. Нити кажем, нити зборим; а шта је, само ти се каже (В. Врч.)

Новац. Упор. Дукат, Секира.

I. Мање веће надмеће. (Љ. Ков.)

II. 1. Ко ме има хвали ме; ко ме прими, не познаје ме; ко ме позна, неће ме. (Р. В. П.)

2. Тко има, не казује; тко добије, не позна; тко позна, неће да има. (Л. Ил.)

Под II. мисле се рђави новци.

Ноге.

Двије лепирице уз поље иду; једна другу претећи не могу. (Ф. Г. Р.)

Ноге у чарапи. Упор. Опанци, чарапе, нога.

1. Голо стоји у руњато. (Ф. Г. Р.)
2. Турих голо у рутаво. (Ков.)

Ноге и руке.

Четири сестре мајчину кошуљу носе; кад помријеше, у гроб кошуљу понијеше. (В. Врч.)

Ноге, труп и глава.

На два стуба буре; на бурету тиква. (В. Ник.)

Ноге у стола.

1. Четири брата под једним шеширом стоје. (Г. К. С.)
2. Браћа под једним шеширом живе, и опет један за другог не знаду. (Г. К. С.)

Нож.

Два дола суводола.
међу њима хлад. (Мишк.)

Ножице.

1. Пођох путем распућем,
нађох ризе и паризе;
нит' су ризе ни паризе,
него турске наруквице. (В. Врч.; Бос. пр.)

В. С. К. Рј. има „пођох пу̑ћем“.

2. Зијева, а језик нема. (Бог.)
3. Наврх мије двије змије,
наврх лепа два цепа. (Бог.)
4. Уши и зјало; и све зја, да му се да. (Љ. Ков).
5. Две гаље често једна другој намигују. (Ков.)

Ножице по селима око котурова су обично обложене црном вуном. Према томе је ова загонетка овако удешена.

6. Гвоздене виле све женско предиво преломиле. (В. Врч.)
7. Два брата, један пупак. (Бог.)

Ножница (од малога ножа.)

Црвена појата, а зелена говеда. (В. Врч.)

Ноздрве и бркови.

Два вјетра на мене дан и ноћ пуше,
и више ме квасе, но што ме суше. (В. Врч.)

Нокат (на прсту).

1. У нашега бана
од камена глава. (В. Врч.)
2. Катакоца поплочица. (Бог.)
3. Нуто, нуто, и прстом ти кажем. (В. Врч.)

Нос.

I. Шупаљ Мијаило у страни седи (М. Гл.; Живч.;

Мишк. има место „Мијаило“ — „делија“ и место „у страни“ — „на страни.“

2. Подигла се пепељева војска,
да зароби смрдељева бана. (Ков.)

Мисли се усекњивање носа прстима.

Ноћ. Упор. Дан и ноћ.

Нурија. Упор. Поп и нурија.

Обад.

Радојица мали
сто волова зајми,
и још се хвали,
да стотину зајми. (Љ. Ков.)

Облаци.

1. Иду девет ђеда
иза девет брда;
сваки носи по тојагу,
на тојагу по брашњеник;
кад стадоше да ију,
но немаше часа. (В. Врч.; арх. Н. Дуч.)

Мисле се облаци, кад се разметну.

2. Лети орао испод небеса,
момче га гледа од чудних чудеса. (В. Врч.)
3. Мркоње се и плавоње
по небу јаловили,
нама пријетили. (В. Врч.)
4. Полеће тумбак у мрак,
у уторник
сави се над Дубровник.

Упор. Месец XII.

5. Црн се барјак иза горе вије. (Ф. Г. Р.)

Облучац (на котлу с водом). Упор. Повраз.

Преко мора оструга. (М. Гл.)

Оботница и рак.

Репатица бана звала,
ходи, бане, на моја врата;
у мене нема ниједне кости
осим једне чим ћу те убости. (В. Врч.)

Обручи. Види Каца.

Обућа. Упор. Опанци.

Баба иде по кући,
ноге јој висе о куци. (Ков.; В. Врч.)

Обућа кад се скине веша се о клинцу у кући.

Ован.

I. Халан јаше на халану,
хам му до копита. (В.)
II. Куцањ куца, траву бере,
у тамбуру мође. (М. Гл.)

Мисли се ован звонар.

*Ован (звонар) и вук.

Ја изидох на идек,
назвах кући билибрек;
навраних се, сине, мине,
те ме завади с њиме. (В. Врч.)

Овнови (кад се бију).

I. Побила се два врха планине,
на њима се симинсије тресу. (М. Гл.)
II. 1. Два се прута шинуше,
сва се гора затресе. (Бог.)
2. Два се прута бију,
сва се гора тресе. (В. Ник.)
3. Четири се прута ударише,
сва се гора затресе. (Љ. Ков.; Ков.)
III. 1. Два се бора ударише,
сва се гора затресе. (Ков. Љ. Ков.)

Место „ударише“ долази у Љ. Ков. „лупише.“

2. Два се бора завадише,
све се гране потресоше,
а четири не могоше. (Р. В. П.; Ј. Пам.; Бос. пр.; Грб.)

3. Два се бора врховима бију,
око њих се сва гора тресе. (Живч.)

IV. На пољу се побила два орла,
и на њима се мантије тресу. (Сунд.)

V. Дви се антерије по пољу вихају. (Бос. пр.)

Овца.

I. У наше тете
шуба до пете. (К. Дел.)

II. Од куће, боб сеје,
из планине иде кући, боб сеје. (Љ. Ков. из Крагујев.)

Упореди Коза 4.

III. 1. Једна липа гули се и једне и друге године, па и треће је опет онака, кака је и прије била. (Бог.)

2. Секох липу једно лето,
секох липу друго лето:
секох липу треће лето:
она липа, те липа. (Ков.)

Ф. Г. Р. и В. Врч. место треће и четврте врсте има „а све липа једнолика.“

IV. Свезах сиједу баницу,
све јој свукох до коже;
обојица рекосмо;
да мили Бог поможе. (В. Врч.)

Овца и јање.

Лисичица пољем касука,
за њом дука пидука. (Бос. пр.)

Овце.

1. Све звијезде крају прибјегоше. (Бог.)

Мисли се овце чобанину.

2. Пунан тор живијех обојака. (В. Врч.)

Мисле се овце, кад преживљу у тору.

3. Пун кош пшенице;
једно зрно да украдеш, познаћу. (Anon.)

Овце и јагањци.

1. Загрмље велики гром,
а према њему мали гром;
ђе се састаше,
ту се слапташе. (В. С. К. прип.)

Брл. 1838. има место прве три речи друге врсте „а спрам њега“, а последња му је реч „слапише.“

2. Отуд грмљава, одуд тутњава;
где се саста,
ту и преста. (Ков.)

3. Узда звекну,
поље јекну;
сви анђели на поље скочише. (Anon.)

Овце, курјак и пас.

1. Подигле се рогоњаче,
сусрете их рендисало,
хоћаше их рендисати,
не да бендеш ни гледати. (В. С. К. прип.; Бос. пр.; Бог.; В.)

2. Дигоше се рогуљаче,
сусрете их рѐндисало,
хоћаше их рѐндисати,
ал' не даде бёндеш ни гледати. (Љ. Ков. из Јасенице.)

Ово у целини мењем само ради акцената. Исти Љ. Ков. има другу версију, у којој место „рогуљаче“ стоји „рòгљаче.“

Овце у тору, курјак и пас.

Сједа сједи у Сједину граду,
цар је проси, окован је не да. (В. С. К. прип.; В. Врч.; В.; Бос. пр.)

Огањ. Упор. Ватра.

Огледало.

I. 1. Лијеска тролијеска,
у лијесци огањ гори,
и у огњу човјек стоји. (В. С. К. прип.; Ив. Пав.; М. Гл.; Anon.; Шум. 1855.; Љ. Ков.; Бог.; Бос. пр.; Л. Дуг.; Грб.; Ков.; К. Цв.; Рад.)

К. Цв. Подринац забележио је „Лиска тролиска; у лисци.“ Бос. пр. напомиње, да се може рећи и „Липа, тролипа.“

2. Лијеска тролијеска,
у лијесци огањ гори,
а у огњу човјек стоји,
а у руци дукат држи. (В. Врч.)

Арх. Н. Дучић има „У лијеску полијеску, у лијеску итд.“ Место „и у руци“ у њега је „и у зубима.“

3. У блијеску па блијеску огањ гори;
а у огањ човјек стоји. (В. Врч.)

4. У лијешће па лијешће,
у лијешће огањ гори,
и у огњу чојек стоји. (В. Врч.; В. С. К. Рј.)

Исти има другу версију, у којој друга и трећа врста гласе „у лијешћу вода стоји, а у води огањ гори.“

II. Двоје се младо гледају. (Бог.)

III. Огањ ватра гори, а у њој човјек стоји. (Бос. пр.)

Огњило (кремен, варница и труд).

I. 1. Ја ударих гвозденим мађем у камен град,
из њег' скочи девендука краљ,
и прими се уз мекиш град. (В. С. К. прип.; В.)

2. Ја узех гвозден мађ,
те ударих у камени град,
те излеће девендрка краљ,
па ухвати за мекани г.з. (Ив. П.)

3. Ја узех гвозден мађ,
те ударих у камени град,
искочи дивиндика краљ,
сви га гонише и не могоше га ухватити, само га ухвати рак мекушац. (Љ. Ков.)

М. Гл. има место „дивиндика“ — „девендука“, иначе се с оним са свим слаже. Љ. Ков. има другу версију, по којој место свега онога, што долази после треће врсте има „ухвати га Мека капетан.“

4. Удрих мађем у камен град,
те искочи девесиља краљ,
и прими се у бокијељ град. (В. Врч.)

Арх. Дуч. а и В. Врч. имају другу версију, по којој прва врста гласи „Мађ бије у камиград.“

5. Удрих мађем о камен граду,
а изиђе девендика краљу,
те га прими Трутко капетане. (Ј. Пам.)

6. Ја узех гвозден мађ,
и ударих у камен град,
и упалих Мекин град. (Грб.)

7. Удрих мађем у ками-град,
скочи дивиндика краљ,
дочека га Мека капетан. (Арх. Дуч.)

Уз ове има В. Врч. једну версију, која гласи „Девендука краљ озида мекиш град; краљица га даде, те из ње тврд испаде,“ и он јој меће као одгонетљај „Кокот, кокош и јаје.“

II. Два се мртва брата побише,
те трећега жива родише. (В. Врч.)

III. У мене има чим ћемо,
у тебе има у што ћемо;
тражи мјесто ђе ћемо. (В. Врч.)

Огњиште. Упор. Ватра IV. 3—4.

Ожица. Упор. Жлица.

Опанци. Упор. Опута, Лађа VII.

I. 1. Имадох два слепа брата,
док слепи бише, мили ми бише,
кад прогледаше, омрзоше ми. (М. Гл.; Мишк.; Anon.; Ф. Г. Р.; В. Врч.; Бог.)

В. Врч. нема друге врсте. Мисле се опанци нови, па продерани.

2. Имадох два брата;
док бејаху слепи,
врло ми лепи:
а чим прогледају,
не ваљају. (Љ. Ков. из Лепенице.)

3. Имао сам два брата, оба слепа, милији ми бише, док не прогледаше. (Љ. Ков.; Ков.)

II. Живо букало, мртво у колу играло. (Ков.)

III. Овчји тор, а говеђи гној. (Бог.)

Опанци и врнчанице.

1. Оздо самар, озго колани. (М. Гл.; Љ. Ков. из Лепенице.)

2. Оздо сам од вола,
озго од овна;
ко ме не носи,
по селу проси. (В. Врч.)

Опанци, чарапе и нога.

Говеђи лончић, овчија чорба, а људско месо. (Грб.)

Опона (на јајету).

На царевићу без узла кошуља. (Шум. 1855.; В. Ник.)

Опута. Упор. Кајиш.

1. Један прут сво поље поплете. (Љ. Ков.)
2. Једна врљика све поље огради. (К. Дел.)
3. Један прут читав тор оплете. (В. Врч.)

Спрам 1 и 2 (имајући „прут“ и „огради“) имају ову загонетку још Бос. пр.; С.; Грб.; Ков.

*Орању (кад је време).

Црно клупко у селу паде;
када паде, све село устаде. (В. Врч.)

Орах. Упор. Оскоруша 3.

I. 1. Краљева крава
из висока пала:
сва се разлетела,
теле одржала. (К. Цв.; Врч.)

2. Паде крава из неба;
крава се разби,
теле не разби. (М. Гл.)

3. Паде крава с неба;
сва прште, теле оста. (Ив. П.)

4. Диворога крава
из висока пала,
сва се распршала,
а теле учувала. (В. Врч.; В. С. К. Рј.)

Исти има по другој верси и „Витора“ место „диворога.“ В. С. К. има „сачувала“ место „учувала.“

5. Витора крава
из висока пала,
сва се крава распрша;
а теле се уздржа. (В. С. К. Рј.)

6. У нашега Радана
паде крава с тавана;
нит' се уби крава,
ни у крави теле. (Г. К. С.)

7. Раданова крава
са висине пала;
ни трбух разбила,
ни теле убила. (Г. К. С.)

Мисли се орах кад сазрео опадне, па комуша (љуштина) прспе, а орах остане читав.

II. „Паде тврдо с кобиле."
— Уби ли се?
„Не уби се ни мрве,
но преби трбухе." (В. Врч.)

Арх. Дуч. друга врста гласи „Уби ли се, моје тврдо?", те је после и текст треће и четврте врсте узет у првом лицу. Мисли се што и под I.

III. Тихора тенџера,
пала с пенџера на трбух,
не убила се ни мало. (Ков.)

IV. Паде крндељ с коња,
те разби трбух. (Бог.)

V. 1. Веће од града, мање од јаја (sic), слађе од меда. (М. Гл.)

2. Велико к'о кућа,
мало к'о пиљак,
грко к'о јед,
слатко к'о мед. (С.; Г. К. С.; Ј. Пам.; В. Врч.)

Пам. има „мало као миш", и прве речи прве и друге врсте „велико", „мало" говоре се по његовој белешци два пут једно за другим. Врч. трећа и четврта врста гласе „грче од соли, слађе од меда."

3. Велико к'о кућа,

мало к'о миш;
род му је грк,
а једе га и најбогатији. (Т. Марк.)

Мисли се дрво орахово и род му.

VI. 1. Радојица, гргуљица,
у гргуљавом кожушчићу
у дубоком поточићу. (Љ. Ков. из Лепенице.)

2. Овр'оња Радоња
у дубоку потоку
у големом кожуху. (Ив. П.)

3. Радоњица дрдоњица
у дрвеном кожухчету. (Бог.)

VII. Пођох у гору, убрах дрво ни од лакта, ни од педи; начиних двоје нађава и два лопара. (Арх. Дуч.; В. Врч.)

Мисли се орах разбијен (разгрнут).

VIII. Што не виђох, то дигох,
а што виђох, то не ћедох. (Грб.)

Мисли се на љуску и сам орах или лешњик.

IX. Челебија на шибици. (Бос. пр.; Л. Ил.)

X. Отуд иде баук,
стаде деце јаук. (В. Ник.)

XI. 1. Четири брата једну кошуљу носе. (Љ. Ков. из Лепенице.)

2. Четири брата у једну кошуљу обучена. (Мишк.)

3. Четири брата у једној згради живе, а један за другог не знаду. (Г. К. С.)

4. У једној кући четири брата;
ни од куда врата. (Г. К. С.)

5. Четворо браће у једне гаће. (Ив. П.)

XII. Пуна чабрица од четири кришке. (Љ. Ков.)

И овде и под XI. мисли се језгра орахова.

XIII. Иде чича и́чака,
носи врећу чичака;
пусти врећу ичака,
стаде квока чичака. (Љ. Ков. из Груже.)

Мисле се ораси у врећи.

XIV. У мене сто коња, узех једнога за оглав, а сви захрзаше. (В. Врч.)

Мисли се гривна ораха.

XV. Ја бацих штап под облак, кад ли ми паде пуно коло ђевојака.

Мисли се млаћење ораха.

Осињак.

Рића коза рогача,
на глави јој погача. (В. Врч.)

Оскоруша.

1. Идем гором густицом,
убрах крушку жутицу,
очи бечих, уста кечих,
прождријет' је не могох. (В. Врч.)
2. Сједи бака на главици
у црвеној кабаници,
очи бечи, зубе кечи,
све пријети да удави. (В. Врч.)
3. Веће од града, мање од јајета,
горче од једа (или чемера), слађе од меда. (Љ. Ков.)

Мисли се у првим двема на незрелу оскорушу. Трећа је једнака са загонеткама о ораху.

Откоси.

Пуна ливада кајиша. (Љ. Ков. из Груже.)

Очи. Упор. Трепавице.

I. 1. Двије вране упореду стале,
сваког виде а себе не виде. (Љ. Ков.)

Имам један варијанат, по коме место „упореду“ има „на брегу“, а место „сваког“ — „све.“

2. Цареве двије секе у граду сједе;
свакога виде, себе не виде. (В. Врч.)
3. Свакога виде, а саме себе не виде. (В. Врч.)
4. Сав свијет види, себе не може. (К. Цв.)

II. 1. Двије чавчице напоредо стоје, а једна другу не види. (В. С. К. прип.; Брл. 1838.; Р. В. II.; Календ.; Бос. пр.)

Врч. има варијанат по коме је место „напоредо“ — „у једној пећини.“

2. Две чавке из крша вире,
једна другу не види. (Л. Дуг.)

Богић има варијанат, „Двије чавке из једног камена гледају, а једна другу не виде.“ Г. К. С. прва реченица гласи „Две вране под брегом,“ остало као у Богића.

3. Две коке испод брда вире, једна другу не види. (Рад.)
4. Два брата упоредо стоје,
један другог не виде. (Љ. Ков.)
5. Две чавке под брегом леже,
а једна другу видети не може. (Г. К. С.)

III. Два смо брата, а близнаци,
и у свачем једнолици;
и ноћ и дан другујемо,
један другог не видимо. (В. Ник.)

IV. Двије виле међу двије ст'јене,
сваког виде, саме себе не виде. (В. Врч.)

Бос. пр. има пред првом врстом још и реч „сједе“, а место друге врсте има само „једна другу не види.“

V. Два ступца у небо ударају. (В. С. К. прип.; Брл. 1838.; Шум. 1855.; Р. В. П.)

VI. Двије шибе у небо зјају. (Бос. пр.; Л. Ил.; Грб.)

Грб. има место „у небу зјају“ — „до неба шинуше.“

VII. Два прута до неба дохватају. (Г. К. С.)

VIII. Приспи чаре
на мигаре;
на пање декање,
на сење дупоре. (Бос. пр.)

Упореди Ступа 5.

IX. Из мене никло,
у тебе опрло. (Ков.)

X. Из пећине две чавке вире. (М. Гл.)

XI. Двије без крила чавке из пећине вире; свуд лете, а у пећини сједе. (В. Врч.)

XII. Два лончића, а четири заклопчића. (Љ. Ков.; К. Дел.; Фил.; Л. Ил.; Бос. пр.; Ј. Пам.; Календ.; Ив. П.)

Разлике су у „лонца“ место „лончића,“ „заклопца, поклопца, поклопчића“ м. „заклопчића.“ Мисле се очи и трепавице.

Очњи вид.

1. Пружих платно од мора до Дунава,
па га савих у орахову љуску. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Љ. Ков. из Јасенице; Мишк.; Живч.; М. Т. М.)

Разлике су ове. М. Т. М. прва врста гласи „Развих злато на крај света.“ Живч. прва је реч „Развих“, а остало све као горе. Љ. Ков. има другу версију, по којој место „од мора до Дунава“ стоји „преко бела света.“ Тако има и М. Гл. Мишк. има место „од мора до Дунава“ — „с мора на Дунаво“ и место „љуску“ — „љушчицу.“ Љ. Ков. на послетку, по трећој версији из Груже, има прву врсту

„Развих платно од мора до мора.“

2. Пружих златну жицу преко белог света, па је савих у орахову љуску. (М. Гл.)

3. Сновах одавде до мора, од мора до куће, па све турих у орахову љуску. (Бог.)

4. Развиј га преко бијелог свијета,
савиј га у орахову љуску. (Бог.)

5. Мање од макова зрнца, а брже од зрна из пушке. (Бос. пр.)

Одак (у копању) Упор. Димњак.

Начиних кућу без ивера. (Бог.)

Павте.

Један оде тамо, други овамо, па се насред поља састадоше. (В. Ник.)

Паоци (у точка). Упор. Наплаци.

I. 1. На једној постељи дванаест браће; ниједан није на крају. (Љ. Ков. из Јасенице.)

Од истога има други варијанат којему прва половина гласи „Дванест браће у обору леже.“

2. Шест браће леже под једним јорганом; сви су у сриједи, а ниједан ниједнога не тиче. (В. Врч.)

3. Девет браће један поред другог леже, а ниједан с краја није. (Мишк.)

4. Дванаест се браће једним појасом опасују. (Љ. Ков.)

II. 1. Дванаест вепрова у брлогу лежи; ниједан није с краја. (Ив. П.; Живч.; М. Гл.; Љ. Ков.)

Место „у брлогу“ има „у бари“, „у обору“; место „с краја“ — „до краја,“ „на крају.“

2. Дванаест браваца лежи; ниједан се ниједног не додијева, а ниједан није до краја. (Л. Ил.; Бос. пр.)

3. У једном брлогу дванаест назимаца лежи, а ниједан с краја није. (В. С. К. прип.)

III. 1. Дванаест прасади под једном крмачом; ниједно с краја нема. (Ков.)

2. Сто вепрова на једном месту леже, а на крају ниједан није. (К. Цв.)

У овим загонеткама мисле се пера у воденичком колу.

Паприка.

1. Црвен тур на тањур. (Бог.; Љ. Ков. из Јагодне.)
2. Посејах семе, побрах мешине. (Ков.)
3. У нашега торомана
црвен тур и долама. (Ков.)
4. Пуна ћо̏са пркоса. (Љ. Ков.)

Паприке (у оцту).

Зор-дучићи у једноме сандучићу сједе;
кад их нешто убије, свак их слатко изије. (В. Врч.)

Пара (од дисања).

Пара се зове, а пара није;
а ко је нема, хљеба не ије. (В. Врч.)

Пас. Упор. Овца курјак и пас итд.

1. Живо је, мило ти је;
нијемо је, а именом се зове. (В. Врч.)

2. Пут тебе иде, очи бечи, а зубе кечи, а тебе све на мање живот долази. (В. Врч.)

Мисли се туђи пас, кад хоће да уједе.

3. Савр лежи на врлези,
ал' не спава, ако лежи. (В. Врч.)

Мисли се пас у синџиру.

4. Саук лежи на вележи,
нико до њег' не смије дирнут'. (В. Врч.)

Мисли се пас код свог тора.

5. Шарено је, змија није,
а од жене ти је вјерније. (В. Врч.)

6. Два свијетле, четири стеру, а један мисли да легне. (В. С. К. прип.; Р. В. П.; К. Дел; Брл. 1836.; Шум. 1855.)

Шасуљ.

1. Држи коња, нек усједне јемин. (Бог.)

2. Седи украј пута, па све више: мало ми је пута. (Т. Марк.)

Патка.

1. Прси ми лађа,
весла ми ноге;
а руке ми међу очи. (В. Врч.)

3. Слијепо куче
по двору се вуче. (В. Врч.)

Патрљ (кад се њим млати воће). Упор. Воће пустемицом млаћено.

1. Пратих слугу за посао; посао дође, а слуга остаде. (Ков.; В. Ник.; Бог.)

2. Прати рт чунгулу, да му доведе цара клопотара. (Бог.)

Мисли се патрљ, кад се баци за орахе.

Паук.

1. Иво се вози
на једној лози;
сам се Бог чуди,
како се Иво вози
на једној нози. (Љ. Ков. из Груже.)

Исти има други варијанат, по коме је место „једној“ — „деветој“, а и Бог. има тако исто, само што је његова версија непотпуно казивана.

2. Наш се Иво воза
на десет лоза
и натраг и вапред;
сам се Бог чуди,
како се вози. (П. А. Јов.)

Паун.

Гујиња глава,
господско рухо,

арапске ноге. (В. С. К. прип.; Брл. 1836.; Шум. 1855.; Љ. Ков.; В. Ник.)

Брл. 1836. има као прву реч „Змијска“, остали „гујина.“

Паунка (граха).

Осам браће, једне гаће. (Бог.)

Перје (на кокоши). Упор. Кокош IV.

1. На мога вранчића три ста и три покровчића. (Ф. Г. Р.)

2. Љеса на љесу; тиња на тињу; а нити је предено, ни ливено, ни крпљено. (В. Врч.)

3. Крпа на крпи, тиња на тињи; ни иглом бодено, ни концем шивено. (М. Гл.; В. Врч.)

Перо.

1. Из меса изашло, а месо није; многу штету и хасну починило, а томе криво није. (В. С. К. прип.; Р. В. П.; Шум. 1855.

2. Из живог испаде, жив га диже, језик му расече, те седамдесет и седам језика надговори. (Г. К. С.; С.)

3. Живо га даде, жив му главу пресијече, и све језике изрече. (В. Врч.)

4. Ухватих птицу пловачу,
згулих јој длаку кривачу,
њом сијах поље бијело,
а поље свијет вићело. (В. Врч.)

5. Мртво сам од живог постало; ал' кад ми одсечеш главу, па ме напојиш, целом свету одговарам. (Т. Марк.)

6. Од живога је, а није живо,
не уме да збори,
а уме на све да одговори. (Љ. Ков. из Јасенице.)

Перушка (перајица).

Кусо мече дријен тресе. (Љ. Ков. из Груже; Anon.; Бог.; Мишк.)

Неки имају место „мече“ — „мечка.“ Иначе у целој загонетци мисли се чељаде, које се цело тресе чистећи што перушком.

Перчин.

1. Наврх раста кита шаше. (С.; Бос. пр.)

У Бос. пр. је „шаша“ место „шаше.“

2. Наврх масне шише
свилена се кита подиже. (В. Врч.)

Петао.

I. 1. Црвен трчи по путићу
у црвену клобучићу,
црвен виче: та, та,
отвори ми врата. (Календ.; Бос. пр.; Л. Ил.)

2. Црвен трчи по путићу
у црвену клобучићу;
сам је себи говорио:
Хопа, па! Црвен ти сам ја! (Ков.; Љ. Ков.)

Тако имају с разликовањем мањим или већим, али незнатним, које се према овоме тексту може узети као непотпун текст још Г. К. С.; В. С. К. прип.; Јевт.; В. Врч.; К. Цв.

3. Црвенко Јанко иде уз луку и низ луку
у црвену клобуку,
сам је себи говорио:
Хопа, па! Црвен ти сам ја. (Љ. Ков.)

При овима може се мислити и на ћурка.

4. Црљен лети по путићу
у црљену клобучићу;
њега срете конопљаш:
„Ала, брате, црљен ти си!“
— Богме, брате, ка' и ти! (К. Дел.)

II. Наш војвода воду пије,
а над њим се барјак вије. (Р. В. П.; Ј. Пам.; В. С. К. прип.; Љ. Ков.; Брл. 1836.; Ков.)

Гдегде нема „Наш“ или место „Наш војвода“ стоји „Барјактар“ или „Војвода нам“; тако исто место „над њим“ долази „виш' њега се.“

III. Залолота лота
са висока плота;
далеко се чује
у незнану земљу. (Шум. 1855.; Мишк.; Живч.)

Мишк. има само прву половину, у Живч. друга половина гласи „чак се чуло до Грацана куће.“

IV. Од бијела камена постало;
хаљину има руком нерађену;
од гласа његова мртви људи устају,
а послије смрти крсте га. (В. С. К. прип.)

V. Излегла се протува
из бијела камена;
чудне је пјесме пјевала,
мртве дозивала. (Бос. пр.; Р. В. П.; Л. Ил.; Календ.)

VI. Лепа коза уз дрво се пела,
грчке песме певала,
мртве људе дизала. (Љ. Ков. из Крагуј.)

VII. Ћићер, па ћићер,
на глави му калопер;
кад ћићер кликне,
све мртве дигне. (В. Врч.)

В. С. К. Рј. има „коситер“ место „калопер.“

VIII. Титер, па титер,
божји гласитељ,
на глави му коситер;

кад покличе,
све мртве подиже. (В. Врч.)

IX. Царић сједи на лијенку,
буди чељад по свијету. (В. Врч.)

X. Синоћ бјеше у селу виши но везир,
а јутрос у мутваку би резил. (В. Врч.)

Мисли се петао заклан.

XI. Ударио космат бан
међ кадуне на диван. (В. Врч.)

XII. Делија се бани,
све кадуне ваби;
кад не нађе своју,
не штеди ни моју. (В. Врч.)

XIII. Рогом пије, рогом једе,
рогом Богу славу даје. (В. С. К. прип.; Јевт.)

Мисли се „петао кљуном.“ Сунд. има у првој врсти „ије,“ „пије“ место „пије“, „једе“ и у другој врсти место „славу“ има „глас.“

Пећ (собња).

1. Једна бака — сто очију. (М. Кр.)
2. У наше баке сто прканаца. (Л. Ил.; К. Дел.)
3. Наша ката сва оката. (Љ. Ков.; Ив. П.)
4. Пуна бака шупељака. (М. Гл.)
5. У кући окрпљена бака; ко год иде, г..... јој даје. (Љ. Ков.)
6. У соби напето,
у кући раздрто. (В. С. К. прип.; Г. К. С.; Љ. Ков.; Јевт.; М. Гл.)
7. У соби госпођа,
на пољу циганка. (Р. В. П.; Љ. Ков.; В. Врч.)
8. Пуно око пшенице;
док се зрно узме, позна се. (Грб.; К. Дел.)

Мисли се над недостаје пећњак или дончић од пећи. У свима загонеткама, као што је лако опазити, мисли се пећ од земље.

9. Зими госпођа, лети слушкиња. (Ив. П.)
10. Стара бака у буџаку седи,
док је лета, бака ништ' не вреди;
наста зима,
бака мила свима. (Ив. П.)

Пециво (на ражњу).

Шупље му голијени,
на батину га дома донијели. (В. Врч.)

Печурка. Упор. Гљива.

I. 1. Чам чами у светој горици
на једној ножици. (Мишк.)
2. Кућица у горици на једној ножици. (Р. В. П.; Шум. 1855.)

Љ. Ков и К. Дел. имају исто тако само без прве речи.

II. 1. Стоји црква у гори
на једној нози. (Бог.)
2. На једном диреку
бела црква стоји. (Љ. Ков. из Крагуј.)

III. Од чега Турчин, од тога и капа. (Мишк.)

Пијавица.

1. Криво ти је; криво ми је;
на очи нам све крв пије. (В. Врч.)
2. Нема очи ни главе,
и цар га пуштаје, да му крв пије. (В. Врч.)
3. Месо је без кости̂,
нема зуба ни очи̂,
живо, гадно,
а вазда гладно. (В. Врч.)

Пиле. Упор. Јаје. XVI.

1. Уроди се урода
у белу камену;
сав се свет чуди,
како се род роди
у белу камену. (Мишк.)

2. Из мртве кобиле жива ждребад скачу. (В. Врч.)

3. Ђеца мајци кажу: пију, пију;
а мајка њих пита: кô, кô? (В. Врч.)

4. Нешто пишти у љусци:
ја не смијем ижљести,
госпар ће ме изјести. (В. Врч.)

5. Кобила ождријеби кост, а кост ждријебе; па ждријебе воли бабу кобилу, него кост мајку. (В. С. К. прип.; Ф. Г. Р.; В. Врч.)

Ф. Г. Р. друга пола гласи: „па ждријебе не иде за кости мајком, но за кобилом бабом.“ В. Врч. опет: „не хоће ждријебе мајци кости, него баби кобили.“

Писмо. Упор. Књига.

1. Окорела мјешетина
преко мора глас донесе. (Ј. Пам.)

Грб. има другу врсту „про мора прелетила.“ Ј. Пам. даје одгонетљај Брод, што мислим да није удесно.

2. Танци опанци
у танац одоше,
из танца дођоше,
а не продреше се. (Љ. Ков.)

3. Пуче пушка на леду,
оде пара
чак до цара. (В. С. К. прип.)

Пита. Упор. Хлеб, Црепуља.

1. Црна мама, црн тата,
међу њима дивота дијете. (Л. Дуг.; Љ. Ков).

Мишк. место „црн“ у првој врсти има „озго — оздо“, Anon. „гвозден.“

2. Озго баба, оздо мама,
а у сриједи од дивоте дијете. (Бог.)

Мисли се тепсија, сач и пита међу њима.

3. Старац курдеља, а баба лекурда, а у сриједи дивно дијете сједи. (В. С. К. Рј.)

Пламен. Види Пламен и дим.

I. 1. Плавоњица мркоњицу лиже. (Р. В. П.; Ј. Пам.; Бос. пр.; С.)

2. Плàвотица мр̑котицу лиже. (Љ. Ков.; М. Гл.)

3. Јергоњица мургоњицу лиже. (Љ. Ков.)

Мисли се пламен и котао.

II. У мојега коркомана
крвав њурак и долама. (В. Врч.)

III. Обоје гори, обоје жеже, а једно друго не пече. (В. Врч.)

Мисли се пламен и угљевље.

IV. Наврх јасичка црвен цветићак. (В. Ник.)

Мисли се пламен у жишка.

V. Изађе вила из пећи,
пустила косе низ плећи,
чека сина параћина,
док јој дође из Рудина
и донесе купу вина. (В. С. К. Рј.)

Пласт. Упор. Сено.

I. Бан, бан, цици-бан,
до ребара оглодан. (Бос. пр.)

Мисли се очупан пласт.

2. Скочише деца, те начинише оца. (Љ. Ков.)
3. Рипише ђеца,
начинише оца. (Бог.)

Под 2 и 3 мисле се пластови, кад се сађену у стог.

Плоча (коњска).

1. Тањир до тањира
чак до Варадина. (Љ. Ков.)

Тако се загонеће за коњске плоче, а и за пут, који види.

2. У нашега Илије
трке мрке димије
и гвоздене папуче,
те у њима клапуће. (В. Врч.)
3. Скочи коза копњача,
на глави јој погача,
из погаче девет штапа,
а из штапа девет колача. (В. Врч.)

Плуг.

I. 1. Кад у поље иде, кући окренуло рогове; а кад кући иде, у поље (окренуло рогове). (В. С. К. прип.; Р. В. П.)

2. Кад наш барна у поље,
рогови му у село;
а кад барна у село,
рогови му у поље. (В. Ник.)

3. Кад иће од куће, рогове кући окреће; а кад кући иде, онда у поље гледа. (Бос. пр.; Л. Ил.)

4. Кад у поље иде, окрене се кући;
а кад кући иде, окрене се у поље. (Фил.)

Овако се загонеће и о пушци, вилама, рогу.

II. Иде деда планином,
загрн'о се сланином. (Г. К. С.)

III. Како се роди, четири похрва; кад одрасте, земљу преврну; а кад остари, донесе од мора ценат соли на глави. (Грб.)

Објашњење од истога овако гласи: „Плуг похрва четири вола и преврте земљу, а од стара скују се чавли коњски.“

IV. Међедина гига
преко девет брда;
репином чадор прикуцава. (М. Кр.)

Повесмо.

1. Једно тело, а две главе има. (Мишк.)
2. Привезах мајку за шћер,
те је музох сву јесен. (В. Врч.)

Повраз (на котлу). Упор. Облучац, Тељиг.

1. Преко врела потока гвоздена ћуприја. (В. Врч.)
2. Црно црево преко мора пружено. (Љ. Ков.; Ков.)
3. Преко мора остружа. (Љ. Ков.; С.; Бос. пр.; Ј. Пам.)

У Ј. Пам. је место „остружа“ — „купина.“

Поглед. Упор. Очњи вид.

Подвеза.

Шарена гога, писана гога;
савиј гогу на једну ногу. (Бог.)

Подложница (на разбоју).

Одох у гору,
те одсјекох подлогу,
па је турих под ногу. (К. Цв.)

Мишк. има „подложих под ногу.“ Само име у њега гласи „подлошке.“ Живч. тако исто, а реч у њега гласи „подложник.“

Подрум.

Најцрњи сам, кад је свијетло;

најврући сам, кад је студено;
најхладнији сам, кад је врће. (J. Пам.)

Појас.

1. Црвена те жила по трбуху била. (Ђ. Ков.; Календ.; Бос. пр.; Мишк.; М. Гл.; В. Врч.)

Ђ. Ков. има и другу версију, која место „по трбуху“ има „преко трбуха.“ Та је версија из Трстеника.

2. Сједи жени на пупак;
нит' је кратак, ни узак. (В. Врч.)

Покривач. Види Губер.

Покровац.

Прут прутоња, шиб шибоња,
низ њег' виси стотину репова. (Бос. пр.)

Пољубац.

Нит' се кува, нит' се пече, а опет је слађе од свију колача на свету. (В. Ник.)

Помељар. Упор. Вршач.

1. Кући идеш, а Богу се молиш,
да никога код куће не нађеш. (В. С. К. прип.; Р. В. П.; Шум. 1855.)

2. Иде кући, а моли Бога да никог не нађе. (Бог.)

3. Поручује цицибан цицибаници:
пошљи мени шетљу петљу на магарици,
покисе ми бела пена на загалици. (В. С. К. прип.; В. Врч.; Бос. пр.)

Мисли се човек који поручује жени из воденице, да му пошље кола, да носи брашно.

Помрчина.

Кад се види,
не види ме нико;
а кад се не види,

види ме свако. (Бос. пр.; Р. В. П.; Календ.; J. Пам.)

Поп.

I. 1. Со со̂ осоли (или: посоли). (Ђ. Ков.; М. Гл.)
2. Дође со, да посоли со. (Бог.; Мишк.)

У Мишк. је „те осоли.“ Сви осим Богића тумаче, да ова загонетка значи како поп попа причешћује. По Богићу она значи како поп попа опојава.

II. Ћићир поје под лопух;
ћићирићи доходе,
и мрвице доносе. (Ф. Г. Р.; Рисан.)

III. 1. Пун тор оваца,
међу њима сам лајиша блеји. (Грб.)
2. Црн лајиша међ овцама блеји. (К. Дел.)

Поп златни.

Свак га попом зове, а поп није; у злату сја, а злато није. (В. Врч.)

Мисли се на бубу која се у Приморју и Захумљу оним именом зове.

Пост (часни).

I. Седам сестара по рају шетале,
с неба нама радост доносиле. (В. Врч.)

II. Кад се родих, свак се скуњи;
кад умријех, свак се љуби. (В. Врч.)

III. Никоше баби седам зубова;
кад зубе погуби,
сваког слатко пољуби. (В. Врч.)

IV. Дође њоса дуга носа,
те позоба седам врећа проса. (Бос. пр.; С.)

И други имају, но поремећену. Тако К. Дел. „ – њоса грдна носа, и позоба сав амбар“; J. Пам. „па позоба девет кварата проса.“ В. Врч. „те изоба товар проса.“

V. Паде сврака шестокрака; сав је свет тера, а отерати је не може, док се сама не диже. (Мишк.)

Може бити да би место „шестокрака“ требало да стоји „седмокрака.“

VI. Излете сврака из Београда,
и донесе рака седмокрака. (Љ. Ков. из рудничког Каратка; М. Кр.)

Непотпуно имају је и Г. К. С.; арх. Дуч.

Постеља. Упор. Кревет.

Потреба (наравна).

Ни рогато, ни рукато,
а цара с коња скида. (Бос. пр.)

Праг (кућни).

1. У нас кучка подвируша;
свакога је подвирила,
и тебе ће подвирити. (Љ. Ков.; М. Гл.; Т. Марк.)

М. Гл. и Т. Марк. имају „Имам“ место „У нас.“

2. Често ти међу ноге упада. (Бос. пр.)

Прапорац.

1. Имам клет од сто лѐт,
у њем миш ђàволи̏ш. (Ков.)
2. Мањи сам од ораха,
виши од љешника,
облим, а звоним. (В. Врч.)

Прасе. Упор. Свиња.

Четворо стере, двоје свијетли, а само једно ли-јеже. (Грб.)

Прасци и крмача. Упор. Крмача.

1. Дојчин вино пије,
а бачва му одговара. (Ков.)

2. Таламбаси вино пију,
а бачва им попијева. (Грб.)

Пратљача. Упор. Трлица.

1. Дрвена кучка у потоку лаје. (В. С. К. прип.; Љ. Ков. из Груже; Шум. 1855.)

Бележим да Љ. Ков. изреком напомиње, како се у Гружи говори пракљача. Исто и Грб. из Лике.

2. Дрвен пас на води лаје. (Љ. Ков.; Бос. пр.; Грб.; Фил.; Календ.)

Место „на води“ неки имају „на потоку.“

3. Мртва куја у селу (или: у потоку) лаје. (Л. Дуг.)
4. Бијело пашче испод стрехе лаје. (Бос. пр.)
5. Лајка лаје, далеко се чује. (Ков.)
6. Шарена кујица пред кућом лаје. (Бос. пр,; Л. Ил.)
7. Иза куће бела кучка лаје. (Љ. Ков. из Јасенице.)
8. Насред поља кучка лаје. (Љ. Ков. из Лепенице.)
9. Црно маче у потоку плаче. (Мишк.)

Пр..ж.

У пете нишани, у нос згађа. (В. С. К. прип.)

Прегача (кад се заметне).

Шарена крава на страну стала. (Грб.)

Прећа (за хватање рибе).

1. Замȕмуљено, затȕтуљено,
на част му девет девојака,
ко одмумуљи или отутуљи. (Љ. Ков. из Јагодине.)
2. Згргурено, смрмурено,
здевећено, здесећено;

који може да разгргури и размрмури,
на граду му девет ђевојака. (Бог.)

3. Просух росу, ниче месо. (Љ. Ков. из Груже.)

Преклад.

1. На једноме деветоро јаше. (Бос. пр.)

2. Од двије главе, од четири ноге. (Ф. Г. Р.)

Препредало и вретено.

Шибикало бусало,
батина му под реп. (В. Врч.)

Преслица.

Око коца три ста завезака. (Љ. Ков.)

Приганице. Упор. Уштипци.

Прозор.

1. У наше бабе кожне очи. (В. С. К. прип.; В. Ник.; Шум. 1855.)

2. Како у соби, тако и на пољу. (Р. В. П.)

Просјак.

Док жив бјеше, по свијету прошаше,
а кад умрије, ништа му не мањкаше. (В. Врч.)

Мисли се што просјак проси кућу, где ће преноћити, или земљу, на којој ће боравити.

Просуђа. Упор. Тигањ.

Црна се калуђерица по седу поскитала. (В. Врч.)

Проха.

1. Уведох вола белоњу без коже у кошару, а изведох с кожом. (М. Кр.)

Тако се загонеће за хлеб.

2. Крмељив деда
из пећке гледа. (Г. К. С.)

Прстен.

I. 1. Шеремет кмет,

краљев зет;
зенђил га носи,
те ђевојке проси. (В. Врч.)

II. 1. Месо ражањ, злаћено пециво. (В. Врч.)

2. Месан ражањ, гвоздена заоблица. (В. Врч.)

3. Месо од гвожђа, ражањ од меса. (J. Пам.)

4. Месан ражањ, гвоздено пециво. (В. С. К. прип.; К. Цв.; Бос. пр.; Мишк.; Ив. Павл.; Anon.; Живч.; М. Гл.; Л. Ил.)

Разлике су у томе, што неки имају „меснат“ место „месан“, и што друга половина гласи М. Гл. и Anon. „гвозден ћеван“; Живч.: „месо гвоздено“; Ив. П.: „гвоздена печеница“; Бос. пр. и Л. Ил.: „гвоздена печенка.“

III. Гвоздено марвинче на меснату ражњу пече се. (Љ. Ков.; Бос. пр.; Календ.)

Место „марвинче“ имају друга двојица „бравче.“

IV. Нит' те путам, нит' те вежем,
него те на жилу натежем. (Бос. пр.)

Прсти.

I. 1. Подигла се петопрста војска,
и пороби Анадерка краља. (Бос. пр.)

2. Подигла се петерава војска,
те пороби и цара и краља,
и цмиљева отворила врата. (В. Врч.)

3. Дође петопрска војска,
па обриса смрдаљево поље. (Бог.)

3. Отуд иде петорона војска,
уватише оберјана бана,
њим удрише о смрдљива врата. (В. С. К. Рј.)

Мисле се прсти над усекњују нос.

II. Подиже се петељева војска,
те ми оћера по леду говеда,

кад ми бјеше у киту вшеница. (В. С. К. прип.; Бос. пр.; В. Врч.)

Мисле се прсти, кад скидају мухе са скоруна.

III. Двадесторо браће
носе једне гаће. (В. Врч.)

IV. Отуд иде петопора војска,
да обрише Соломуну врата. (Ков.)

Мисле се прсти, кад се човек брише по устима.

V. Десет мајстора, пет сикира;
начинише кућу без ивера. (Ков.)

Мисле се прсти, кад иглама плету чарапу.

VI. Двраест пањића; на сваком пањићу тањирић. (Ков.)

Мисле се прсти и на њима нокти.

VII. Из једнога пања пет шибљика у једно вријеме избиле, заједно све расле, па једна другу никад не стигле. (Бог.)

VIII. Дéсет их бијаше,
око пања играше. (К. Дел.)

IX. Утискох пет голијех у једну рупу. (В. Врч.)

Мисле се прсти, кад их се пет утисне у рукавицу.

X. 1. Пет браће путем иду, а пет под пластом стоје; који путем иде, нијесу покисли, а они под пластом покисли. (В. С. К. прип.; В. Ник.; Фил.)

2. Пет брата под пластом, а пет у пољу; они под пластом покисоше, а они у пољу суви осташе. (М. Гл.)

3. Пет јагњади под подином, а пет иза подине; па они под подином покисоше, а они иза подине не могоше. (Ков.)

4. Браћа, под једним пластом радећи, тројица покисоше, а два сува остадоше. (Г. К. С.)

5. Пет брата над стоком, а пет под стоком, горњи вазда суви, а доњи мокри. (В. Врч.)

Мисле се прсти у прсте, али кад преде што прстено, те сваки час пљује на оних пет прста под кудељком.

XI. Моја мати роди двадесет синова све под тврдијем капама.

Мисле се прсти с ноктима, на ногама и рукама.

XII. 1. Пилинтићи преду,
пилинтићи везу,
пилинтићи голи, те голи. (Живч.)

2. Циголи везу,
циголи преду,
циголи голи, те голи. (М. Гл.)

Л. Ил. има „виголи“, и трећу врсту „виголи голи ходе.“

3. Бирибићи везу,
бирибићи плету,
бирибићи голи ходе,
бирибићи коло воде. (Љ. Ков.)

4. Филип преде, Филип тке;
Филипчићи голи иду. (Бог.)

Прсти и језик.

На једна врата
десеторо брата;
сви на врата доносе
а један сам однесе. (В. Врч.)

Пуж.

1. Буба плази, буба није;
реп има, коза није;
самар има, кљуса није. (Љ. Ков. из Јасенице; Грб.)

Грб. у другој врсти има место „реп“ — „роге“, а у трећој врсти место „има“ — „носи.“

2. Роге има, коза није,
траву пасе, овца није,
самар носи, коњ није. (К. Дев.)

3. Глуга лежи, глуга ни̑;
роге има, вол ни̑;
било је, а овца ни̑. (Л. Ил.; Бос. пр.)

4. Вас дан иде, а из куће не излази. (М. Гл.)

5. Свуд иде по свету, а никад из куће не излази. (Ив. П.)

6. Сваки дан из куће излазим,
пак сам ипак увик код куће. (Л. Ил.)

7. Бременар бреме носи; псето га вије, а он се у бреме крије. (Бог.)

8. Живина без крви, а добра је јести. (Л. Ил.)

9. Ни коњ, ни во; опет самар но́си. (Љ. Ков.)

10. Туре иде гредицом,
заврг'ло се седлицом. (В.; В. Врч.; В. С. К. Рј.)

11. Бијело је, сир није;
рогато је, коза није;
траву пасе, овца није;
товар носи, коњ није. (В. Врч.)

12. Роге носи, коза није;
упрћено, товар није;
шаровито, змија није. (Бос. пр.)

Пукотина.

Само се у кући прави, а не треба га нитко. (Л. Ил.)

Пупавац. В. Кукавица и пупавац.

Пупак.

1. Насред мора ћићерово гнездо. (Љ. Ков из Груже; Јевт.)

Јевт. има „ћућурово“, а у истога Љ. Ков. по другој верси̑и из Јагодинске долази место те речи „змајево.“

2. Насред мора тунтурово јаје. (В. С. К. Рј.)

Вук каже да је од неких слушао „шућурово“ место „тунтурово.“

3. Трбубан поље,
и у пољу гнездо,
и у гнезду ћинћурово зрно. (Мишк.)

4. Усред мора један раст порастао. (Anon.)

Пустина.

Нит' је ткано, ни предено,
преко лијенке превјешено. (Рисан.)

Пут.

I. 1. У нашега мачка
реп до Чачка. (Љ. Ков. из Јасенице; Мишк.; М. Т. М.)

2. Наш мачак отегао реп чак до у Чачак. (Ков.)

II. Пружила се вита
преко свега свита. (В. Врч.; Ард.)

III. 1. Сахан до сахана,
аван до авана
чак до Цариграда. (Бос. пр.)

2. Тањир до тањира
чак до Варадина. (Љ. Ков.)

Мисли се и на копите коњске и траг њихов. Упор. Траг.

IV. 1. Сиба баба
до неба би била,
да није крива. (Рад.)

2. Сиба виба,
да није крива,
до неба би била. (К. Дел.; Грб.)

V. Криво дрво кривусаво; да се исправи, до неба би било. (Љ. Ков. из Крагујев.)

VI. 1. Што сам дуг, да сам прав,
до неба би дохватио. (Ков.)

2. Што је дуго, да је право,
до неба би било. (Јевт.)

Љ. Ков. има место прве реченице „колико е.“

3. Колико је дуго, да је право, дошло би до небеса. (Бог.)

VII. 1. Ви́та савита;
да није савита,
до неба би дохватила. (Љ. Ков.; В. Ник.; В. Врч.)

В. Ник. и В. Врч. имају „вито, савито“, и В. Врч. место „дохватило“ — „досегло.“

2. Све вито и превито;
да се исправи,
до неба би дохватило. (Ф. Г. Р.; Суно.; Ф. Долов.)

VIII. Ја отидох по галоњи,
а дођох по б'јелоњи. (В. Врч.)

Мисли се кад ко оде пре снега, па се врати по снегу.

Пушка.

I. Рикну Ри́ка усред Јаловика,
све село довика. (Љ. Ков.)

II. Коњски кас, а јуначки глас. (Љ. Ков.)

III. О клину виси,
о злу мисли. (В. С. К. прип.; Фил.; Г. К. С.; Бос. пр.; Мишк.; Љ. Ков.; М. Гл.; В. Врч.; Ив. II.)

Бос. пр. има „о чавлу.“ В. Врч.; „о злу ти.“

IV. 1. Пуна јама загонита јада. (Бос. пр.; Anon.; В. Врч.; В. С. К. Рј.)

Ј. Пам. има „зачудитих јада.“

2. Дуга јама пуна јада. (Ф. Г. Р.)

V. 1. Кад иде у гору,
кући гледа;

а кад иде кући,
у гору гледа. (Љ. Ков.; К. Цв.; М. Гл.; Бос. пр.; Вул.)

2. У гору иде,
а у кућу гледа;
из горе долази,
опет онамо погледа. (Бог.)

3. У шуму иде,
у село гледи;
у село иде,
у шуму гледи. (Јевт.; Љ. Ков.)

Место „у село“ Љ. Ков. има „кући.“

4. Кући иде, а у гору гледа. (В. С. К. прип.)

5. Од куће иде, а кући гледа. (Ј. Пам.)

Тако се може загонетати о плугу и вилама.

VI. Црна вр̀ца на далеко зврца. (Ков.)

*VII. Шарка кока на леду заспала,
а друга је кока дозивала:
што си, коко, на леду заспала,
давно ти је кућа продата
за хиљаду дуката. (Мишк.)

*VIII. Кад не спавам, спавам;
а кад спавам, не спавам. (В. Врч.)

Мисли се пушка пуна и празна по објашњењу В. Врч.

IX. Жена сам ти, мајка сам ти,
а ти мене муж и брат. (В. Врч.)

X. Заћерах толаша,
а толаш грбошу,
а грбоша бјелаша;
а бјелоша бјеж' те дома. (В. Врч.)

Мисли се избацивање пушке.

XI. Злопогледник даде ватру злопогледници;

да ше ватра,
шћаше убити старога свата. (В. Врч.)

Мисли се пушка кад слаже.

XII. Мотовило вило
по гори се вило;
ни травице пасло,
ни водице пило. (Љ. Ков. из Баточине.)

На другим местима овако се загонеће о пчелама.

XIII. Лајка лаје у долини,
чак се чује у борини. (Бог.)

XIV. 1. Кучка лаје у Ливаје
чак се чује у Рожаје. (Љ. Ков.; Anon.)

Anon. има „у Милаје.“ Као одгонетљаји забележени су „трлица“, „секира.“

2. Рикну крава на Морави,
чу се теле на Бр̀зави. (Љ. Ков. из Ћуприје.)

3. Зарика крава иза Лике,
одазва јој се теле иза Бање Луке. (В. Врч.)

Као одгонетљај бележи Гром и одјек му.

4. Крава реве са Зереве.
теле сê од Босне. (М. Гл.)

Као одгонетљај бележи се казан.

5. Крава риче из Пѐтричê,
теле сê саврх Босне. (Љ. Ков.)

Уз ову загонетку из горње Колубаре вредно је да ставим у целини другу из Босне, коју је наштампао Март. Недић у Arkivu IV, 145. Она гласи: „Крава риче врх Модриче; теле сасне наврх Босне.“ М. Недић је написао „на Врхбосне“ место „наврх Босне“ јамачно поведен етимологијом, којом се у истој књизи залуд бавио око тумачења неких босанских имена. По тумачењу Недићеву „крава је воденица на Босни код Модриче, а теле је ријека Босна, која из свог врела сиса воду.“ По одгонетљају Љ. Ков. загонетка значи грмљавину и кишу.

6. Теле сасне иза Босне,
крава рикне иза Лике. (К. Дел.)

Као одгонетљај ставио је „сунце и мјесец.“

7. Крава риче од Босне,
теле сиса од гараве. (В. С. К. прип.)

Као одгонетљај забележио је Лулу и чибук.

8. Крава рикне иза ријеке,
теле сасне иза Босне. (Ј. Пам.)

Одгонетљај кудеља и вретено.

9. Теле риче на Бориче,
крава чује чак на Босну. (Ков.)

Као одгонетљај забележено је Топ и одјек му кад пукне.

10. Крава риче на Буриче,
а теле јој се у Босну чује. (Бог.)

Одгонетљај као и под 9.

Пчела.

I. 1. Мотовило вило
по гори се вило,
кући долазило
соли не лизало. (В. С. К. прип.; Јевт.; Шум. 1855.; Сунд.; Ков.)

К. Цв. има међу четвртом и петом врстом још једну „ваљду доносило.“

2. Мотовило ви́ло,
по гори се сви́ло,
кући до́дило,
соли не лизало. (Љ. Ков.)

Само ради акцената бележим одвојено уз ону горњу.

3. Мотовило вило
по гори ходило:
ни воде пило,
ни траве пасло,
опет сито дома дошло. (Бог.)

4. Мотовило вило
по гори се вило;
кући до́дило,
соли не лизало;
на воду до́дило,
воде не пило. (М. Гл.)

5. По гори се вило и вило,
дома долазило,
трага не остављало,
хљеба не искало. (В. Врч.)

Упореди Ждралови и Пушку XII.

II. На чуки чурило,
на букви бурило,
на варде граде,
на ступ се бере. (Бог.)

III. 1. Ни рањен, нит' га што боли, а све јечи. (В. Врч.)

2. Увик јечи, а болесно није. (Л. Ил.)

IV. Шило бодило
по пољу ходило,
траг не остављало. (П. А. Јов.)

V. Имам пуно оваца; свакој име знам, и свака сама кући долази, а ниједну не познајем. (Мишк.)

VI. 1. Иде куна по гори,
а носи прстен на нози. (Бог.)

2. Лети куна поврх горе,
носи прстен на ноге. (Ков. из Левча.)

VII. Пилипиљ цара копа
под липов пањ
на Ђурђев дан. (В. С. К. прип.)

Упор. Снег IV.

VIII. Вер везено, вер писано, вер у руке не ухваћено. (Бог.)

IX. Тавно нева
у тавној кљети
вер везе,
танку гојту плете. (В. С. К. прип.)

X. Мешаја меси хлеб;
већи хлеб него мешаја. (Љ. Ков.)

XI. Мала нева, а големо тијесто закуха. (Бос. пр.; С.)

XII. Риче, буче,
на воду иде,
а воде не пије. (Бос. пр.)

XIII. Рића коза рогача,
на глави јој погача. (Рисан,)

XIV. 1. Одлети пата, и долети пата,
и донесе два ивера златна. (В. С. К. прип.; Мишк.; Ив. П.)

В. Врч. има „Фата“ а по другој версији „Мара“ место „пата,“ а „злата“ место „златна.“

2. Па полеће,
па долеће,
па донесе два лијера злата. (Ј. Пам.)

XII. Забобо̀та бо̀та,
те падох с плота
у богато село,
у душевне жене. (Љ. Ков.)

XVI. 1. Браве ишћера, а кошару потуче. (Ф. Г. Р.)

2. Ја ишћерах козе, кошару помузох. (Љ. Ков.)

XVII. Грна грне,
звона звоне;

златне птице
у град лете. (Бос. пр.; Календ.; Л. Ил.; Р. В. II.)

*XVIII. Имадох врећу проса;
нит' се просо просипље,
нит' се купус сатире;
травица им храница,
каменица водица. (В. Врч.)

Пшеница.

Родих се зелена,
узрастох брката,
умријех саката,
ускрснух рпата. (В. Врч.)

Равна (себи)

1. Ми видимо свакад, цар један пут у години, а Бог никад. (Љ. Ков.)

2. Сељак га види сваки дан, цар некад, а Бог никад. (К. Дел.)

3. Бог нигда не види, цар и краљ ретко, а сељак често. (В. Ник.)

Ражањ (дрвени).

Ја сам јарац живодерац,
жив дрт не одрт,
одрт печен — не испечен. (В. Врч.)

Разбој (стативе, тара, стан). Упореди Ткање, Подложница.

1. Јанко дèветàнко
девет плуга плужи;
сам се Бог чуди,
како Јанко деветанко
девет плуга плужи. (Љ. Ков.; Ф. Г. Р.)

Љ. Ков. је забележио, да се тако загонеће о пароброду. Упор. Крешталица, Сиса X.

2. Уништих га, укладуштих га;
полегох се, зауцајтих га. (В.)

3. Шклоцну клоцара,
чу се до цара;
цар се препаде,

у море упаде,
за њим царица.
Не бој се, царе,
земља се тресе,
војска се купи,
добро ће бити. (Љ. Ков.; М. Гл.)

М. Гл. има „клоцну“ место „шклоцну.“ Рад. прва врста гласи „чакну чакара“, 4та „у гору западе“, после 5те има „дрвендарица,“ 7ме нема, а 8ма гласи „војска се купи.“ Упореди Грмљавина V.

*4. Пелен-дуле пелен-грија,
пусто поље Романија. (Бос. пр.)

5. Баба седи на заседи,
свиње гуде на загуди;
баба виче: вај, вај,
кад ће мору крај, крај;
јали мене превозите,
јали свиње преводите. (Љ. Ков.)

6. Стоји патка покрај мора,
те све виче: вај, вај,
ће је мору крај, крај? (В. Врч.; Ков.; Бос. пр.)

Бос. пр. има место „патка“ „Фата“, и трећа врста му гласи „Гдје је мој крај?“, а Ков. има „врана“ место „патка.“

7. Гуска виче: гај, гај,
камо мој крај? (Бос. пр.)

8. Сто кобила уз брдо иду; једној плоча спаде, све стадоше. (М. Гл.; Љ. Ков.)

Љ. Ков. место „уз брдо“ има „пољем.“

9. Вук рда
про девет брда,
репом завија,
зуби чавле пребија. (Грб.)

Разговор.

1. У одаји креше, а на пољу варнице искачу. (В. Врч.)

2. У соби теше, а на пољу иверје пада. (С.)

Рак. Упор. Оботница и рак.

Живо црно — мртво црвено. (Љ. Ков. из Ћуприје.)

Ракија. Упор. Казан, Лоза, Шљива и шљивовица.

1. Зелен зе́ко у сандуку спава. (Љ. Ков.)

2. Отац владика,
мајка јаглика,
деца махнита. (Љ. Ков. из Качера.)

3. Сирла вирла, диже буха ногу те п..а. (Бог.)

Мисли се ракија кад тече из казанске луле.

4. У лесковом стубу,
у растовом пруту
љута зверка лежи. (В. Ник.)

5. Малено вижле кроз воду пролети, а воде се не дотакну. (Бос. пр.)

6. Кроз воду иде,
а не дотиче се воде;
у брду лисице лају,
а у долу косови пивају. (Л. Ил.)

7. Кроз воду иде, воде се не дохвата. (Љ. Ков.; Р. В. II.; Бос. пр.; Календ.)

Место „дохвата“ у последња два извора је „дотиче.“

8. Кроз воду гамиже, вода га не хвата. (В. Врч.)

Раоник.

1. Црн голуб под земљом гуче. (Љ. Ков. из Трстеника.)

Име одгонетљају забележено је ц р т а к.

2. Сив голубак кроза земљу прође. (Бог.)

3. Сив соко кроза земљу лети. (Ков.)

4. Бео соко испод земље лети. (Ш. А. Јов.)

Бос. пр. и Ј. Пам. имају тако, само што им прве две речи гласе „Бијели голубић.“

5. Златан голубак испод земље гукуће,
радују му се сви из куће. (В. Врч.)

6. Печен голуб испод земље прше. (К. Дел.; Ард.)

Ард. има последње три речи „кроз земљу гуди.“

7. Три ноге, један опанак. (Ков.)

8. Живо није, а земљу рије. (Мишк.)

Расо. Види Купус VIII.

Река.

1. Дуга нева ниђе санка нема (Живч.)

Ков. има прву реч „Танка.“

2. У гори главом стајало,
а у море репом тицало. (В. Врч.)

По другој версији од истога прва врста гласи „из планине ницало.“

Ренде.

1. На трбух једе, на грбину с... (Бог.; Ков.; Љ. Ков.)

Место „на грбину“ имају и „на леђа.“

2. На хрбат једе, на трбух с... (Љ. Ков.)

Реп (козји).

Ни од педао ни од чеперак, а два дућана покрило. (В. Є. К. прип.; Бос. пр.)

Реп (коњски или воловски).

1. На хиљаду веје, а на песницу се веже. (Бог.)

2. Дуга кита косата,
у средини месата,
сама собом кућу бије. (В. Врч.)

Реп (крављи).

У наше секе сјекира до пете. (В. Врч.; Ф. Г. Р.)

Реп (сврачин).

Дужи ивер од кладе. (В. С. К. прип.; Anon.; Бог.; Љ. Ков.; Мишк.; Грб.; Ков.; Фил; К. Цв.; Брл. 1838.; Шум. 1855.; М. Гл.)

Разликују се у првој речи, која у неких гласи „већи“ а у Грб. „дуљи.“

Репа. Упор. Ротква.

I. Очерах галоњу,
а дочерах б'јелоњу. (В. Врч.)

Мисли се репа опрана.

II. Репато је, миш није;
бијело је, сир није;
зелено је, грм није. (В. Врч.)

III. 1. Сјела Рада насред града,
пустила косе око града. (В. Врч.)

2. Сва дјевојка у двору,
саме косе на двору. (Бос. пр.)

3. Сједи госпа у двору,
косе јој на двору. (В. С. К. прип.; Грб.;)

4. Мара у граду,
косе јој на граду. (К. Цв.)

Решето.

У нашега деде
сто рупица гледе. (В. Врч.)

Риба.

1 Свиња рије, а трага јој није. (Бог.)

2. Чељад похватах, а кућа им побеже кроз пенџере. (Ков.)

3. Наша Ајка пуна длака,
али је и цару слатка. (В. Врч.)

4. Слаткомеда тврдомуза
на пијеску пландовала. (Живч.)

5. Змија шиче кроз шибљиче,
за њом се мење јуначко плеће. (В. Врч.)

Мисли се човек, кад остима гађа рибу.

6. У нашега Ћафера
око пркна два пера
и четири тефтера. (В. Врч.)

Мисли се на рибу и њезина пераја.

Рог. Упор. Пушка, плуг.

1. Из куће иде, а дома гледа. (Ф. Г. Р.)
2. По врху бијело,
по дно црно;
скини капу,
да ти кажем. (В. Врч.)

Рогљеви (јастука).

Четири брата на једној постељи леже, један другог не могу да дохвате. (Ив. П.)

Рогови (на слемену).

Сто браће на једном јастуку леже, а један другога не тиче. (В. Врч.)

Роса.

Минда миндолина
кључе изгубила;
нашао их месец,
отело му сунце. (Љ. Ков.)

Ротква. Упор. Репа.

I. 1. Бијело је, сир није;
репато је, миш није;
со лиже, во није. (В. С. К. прип.; Јевт.; Anon.; Брл. 1836.; Љ. Ков.)

Грб. трећа врста гласи „а зелено је, грм није.“

2. Бело је, сир није;
реп има, миш није. (Љ. Ков. из Левча.)

3. Со лиже, во није,
реп има, овца није. (Љ. Ков. из Лепенице.)
4. Зелено је, зеље није;
бијело је, сир није;
репато је, миш није. (Ив. П.)
5. Зелено је, дуб није;
бијело је, снијег није;
реп има, миш није. (Ф. Г. Р.)

Загонеће се тако и за сијанац лук, што је при овој загонеци из Црне Горе поименце напоменуто.

II. 1. Седи царица у граду,
коса јој на граду. (М. Гл.; Мишк.)
2. Сва господа у двору сиде,
а перјанице на двору растресли. (Л. Ил.)

Руда (у кола).

Трбух уз трбух,
међу њима дрњкалица. (Ков.)

Рукавица.

Турих голо у рутаво. (М. Гл.; К. Дел.)

Руке. Упор. Шака и прсти.

I. Шањато, бањато,
на врху гранато. (Бог.)

II. На солило долазило,
соли не зобало,
дома долазило. (В. Врч.)

III. К води иде, воде неће;
к соли иде, соли неће;
к гори иде, горе неће. (В. Врч.)

IV. 1. Вȕкотићи вуку,
сȅкутићи секу,
сам бâћа превраћа. (Љ. Ков.; Павић; Anon.; Бог.; К. Дел.; Л. Ил.; Мишк.; Рад.; В. С. К. прип.; В. Врч.; Фил.; Г. К. С.; К. Цв.)

Разлике су у толико, што је некима прва врста друга, а друга прва. Мисле се руке, зуби, језик.

2. Вукотићи вуку,
секутићи секу,
сам баћа прихваћа,
па све у свој тор сврaћа,
низ крив поток обраћа. (Г. К. С.)

Тако, но без четврте врсте, имају још Бос. пр. и В. Врч. „Прихваћа“ треће врсте у њих такође гласи по горњем „превраћа.“

Руно.

Имадох секу Јелачу,
скројих јој од реса бјелачу,
а на њу стоји три клина,
још вели, да јој је кратка. (В. Врч.)

Рупа.

1. Што год из њега више узимаш, то се све веће прави. (Ков.; К. Дел.)

2. Што више узимаш, све више остаје;
што мање узимаш, све мање остаје. (Ив. П.)

Рупа (под носом).

И у мене и у тебе,
и у овце бјелице,
и у зрна пшенице;
имена му нејма,
а погодит' се може. (Бос. пр.; Календ.)

Ручак и вечера.

Двоје се ћерају, једно друго достићи не може. (В. Врч.)

Сабља.

1. Отуд тавта, одуд тавта;
у сриједи сали-совта. (В. Врч.)

2. Лежи змај међу два дола криводола. (Сунд.)

Садно (на коњу).

На дубу лежи солило. (В. Врч.)

Самар.

1. Полемеза најприје, па покри кућу. (Бог.)

2. У гори сјечено,
свердлом врћено,
на тари ткато. (Сунд.)

Самар се најпре наложи, па се после поставља. Отуд така загонетка

Сан.

I. 1. Отуд иде домрдаш,
или лези, да му даш,
или бежи, куд год знаш. (М. Гл.; Мишк. В. Врч.; Ф. Г. Р.)

Разлика је што место „домрдаш“ има В. Врч. „намрдаш“, „домрдаш“, „демрдаш.“

2. Отуд иде завpндаш,
ја му лези, те подај,
ја ли иди, куд год знаш. (К. Цв.)

3. Брдом иде главр̀дâш
и рек'о ми, да ми даш,

или бежи куд год знаш. (Љ. Ков.; Л. Ил.; Ков.; Календ.; Бос. пр.)

II. Отуд иде мрка овца
па зап..ну на твог оца. (Бос. пр.)

III. Црње од угљена, а слађе од меда. (Бог.)

*IV. Ко га прави, не треба му;
ко га купи, та га неће;
коме треба, за њ не зна. (В. Врч.)

Саоница.

1. Бог помози
к'о вук кози,
кад је по лози вози
за грбаве рози. (Љ. Ков. из Јасенице.)

Л. Ил. и Бос. пр. имају „за грбави рози" тако и Календ.

2. Два шуком, два муком,
четири у небо зјају. (Л. Ил.)

3. Двије невјестице масло лију. (Бог.)

4. Четири ножице, а два опанка. (В. С. К. прип.; Љ. Ков. из Ћуприје; Ков.)

5. Зими служи, а љети зубе кеси. (В. С. К. прип.; Р. В. П.; Љ. Ков. из Груже; Шум. 1855.; М. Гл.)

Неки место „кеси" имају „кези" или „суши."

6. Зими путује, а љети хладује. (В. Врч.)

Сат. Упор. Пчеле.

Ни брадом брадвито,
ни сврдлом сврдлито,
а све рупа до рупе. (В. С. К. прип.)

Сахат. Упор. Кантар IX. 2.

1. Непрестано шапће, а после казује. (Ков.)

2. Вазда идем, а жив н'јесам,
мене питаш, што ти не знаш. (В. Врч.)

3. Вас дан ради, а хлеба и воде не тражи. (В. Ник.)

4. Цео дан иде, а никуд не одмиче. (Љ. Ков. из Крагуј.)

5. Вас дан путује, с места се не макне. (М. Гл.)

6. Нема ни душе ни тијела, а по вас дан и по сву драгу ноћ мрда као живо. (Бог.)

7. Нема ни вере ни душе, а сав му свет верује.

Тако се и о кантару загонеће.

8. Сребрно гувно, златан стожер, сами коњи врху. (М. Гл.)

9. Сав мркоња лежи, а плеће му ходи. (Љ. Ков. из Лепенице.)

Тако се загонеће и о вратима.

10. О клину виси, а све тутњи. (В. Врч.)

Сач.

1. У нашега чабра гвоздене уши. (В. Врч.)

2. Сад ти, сад ја, сад ћу ти га казати. (Бог.)

Сацак.

Су три је ноге, а су три ребра. (В. Врч.)

Сватови. Види Девојка 3.

Светлица.

Златне жице с мора на Дунаво. (Ков.)

Светлост.

Кад се тура, мање; а кад се узима, више. (Бог.)

Мисли се на случај кад се покрива кака зграда, па се више види, кад није све покривено, а мање кад је свуд.

Свећа.

1. Син матери језик одгриза. (Ард.)

2. Сам себе једе. (Бос. пр.)

3. Сјела бјела

насред села,
сама себе јела. (К. Цв.; В. Врч.; Вул; Ф. Г. Р.; Љ. Ков. из Ћуприје.)

4. Једна млада у собу уђе, па је сву напуни. (Мишк.)

5. Сједи старац на грабу,
а теку му сузе низ браду. (Бог.)

6. Двије ђевојке стоје спријед голе. (Бог.)

Мисле се две свеће једна до друге.

7. Дур га мази, дур га глади,
оно се топрчи. (Бог.)

Мисли се свећа, кад се прави међ рукама.

8. Го човјек у њедрима кошуљу носи. (Бог.; Ков.; Мишк.; М. Гл.)

Разлике су: у М. Гл. и Мишк. „голо наго“, у Ков. „го цар.“

9. Пуна соба за крајцару. (В. С. К. прип.; Бос. пр.; Л. Ил.; Ф. Долов.)

10. Срце пртено, тело месано. (М. Т. М.)

11. Срце пртено, тијело месано, глава огњевита. (Бос. пр.; С.; Љ. Ков.; В. Врч.)

Љ. Ков. има место „тијело месано“ — „снага масна“, а Врч. „тијело масно.“

12. Сједи маца на полици
у жутој оковици,
сама своме јаду слути,
сама своје месо једе. (Живч.)

М. Гл. место последње три врсте има „у сребрној оковици, сама своје кости гризе.“

13. Уљезе Лајко у олтар,
посади думну на фратра. (В. Врч.)

Мисли се посађивање воштане свеће на светњак.

Свила (на кукурузу).

Господар у двору, а брада му више двора. (Љ. Ков. из Лепенице.)

Свилена буба.

1. Назимацкус копа бус под котлокрповом кућом. (В. Врч.)

2. Мајка ми роди сестру жену; три дана се љубисмо, а четврти умријесмо. (В. Врч.)

3. Са женом се у један дан роди; три дана живјеше, а четврти умријеше. (В. Врч.)

Свиња. Упор. Прасци, Крмача.

I. Један гура, два се клате. (Ков.)

II. Вркунчићи, тркунчићи у песку пландују. (М.Гл.)

III. Мама виси,
тата змија;
једва чека тата,
кад ће пасти мама. (Љ. Ков. из Лепенице.)

Мисли се свињче и жир.

IV. Висуљка виси, касуљка каса, а дебуљка краде. (Anon.)

Мисли се жир, свињче и курјак, како је забележено, но чини ми се да овој загонеци (или одгонетљају) нешто недостаје.

V. 1. Трчи, трчи, трчуљак,
виси, виси висуљак;
Бога моли трчуљак,
да отпадне висуљак. (В. С. К. прип.)

Љ. Ков., К. Дел., М. Гл., Г. К. С. имају тако исто, само што трчи, виси у првој и другој врсти само по један пут долазе, и што је у неких друга врста на првом а прва на другом месту. Акценте је Љ. Ков. забележио вису́љак, трчу́љак. В. С. К. Рј. нема прве врсте.

2. Трчуљак трчуљи,

висуљак висуљи;
трчуљак Бога моли,
да висуљак врат сломи. (Ј. Пам.; Р. В. II.)

3. Висолићи висоле,
кртолићи кртоле;
кртолићи Бога моле,
да висолићи врат уломе. (Грб.)

VI. 1. Шићу пићу стоји на грмићу,
отуд иде алабура:
скин' се одатле, шићу, пићу,
шилом ћу ти кожу слуштит'. (Ков. из Левча; Љ. Ков.)

2. Шићу пићу спава на грмићу;
сиђи овамо доле,
шију ћу ти одерати,
а тебе ћу прождерати. (Мишк.)

VII. Шига мига Бога моли,
да јој шај бај врат сломи,
да шига мига рахат буде. (В. Врч.)

И овде и под VI. мисли се свињче и жир.

VIII. Криво рало Лазарево
криве лазе разорало. (В. Врч.)

Свирала.

1. Прозвизда звијезда иза планика,
кад се премлати,
боље се помами. (В. Врч.)

2. Џевер пушка мала
у гори стала,
ајван и иксан разговарала. (В. Врч.)

Сврака. Види Реп сврачин.

1. Госпоја у град уније,
а реп јој не може. (Фил.)

2. По шетњи госпоја,
по љепоти млада
по говору ђаво. (Грб.)

3. Старац од аршина,
брада му од два. (Мишк.)

4. Јаше тўта на бàури. (Љ. Ков.; В. С. К. прип.; Бос. пр.; В.; Бог.)

Мисли се сврака на крмачи.

5. Ћивер коза ћивероша
на боку бијела. (Бог.)

6. Ћапа коза ћапораста,
ћа на боку бијела. (В. С. К. Рј.)

7. У нас коза ћиверица,
ћи на боку шарена. (В. С. К. Рј.)

Ни за једну ни за другу није Вук забележио одгонетљаја.

Сврдао.

I. Прође сивоња, а рогови не могу. (Љ. Ков. из Јасенице.)

II. Поп уђе, бисаге не могоше. (К. Дел.)

III. Наш мркоња у кошари, а рози му пред кошаром. (Ј. Пам.)

IV. 1. Наш мркоња у кошару уђе, а рогови му не могоше. (В. С. К. прип.; К. Цв.; Л. Ил.; Вул.; Фил.; Г. К. С.; К. Дел.; Шум. 1855.; Љ. Ков.)

Разлике су што место „Наш мркоња“ има у неких „Сав мркоња“, „Сав во“, „Црн во“, а место „а“ — „само.“

2. Уљеже во у кошару, а рогови не могоше. (Бог.)

3. Имам волка, који сав у шталу улази, а сами рогови улисти не могу. (Павић.)

V. Гвозден во, а дрвени рогови. (Љ. Ков.)

VI. 1. Црн галоња наврх куће гризе,
гризине му у кућу падају. (Пант.; Мишк.)

2. Наш галеша наврх куће гризе, а огризине му доље падају. (Грб.)

3. Наврх куће једе, доли огризине падају. (Бос. пр.)

4. Наврх куће бёња прежива, а огризине му на земљу падају. (Љ. Ков.)

5. Мој мркоња на небу једе сено, а на земљу му падају огризине. (Љ. Ков.; Јевт.)

Јевт. има почетак „Наш барна.“

6. Једе галоња на небо сијено, трине падају на земљу. (Бог.)

VII. Црвен воко наврх куће гризе,
а огризине му у дно куће падају. (В. Врч.)

VIII. Рогат црв шљеме репом гризе, а огризине пода се бљује. (В. Врч.)

IX. Ја уђерах галоњу у појату; вас уљезе, а рогови не могоше. (В. Врч.)

X. Крк с..е јарином. (Бос. пр.)

Седло.

1. Мршавих сам ја леђа; немам костију ни меса, а опет кости и месо носим, и месо и кости притискујем. (Ј. Пам.; Р. В. П.)

2. Џавер баша коња јаше,
над њим паша сабљу паше. (В. Врч.)

Секира. Упор. Новац, Дукат, Пушка XIV.

1. У гори без мозга лаје. (Ј. Пам.)

2. Глуха кучка у лугу лаје. (Љ. Ков. из Лепенице.)

3. Лајка лаје у Мораве, чак се чује у дубраве. (Т. Марк.)

4. Кусо мече дрен сече. (Јевт.)

5. Мање веће премеће. (Ков.; Бог.; Љ. Ков. из Лепенице.)

6. Наша лајава манда сву гору савлада. (В. Врч.)

Семе.

I. Једно оставих, а сто нађох. (Ков.)

II. 1. Окотила буха ћулум. (Бос. пр.)

2. Избаци буха мађ. (Бог.)

3. Буха роди лонац. (К. Дел.)

Грб. има „батину“, Ф. Г. Р. „трупицу“, Бос. пр. и Л. Ил. „ваљугу.“

4. Пр.. буха, те исп... мађ. (Ив. П., Љ. Ков.)

У свима се овим мисли на семе репино, ротквино, купусно итд.

III. Турих тра̏кове у море,
а тракови ма̏кове,
а макови тру̏бе̂нде,
а трубенде лу̏бе̂нде. (М. Гл.)

Мисли се бундевино семе, кад се посеје, никне, уцвати и роди. Упор. Тиква.

IV. Сто орлова на једној нози стоје. (В. Врч.)

Мисле се семенке у тикви.

V. Пуна џамија црнијех Арапа. (В. Врч.)

Мисле се семенке у лубеници.

VI. Упртим те у пртачу,
однесем те у вртачу;
справим ти справу,
зачепим ти јаму. (В. Врч.; В. С. К. Рј.)

Сенка.

1. Сав свијет прођох, а даброву кожу не могох. (Живч.)

Место „даброву“ В. Врч. има „бокову“, М. Гл. „бакову.“ Мисли се своја сенка.

2. Сву шуму обиђох, а једног црног пања обићи не могох. (Павић.)

2. Пут тебе иде, очи бечи, зубе кечи, а теби све на мање живот долази. (Бог. пр.; В. С. К. Рј.)

3. Водом иде, не букће;
травом иде, не шушка. (В. Ник.)

4. По слами иде, а не шушти. (Ков.; Ј. Пам.; Р. В. П.; К. Дел.)

5. Угледах гором бела ја, ђе ми се глава по трави ваља. (В. Врч.)

Сено. Упор. Пласт.

1. Скочише деца, те направише оца. (Љ. Ков. из Лепенице.)

Мисли се садевање од пластова.

2. Извиле се вијуљице
на Митрове пољанице,
дођоше рогљице,
те дигоше вијуљице. (Бог.)

3. Бан, бан, цици-бан,
до ребара оглодан. (Л. Ил.; К. Дел.)

Сир.

1. Пун до иверја. (В. С. К. прип,; Љ. Ков.; Ив. П.)

Друга двојица имају место „до“ – „пањ.“

2. Сједи вила више вира,
држи сина Јагомира. (В. Врч.)

Мисли се сирење и котао.

Сирење.

Ђед бабу тишти,
из ње вода пишти. (В. Врч.)

Сириште. Упор. Млеко 6.

1. Ћи́во писну, сво се море стисну. (Љ. Ков. из Качера.)

2. Ћић п..., а море се смрзе. (Бог.)

Сисе.

I. Сва гора покисе, а четири прута не могоше. (В. С. К. прип.; К. Цв.; М. Ђ. М.; Рад.; Мишк.; Л. Ил.; Љ. Ков.; К. Дел.; Бог.; Бос. пр.; Г. К. С.; Anon; Ив. П.)

Љ. Ков. место „не могоше“ има „остадоше.“

II. Дванаест прута из неба висе. (Љ. Ков. из Јасенице.)

III. 1. У рзана два зрна,
у рикоча и четири. (М. Гл.; К. Цв.; Вул.; Anon.)

Вул. има „рикога“, но како је то из „Виле“, може лако бити и штампарска погрешка. Anon. има „врзана“ и „риката.“

2. У хрзавца два зрна,
у рикавца четири зрна. (Љ. Ков.)

Мисле се две сисе у кобиле, а четири у краве.

IV. Клиндо виси, пендо зија;
клиндо пенду бургија. (Љ. Ков. из Груже.)

Упореди Звоно V. Мисле се сисе у краве и ведрица.

V. 1. Мрка кудељка, бела жица. (Љ. Ков.)

2. Од црне вуне беле жице излазе. (Љ. Ков. из Крагуј.)

Упор. Млеко.

VI. 1. Литере, литере
низ камење висјеле;
нит' се пекле, ни вариле,
вас свијет отхраниле. (Бос. пр.; В. С. К. Рј.)

2. Коситере литере
ни печене, ни варене
сав свијет отхраниле. (Сунд.)

VII. 1. У лончићу торанчићу

нит' се кува, нити ври,
а сав свет отхрани. (М. Кр; Љ. Ков.)

Други има прву врсту „Насред поља лонац стоји.“

2. Лончић, тролончић,
ни печен, ни варен,
сав свет отхрани. (Љ. Ков.)

3. Мало лонченце,
слатко варивце;
нит' се кува, нит' пече,
цео свет храни. (М. Гл.)

VIII. Ставарица воду носи
у мјешчићу ставарчићу,
стрмо грло несвезано. (Арх. Дуч.; В. Врч.)

IX. Из неба висе четири штапа; сви излијевају (како Бог хоће), а никад се не могу наточити. (В. Врч.)

X. Наш Јанко деветерим плугом плужи; сам се Бог чуди, како Јанко деветерим плугом плужи. (В. Врч.)

Упор. Разбој 1. Мисле се млазови из сисе, кад дете сиса.

Сито.

I. У кући куцну, у пољу опраши. (М. Гл.; Љ. Ков.)

II. Што у коња има, то у жена игра. (Љ. Ков. из Груже.)

III. 1. Међу коње расло,
међ' ђевојке играло,
те им дојке тицало. (В. Врч.)

2. Међ' коњима расло,
међ' женама играло. (В. С. К. прип.; Р. В. П.; Љ. Ков.; Г. К. С.)

3. У коња расло,
у жене играло. (В. Врч.; арх. Дуч.)

4. У шуми расло,

међ' кобилама пасло,
а међ' женама играло. (Фил.)

Мисли се о б о д, с т р у н а и с е ј а њ е.

5. У шуми расло,
међ' женама пасло. (Г. К. С.)

6. У шуми расло,
на коњма висило,
а међ' женама играло. (К. Дел.)

7. На кобилама расло,
међу Циганима било,
у женским рукама играло. (М. Гл.)

IV. Отуд' брег, одуд' брег,
а у среди веје снег. (Љ. Ков.)

V. Посла моја мама твојој мами, да ми даш тржиг.. (Бос. пр.; Л. Ил.)

VI. 1. Послала ме мама: да ми даш трес и курдес, и тај ваш, да се напне наш. (Ј. Пам.)

2. Послала ме моја мајка твојој мајци, да ми даш, да прометнем, да протурим, па ћу сад донети. (Љ. Ков.)

3. Кумо, дај ми твоје ренде, да се изрѐндâм, да се испѐндâм, па ћу ти опет вратити. (Љ. Ков. из Јагодине.)

VII. Пола јела, а пола кобила. (Љ. Ков. из Колубаре.)

Грб. и Бос. пр. имају „По јеле, а по кобиле.“

VIII. Сепетељка под тополом сојка. (Бог.)

IX. Турска капа преко дола лапће. (Бог.)

X. Што ме бијеш,
што ти чиним?
Што ја бљујем,
то све једеш. (В. Врч.)

XI. Дрвено гувно, коњско поље,
што у гувно оде, испаде доље. (В. Врч.)

Скела. Упор. Лађа II.

Слама (и жито).

Све мршаве краве плот прескочише, дебеле остадоше. (В. Врч.)

Сланина.

Ни ткано ни предено,
о клину обешено. (Љ. Ков.)

Слеме.

У нашега вранца триста покроваца. (В. Врч.)

Мисли се слеме куће плочама покривене. Упор. Лук VI.

Слика.

1. Ако сам млад, остаћу млад;
ако сам стар, остаћу стар;
имам очи, а не видим,
имам уши, а не чујем. (Љ. Ков.; Л. Ил.; Ков.; Календ.; К. Дел.)

К. Дел. има само прве две врсте.

2. Какви сам, такви сам;
ако сам млад, остајем млад;
ако сам стар, остајем стар;
ако сам ружан, остајем ружан:
очи имам, а не видим;
уши имам, а не чујем;
уста имам, а не говорим,
и никад не једем. (Ј. Пам.)

Бос. пр. има краће без прве и четврте врсте, а место седме и осме има „Имам уста, а не једем.“ Јевт. такође нема прве четврте и осме врсте, а све му је у другом лицу.

Слине.

1. Што сиромах баца, то богати чува. (Љ. Ков.)
2. Зенђили ме у џеп носи,
а фукара на друм баца. (В. Врч.)

Слова (у књизи). Упор. Читалац.

Пун тор оваца; свима име знам, а броја им не знам. (Љ. Ков.)

Упор. Пчеле V, Звезде.

Слуга.

Везах га за подину,
јурих га за годину. (М. Гл.)

Мисли се слуга погођен о Ђурђеву дану.

Смоква.

1. Пуна стрина гњида,
свакоме је мила. (В. Врч.)
2. Шигиц, мигиц,
пуна тиква гњидиц'. (Бос. пр.)
3. Пуна кутића гњидица. (Љ. Ков.)
4. Пуна цурица бијелијех гњидица. (В. Врч.)
5. Расло дрво климпово,
на климпову климпета,
на климпети невјеста. (В. Врч.)

Мисли се смоква, лишће и род.

Снег. Упор. Сунце VI.

I. 1. Једна пољава покри по света, а не може брата до себе. (Љ. Ков.)

2. Сав свет покрих,
а сестрицу Марицу не могох. (М. Ђ. М.)
3. Имах бијељ,
те покрих вас свијет;
а сестрицу не могах. (Рисан.)
4. Бијело ћебе сав свијет прекри,
а своју сестру не може. (В. Врч.)

Мисли се снег и вода.

II. 1. Полећех орловски,

падох царски,
погинух паски. (Живч.)

2. Сједи царски, а погибе паски. (Ф. Г. Р.)

III. Лежи бака на вележи,
док је један не дигне,
на једно мјесто лежи. (В. Врч.)

IV. Полипила цара копа
под липов пањ
на Ђурђев дан. (В. Врч.)

Мисли се, као што је лако опазити, врућина и снег. Упореди Пчеле VII.

V. Прше, а крила нема;
стоји, а нога нема. (К. Дел.)

VI. Удри гигу ногом,
оде гига с водом. (Л. Ил.)

VII. Небеска кокошка паврх коца јаје сни́ла. (Бос. пр.; Л. Ил.)

VIII. Оно лети, не има крила;
сједи, не има стражњице,
пада, а не убија се. (Бос. пр.; Л. Ил.)

IX. Бијеле коке с неба пале,
наша́ врата затрпале. (В. Врч.)

X. 1. Паде во у дубоки до,
нико га не извади
до сам Господ Бог. (В. Ник.)

2. Упаде био во
у дубоки до;
нико га извадит' не може,
већ сами Бог. (В. Врч.)

3. Упаде био во
низ дубоки до;

нико га не може достигнути,
до сам Господ Бог. (В. Врч.)

4. Обали се во
низ обитни до;
нико га не може ишћерати,
до баба с кућељом. (В. Врч.)

XI. Бијеле пчеле
на земљи сјеле;
један их сам смаче,
а цијели свијет не може. (В. Врч.)

XII. 1. Долећепше тице без перја,
падоше на дрво без лишћа;
долеће момче без уста,
те поједе тице без перја. (М. Гл.)

Љ. Ков. има две прве врсте „Полете тица без крила, паде на земљу без грана."

2. Полеће лабуд без крила,
паде на дуб без грана,
уби га цар без рука,
а изједе царица без зуба. (В. Врч.; К. Дел.)

3. Паде бела птица с неба,
цар је уби без пушке,
царица је поједе без зуба. (Anon.)

4. Паде голуб без крила,
изједе га краљица без зуба. (Ј. Пам.)

5. Паде краљ без крила,
устрели га цар без стрела,
изеде га царица без зуба. (Ков.)

6. Паде бијели голуб на гранати дуб, уби га царев син без рука. (В. Врч.)

XIII. Поручује цилибан
својој љуби на диван:

да ми спремиш широк стан,
да дотерам три ста крава. (Ив. II. из Ваљевског.)

Не изгледа ми потпуно јасна Тако се у осталом почињу и друге неке загонетке. Упор. Лук.

Сновутак (кад се смота)

Поврвија турија,
заметак лудија. (Бог.)

Сноп. Упор. Стог, Глиста.

Ђед зове с брежине: браните ме од кокошака, а од паса не бојим се. (Ф. Г. Р.)

Сојка. Упор. Крешталица.

Сомунић. Упор. Лепиња.

Среда и петак.

1. Одвуд пе́па, одвуд пе́па, а у среди зве́рчак. (Љ. Ков.)

Мисли се среда и петак, и међу њима четвртак.

Срп. Упор. Коса.

1. Једно гуде све поље покоси. (В. Врч.)
2. Гураво прасе све поље опасе. (В. С. К. прип.; Брл. 1836.; Шум. 1855.; Љ. Ков.; Л. Ил.; В. Врч.; Р. В. П.)

Разлике су што место „гураво“ неки имају „грбаво“ и „кусо“ и место „опасе“ — „попасе.“

3. Саврто прасе
све поље попасе,
нит' се по... ни поп... (Бос. пр.)
4. Грбава кобила све поље побила. (Р. В. П.)
5. Подигоше се тићи жунићи
с гвозденими кљунићи,
ђе год падоше,
све попасоше. (К. Дел.)

Стаза (од куће).

1. Од сваке куће по каишчић. (Љ. Ков. из Груже.)
2. На сваку кућу по ременче. (В. Ник.)

Станарица. Упор. Бачица.

Старост.

Сваки ме жели; али ко ме има, дао би цело имање, кад би могао учинити, да ме нема. (Р. В. П.)

Стењак (и уље).

1. У сред мора огањ гори. (П. А. Јов.)
2. Син матери језик одгризе. (В. Врч.)

Сто. Упор. Столица, Точкови III.

Четири брата једну капу носе. (Љ. Ков.; Ив. П.)

Стог (и снопови).

1. Сви царићи опасани,
сам цар распасан. (Љ. Ков.; Мишк.; Бог.; Рад.; Ков.)
2. Поскочише синови, направише оца. (Бос. пр.)

Стожер (у сену).

Заклах вола бика,
и све село свиках:
свега поједоше,
само срце не могоше. (М. Кр.)

Столица.

1. Три брата једна капа. (Бог.)
2. Три сестре једну кошуљу носе. (Љ. Ков. из Лепенице; В. Ник.)

Последњи има „кану“ место „кошуљу.“

3. Мртве те голени за преклад пронеле. (Љ. Ков.)
4. Три ти клина из г..... вире. (Љ. Ков.; Ков.)

Свуд се мисли сељачка столица на три ноге.

Стрниште.

1. Сва гора по врху шупља. (Ј. Пам.; Бос. пр. Р. В. П.)

2. Наврх шуме дупље. (Фил.)

3. Зину врана на данашњи дан,
па до ове године зијала. (Мишк.)

4. Лане п..е, а још му д..е зја. (Бог.; Ков.)

5, П..е вран
на Петров дан,
и сад му г..... зја. (Арх. Дуч.)

6. Погибе Лабудан
на Петров дан;
још му Лубина зја. (В. Врч.)

Стрњен (јабуку).

Мој мркоња своју тикву дубе. (Бос. пр.; С.)

Ступа. Упор. Ћускија, Звоно V.

1. Два тупала о греди висе,
кад се сташе,
тад се јендекаше. (В. Врч)

Мисли се ступа за сукно

2. Мој деда твоју бабу шупѐта. (Љ. Ков. из ср. Крагујев.)

3. У пенди стоји клинда; у пенди стоји и клинда и фурда; боље клинда него ја. (Ф. Г. Р.)

4. Пинде виси,
пинде зја;
пинде виче:
удри де! (Бог.)

Ков. има „пинда“ и друга половина му гласи „пинда пинду фудура.“

У овим, 2—4, мисли се обична ступа и тучак.

5. Приспи чаре

на магаре,
на пање декање
на сење дупоре. (В. Врч.)

Мисли се ступа за сукно. Упореди Очи VIII.

6. Јендек иде испод куће,
јендечица изнад куће;
ће се сташе, ту се јендекаше.

В. С. К. Рј., али не каже одгонетљаја, те сам с тога ја загонетку под овај одгонетљај метнуо.

Суд (земљани). Упор. Лонац.

Саздан је од земље као и Адам, искушан у пећи као и отроци; а када је умрьо, опет му кости не погребоше. (Г. К. С.)

*Сузе.

Бисер се моми
низ лишце рони;
знаш ли ми казат',
што мому боли? (В. Врч.)

Сукно (бело, кад се обоји).

Однијех бијелоњу, а дођерах галоњу. (В. Врч.)

Сунђер.

Не јидем, све пијем, а не опијам се. (Павић.)

Сунце. Упор. Звезде, Месец.

I. Колико је поље немјерено,
на њему су овце небројене;
пред њима је Огран чобан,
за њима је Ласак пасак. (Ј. Пам.; Бос. пр.; Р. В. П.; К. Дел.)

II. Непремер поље,
непребројовце;

пред њима је Марче чобанче,
за њима луди Бугарин. (Љ. Ков. из Груже.)

У обе мисле се сунце, месец, звезде и небо.

III. Пошетало јато чеврљуга,
а пред њима јединкало,
а за њима пантош;
јединкало јединкати шћаше,
не да пантош ни гледати на се. (Бос. пр.: В. С. К. Рј.)

Унореди Чобани 3.

IV. Шунан калпак јабука,
а међу њима пипун и диња. (В. Врч.)

Мисли се сунце и месец.

V. 1. Једна чаша масла
свему свијету доста. (В. С. К. прип.; В. Врч.; Anon.; К. Дел.; М. Гл.; Љ. Ков.; Рад.; Јевт.; К. Цв.; Ков.)

Разлике су што место „Једна чаша“ имају неки „пуна чаша“, неки „кашика“, неки „једна кашика“, неки „жлица.“

2. Једна груда воска
цијелом свијету доста. (В. С. К. прип.; Мишк.; Л. Ил.; Шум. 1855.)

Место „цијелом“ чешће је „свему.“

3. Један сирац воска
свему свијету доста. (Бог.)

4. Чаша меда
целом свету доста. (М. Гл.)

5. Једна погача посна
свему свијету доста. (В. Врч.)

VI. Тица без зуба, а свијет изједе. (В. С. К. прип.)

Упор. Снег.

VII. Вијала витка,

шоала шотка,
накрај горе јајце снела. (Ков.)

Мисли се залазак сунчани.

VIII. Ја се пиех на високо,
и погледах пониско,
али рај по бисеру пасе. (К. Дел.)

Мисли се сунце и росна ливада. Упореди Девојка 2.

IX. Утече памрак
синоћ у мрак
уз оно бршце,
низ оно бршце,
крваво ти срце,
ако не одгоненеш. (В. Врч.)

X. Прођох гору густицу,
нађох крушку жутицу. (В. Врч.)

XI. Изиђе цар иза планине,
обасја круном и зле и криве. (В. Врч.)

XII. 1. Нешуш по појати хода. (Бос. пр.)

2. Иђе по кући, а не видиш га. (В. Врч.)

Суседа (иште од комшинице нож, да закоље патку, дош'о јој зет).

1. Вема Вему виче;
дај ми, Вемо, миљодрад,
да закољем гази-бару,
дош'о ми је тутрак
синоћ у мрак. (Ков.)

2. Ја отидох у сендерике,
да ми зајме мисли-гусле,
дошли су ми стидни гости. (В. Врч.; В. С. К. Рј.)

Таван. Упор. Кревет.

Тамјан. Упор. Топ.

Нерод иде на неплоту,
неник носи за продају. (Бог.)

Мисли се тамјан и онај што га носи на продају.

Тане. Упор. Зрно (пшчано).

Теле. Упор. Крава.

1. Кад се роди, четворицу освоји; а кад умрије, преко мора соли донесе. (В. Врч.)

2. Поручио домадар домадарици,
да му донесе трдећин бедећин,
да га су четири ибрика напоји. (В. Врч.)

3. Цар вечера, а око себе канџијом маше. (Грб.)

Тако се загонеће и о јагњету.

Тељиг. Упор. Повраз.

Терезије.

На једноме опанку шест узица. (Бог.)

Тестере.

1. Дрвено тело, гвоздени зуби, камен прегризе. (В. С. К. прип.; Р. В. П.; Шум. 1855.; Брл. 1838.)

2. Вран во бијело из себе избацује. (Бог.)

3. Три ста оваца у једну стопу згазише. (Бог.)

4. Хиљада кобила уз поље прође, све у једну стопу газе. (Бог.)

5. Сто волова једном браздом иду. (К. Цв.)

Тестија. Упор. Крчаг.

Тигањ. Упор. Просуља.

I. 1. Тӣ га ја, тӣ га ти,
ти га не мош погодити,
само ти се каже. (К. Цв.)

Љ. Ков., Мишк., Бог. имају без треће врсте.

2. Ти га мени,
ти га теби,
ти га нећеш погодити. (Г. К. С.)

II. Округласто, репато, извана црно, а све слатко из њег' излази. (Бос. пр.; Л. Ил.)

Тиква. Упор. Лубеница, Семе III, Трап.

1. Ја посејах ањ
под липов пањ;
изникоше нити,
а почупах клука. (Љ. Ков.)

II. У нашега попа
пуне гаће тропа. (В. Врч.)

III. Бабине сисе о плоту висе. (Г. К. С.)

IV. 1. Турих плочу у море,
а море тракуле,
а тракуле валенде,
валенде баленде,
а баленде јуницу. (Ков.)

2. Бацих плочу у море,
а из плоче тракови,
из тракова цвјетови,
из цвјетова батови. (Грб.; Бос. пр.; Л. Ил.)

Последња двојица у неколико се разликују од првога. „Тракови“ у њих су „трагови.“

3. Бацих тикву у море,
тиква даде брмборе,

а брмбори тракове,
а тракови батове. (К. Дел.)

4. Пуштах штицу у море,
а штица тракове,
а тракови цвјетове,
а цвјетови тумбеке,
то се чуло у Млетке. (В. С. К. прип.)

5. Пустих шпицу у море,
пусти шпица тракове,
а тракови трумбете,
те се чуло у Мљетке. (Ј. Пам.)

6. Турих тракове у море,
а тракови макове,
а маркови тромпете лубенде. (Ков.)

7. Ја бацих плочу у море,
а плоча даде цвјетове,
а цвјетови батове. (Ј. Пам.)

8. Бацих мало у поље,
поље пушти тракове,
а тракови ћетове,
а ћетови тумбаке. (В. Врч.)

Где с више, где с мање потпуности (јер се разумевање није свуда једнако сачувало) мисли се на тиквено семе, врежу, цвет и род.

V. Пуштих тумбак синоћ у мрак,
у уторник пред Дубровник. (В. Врч.)

Тканице.

Од овуд ја, отуд ти;
сретосмо се на пучи-пољу. (Мишк.)

Ткање. Упор. Разбој.

I. 1. Триста кобила уз поље иду; једној пуче колан, све стадоше. (Л. Дуг.; Anon.)

Живч., Мишк., К. Цв. имају „једној плоча спаде“ — Љ Ков. из Груже има „једној клинац испаде.“ И у овој и у осталима мисли се, кад жица пукне.

2. Хиљаду камила иду путем; једна пуче, све стадоше. (Бог.)

3. Сто баба уз брег иду; једна п..е, све стадоше. (Ив. П.)

4. Триста јаше, триста паше,
један пуче, сви стадоше. (К. Дел.; Грб.)

5. Триста их стаде једнога чекајући. (В. Врч.)

II. Затубасто, зарубасто; женам' драго, а дивојкам још драже. (Л. Ил.)

Тоболац.

Начине ме пуну јама, а јамасте ме неће. (Бос. пр.; Л. Ил.)

Тојага. Упор. Патрљ.

Цео дан ради, а ноћу звезде броји. (В. Ник.)

Тако се загонеће и о ђерму.

Топ. Упор. Пушка XIV.

П... гусак у песак,
чу се пара до цара. (Бог.; Љ. Ков.)

Уз „песак“ Бог. има „на сув.“ Љ. Ков. бележи да значи и тамјан.

Торба (о леђима).

Низа те виси,
у тебе мисли (Мишк.)

Точкови. Упор. Кола.

I. 1. Четири брата путем трче, један другог не може да стигне. (В. С. К. прип.)

Грб. има „вас дан се утркују“, Г. К. С. „један другог вијају“, Фил. „пољем лете“, Бос. пр. тако исто, Мишк. „непрестано се јуре“, Л. Ил. као Бос. пр. а друга му је врста „један другог стић' не може“, којој се версији и остали, мање више, примичу.

2. Четири брата трче, а не могу да се сустигну. (Љ. Ков.)

3. Четири брата напоредо трче, нит' ко којега стиже, ни престиже. (В. Врч.)

II. Четири брата пољем ходе,
па све туже, па све плачу,
јер им је тешко, јер им је горко. (Љ. Ков. из Груже.)

III. Четири брата једну капу носе. (Љ. Ков. из Лепенице.)

Упор. Сто.

Трава. Упор. Ветар и трава, Ветар, трава и гора.

Траг (коњски). Упор. Пут III.

1. Пехар до пехара
чак до Пазара. (Бог.)

2. Тањир до тањира
чак до Варадина. (В. С. К. прип.; Р. В. П.; Шум. 1855.)

3. Патањчићи, ваганьчићи
чак до Цариграда. (В. Ник.)

4. Од мора до мора све пехарчићи и ваганьчићи. (Бог.)

5. Од брда до поља,
а од поља до мора
све голи варићаци. (В. Врч.)

Трап. Упор. Тиква.

У нашега попа
пуно д... тропа. (Бог.)

Мисли се трап напуњен јабукама.

Трепавице. Упор. Очи XII.

1. Двије су тенџере, а четири капка. (В. Врч.)

2. Сто ковача на једном пању кују,
а један другог не чују. (Љ. Ков.; Мишк.)

Овај последњи има глаголе у једнини.

Трешња. Упор. Шипак.

1. Сви дучићи у зелену,
сам дука у црљену. (К. Дел.)

*2. Више од коња и од вола,
брабоња као коза. (К. Дел.)

Трговци (кад дођу да што купују.)

Полећеше орли од мора,
на падоше чурли код тора. (Бог.)

Трлица. Упореди Пратљача; Пушка XIV.

1. Тр га ти, тр га ја. (Бог.)

2. Кучка га лаје, жена га брани, а к себи га мами. (Бог.)

Трн.

1. Црно мелено на путу жива меса чека. (В. С. К. прип.; Љ. Ков.; Ф. Долов.; К. Дел.; Фил.; Г. К. С.)

Неки немају пред „меса“ придев жива.

2. Црно мелено
на путу стајало,
меса чекало. (Бос. пр.; Јевт.; Календ.)

3. Црно, мало на путу стоји, име му је: јој. (Ив. П.)

Трпеза.

Узех бабу за кукове,
па је бацих на путове;
ко год дође, за њу зађе,
и ја дођох, за њу зађох. (Љ. Ков.)

Трска (и ветар).

Наша се нева каткад и мртву клања, а каткад неће ни крађу. (В. Врч.)

Трун.

Скочи зец у море; мору се досади, а зецу не. (Љ. Ков.; Мишк.)

Место „зец“ има Мишк. „прасе.“

Труп. Види Ноге, труп и глава.

Ћела (на човеку).

1. Наврх бора солина. (Мишк.)
2. Наврх јеле солило. (Бос. пр.)

Ћерамиде.

У наше кучке по хрбату сисе. (В. Врч.)

Ћу́рак. Упор. Петао.

1. У нашега класобера
свилен-кита над очима. (В. Врч.)

Кад се ћурак накостреши и спусти црвену кресту преко кљуна.

2. Кадија се грохоће,
јад га наш'о, што хоће?
Кадуне је видио,
низ нос нешто спустио. (В. Врч.)

Ћу̏рак (кад се облачи).

Ја запливах на Бановцу,
па испливах на Карловцу,
и изнех режањ вина и чутуру погаче. (Љ.Ков.)

Ћускија. Упор. Ступа.

Црна мечка у бунару игра. (Ков.)

Угарци.

Ја затворих пун тор оваца, а сутра сами репови. (Ков.)

Угљевље. Упор. Пламен III.

Угљен. Упор. Жишка.

1. Зинух, па стиснух,
тебе га жива дадох. (В. Врч.)

2. У црвене коке наврх главе ватра. (В. Врч.)

У оба случаја мисли се угљен за лулу.

Угљен, вино и грожђе. Упор. Вино.

*Сваки дан деда у цркву уходи, отац сваку недељу, а унук у години само један пут. (Г. К. С.)

Ужина (у торби).

О теби виси, а у те мисли. (Бос. пр.)

Узда.

I. 1. Зобах грозд од мора до Дунава;
нит' га могох позобати,
ни га могох прегорети. (В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Љ. Ков.)

Љ. Ков. има „нити другом прегорети.“

2. Зазобах грозд од мора до мора; нити га изједох, нити се наједох. (Бог.)

3. Ја пођох у Цариград и понесох грозд грожђа; и вратих се из Цариграда, и ни зрна не позобах. (В. Врч.)

II. Грозд до грозда
од Ливна до Лиске,
од Лиске до Ливна. (Бос. пр.)

Улиште. Види Кошница.

Уље. Упор. Стењак.

Ђед ђеда све то више тишти,
између њих света капља пишти. (В. Врч.)

Ум.

Даље се јабуком вргао
нег' очима видио. (Сунд.)

Уста. Види Коса, чело итд.; Брада и уста; Зуби VI.

1. Нити кисне, ни потјече,
а увијек је мокро. (Грб.)

2. Воденица трњем заграђена. (Бог.)

3. Мања врата од кварта,
а дража од суха злата. (В. Врч.)

Уста (на чутури).

Наврх главе око. (Р. В. П.)

Ухо. Упор. Уши.

1. По хлеба у страни. (Ков.; Бог.)

2. По бабина вагана о греди виси. (В. Врч.; арх. Н. Дуч.)

Дуч. има „по ваганице.“

Уш. Упор. Буха.

Ухватих цара гузомана,
те га бацих у огњен град. (Бог.)

Мисли се, кад се баци у ватру.

Уши. Упор. Ухо.

1. Два уштипка при страни. (Бос. пр.; Ј. Пам.)

2. Два локвања око пања. (В. С. К. прип.; В. Врч.; Брл. 1836.)

Љ. Ков., Ф. Г. Р., Г. К. С., К. Цв., Мишк. имају „лопара“ место „локвања.“

3. На пању двије кврге с обе стране. (Бос. пр.; Л. Ил.)

Последњи има „с оте и с оне стране.“

Уштипци.

1. Јаштерица кријешти
у цареве клијешти;
царица јој пријети:
тако ми склопости,
сломићу те до кости. (Ф. Г. Р.)

Мисле се уштипци у тигању.

2. Девет баба по леду се плаза. (В. С. К. прип.; К. Цв.; Г. К. С.; Ков.; Грб.; Бос. пр.; В. Врч.; Брл. 1838.; К. Дел.)

Врч. има по једној версији „у једном језеру“ место „по леду“, а по другој „девет невјеста“; К. Цв. има „плажу“ место „плаза.“

3. Девет баба по леду се плаза,
једна другу у стражњицу гађа. (Мишк.; Љ. Ков.; М. Гл.; Ив. П.)

Љ. Ков. (по другој версији) и М. Гл. имају и „по језеру“ и место „гађа“ – „тиче.“ Ив. П. место „гађа“ има „бада.“

*4. Све сузи и плузи,
и све село служи;
свак се њојзи дружи,
за што дивно и сузи и плузи. (Ф. Г. Р.)

5. Пет браће све један другог у задњицу барка. (В. С. К. Рј.)

Вук није казао одгонетљаја, али мислим, да тешко може што друго значити.

Хаљине.

Једно месо, а четири коже. (В. Врч.)

Поименце мисли се кошуља, долама, џамадан и ђечерма.

Хартија. Упореди књига.

1. Удри ствар о дрво, не разби се;
баци је у воду, разби се. (Бог.)

2. Лупим га о камен, не може да се разбије; а лупим га у воду, разбије се. (Ков.)

*3. Читаво бијело
од прња постало;
највише зна,
а неће никому да каже. (Бос. пр.; Л. Ил.)

Хлад. Упор. Сенка.

Хлеб.

I. 1. Без коже уђе, с кожом изиђе. (В. С. К. прип.; Брл. 1836.; Р. В. П.; Бос. пр.; Г. К. С.; Календ.; К. Цв.)

2. Из куће без коре, а у кућу с кором (улази). (В. Врч.)

3. Кад унутра — без коре;
кад на поље — с кором. (Фил.)

4. Без коже у појату, а с кожом из појате. (В. Врч.)

II. 1. Ја утерах мога бе̏љу у кошару без коже, а истерах га с кожом. (Љ. Ков.; Грб.; Пант.; Ф. Г. Р.; К. Дел.; М. Кр.)

Место „мога бељу“ неки имају „вола“, а место глагола „утерати“ глагол „угнати“ и „увести.“

2. Наш мркоња без коже у шталу униђе, а с кожом из штале изиђе. (Бос. пр.; Л. Ил.)

3. Уљеже бијелоња у кошару без коже, а изађе с кожом. (Бог.)

4. Уљезе у град жив без костӣ,
а изађе мртав с костима. (В. Врч.)

5. Уведох га без коже, а изведох с кожом. (Ф. Г. Р.)

6. Ја уђерах бијелоњу, а испђерах галоњу. (В. Врч.)

III. 1. Пун брег бубрега. (В. С. К. прип.; Јевт.; Anon.)

1. Пуна бака бубрежњака. (В. Врч.)

IV. 1. Крмељив деда из пећке гледа.

2. Крмељив ђеко из огња вири. (В. Врч.)

V. 1. Раскорачи, Маро, црвене голени, да ти турим дете без кости. (Љ. Ков.)

2. Разгрни, госпо, црвене скуте, да у те ставим дијете без кости. (В. Врч.)

3. Раскрили, Јано, врућe скуте,
да нешто лијено ставим у те. (В. Врч.)

Све загонетање креће се око хлеба печена и непечена.

VI. 1. Од озго гвоздено,
од оздо земљано,
у сриједи слатко и цару. (В. Врч.)

2. Један до — сухи до;
други до — сиров до;
трећи до — сухи дô. (Ф. Г. Р.)

Мисли се хлебац под пеком.

VII. Десет везира једнога цара градише;

кад се гладни вићеше,
цара заробише. (В. Врч.)

Мисле се руке и хлеб.

VIII. Излеже пиле без кости кокота,
и наједе стара, јака и нејака. (В. Врч.)

IX. Сути гути кали,
сам пртенко
код тополе сојка. (Бог.)

Мисли се мешња хлеба.

X. Кад метнеш унутра, меко је; а кад вадиш, тврдо је. (Љ. Ков. из Крагујевца.)

Опет хлеб печен и непечен.

XI. Отуд иде Радован
с обе стране окован. (В. Ник.)

Мисли се хлеб печен.

Храст. Упор. Грм.

Хрек.

Џивер Џано ђидија,
кад на ћабу отиде,
он на ћаби погибе. (В. Врч.)

Ципеле.

Двије бабе иду уз поље; једна на другу виче: бака, бака. (Бог.)

Цицвара.

На врањчињу коло игра. (Љ. Ков.; М. Гл.)

Црв. Упор. Детлић и црв.

Цреп (на кући).

Ја имадох брата Нуку,
скројих му сукњу од сто аршина,
од хиљаду комада. (В. Врч.)

Црепац (с ватром).

Нешто мало окато, бокато, међу ногам' вруће. (Павић.)

У Павића одгонетљај управо гласи „црипац с ватром или грастица.“

Црепуља. Упор. Кукач и црепуља.

1. Турим ти у рупу,
дигнем те на кућу. (Љ. Ков. из Крагуј.)
2. Шупља баба на плећима. (Бог.)
3. Шогањ, баогањ,
тури ону згоду на огањ. (Бог.)
4. Свакад се из њега једе, а никад се не пере. (Бог.)
5. Скучено, савијено,
у невјесту забодено. (Бог.)

Мисли се ватраљ и црепуља.

Црква.

1. Ја се припех наврх Јаворника,
и сав свијет довиках,
своју сестру не могох. (К. Дел.)

Мисли се црква и звоник.

2. Каменитој крави
теле у дубрави. (Бог.)
3. Мајка камена, синци рођени;
сви синови говоре,
а мајка не море. (В. Врч.; К. Дел.; Грб.)
4. Уз брег, низ брег;
на брегу кошара,
у кошари брадара. (Ков.)

Мисли се црква и поп.

5. Милена, милена,
разврни кољена,
да прођерам говеда
и вранога враноту,
који ће да чини работу. (Бог.)

Кад се црква отвори, да уђу људи и поп.

Црно (иза ноката).

При теби вазда носиш; с муком га стече, а ништа ти не служи. (В. Врч.)

Цртак или цртало. Упор. Раоник.

Чабрица. Упор. Качица, Каблица.

Чаћ. Упор. Димњак.

Чакшире

1. Један курјак уз два потока иде. (Ков.)

К. Цв има „вук.“ Може значити и гаће.

2. Једна овца, на њу два вука. (В. Врч.)

Чамац. Упор. Чун.

Чарапе. Упор. Игле; Нога и чарапе; Опанци, чарапе и нога.

Чаша.

1. На пѐтибору језеро. (Ков.; Љ. Ков.; Мишк.)

Овај последњи има „локва“ место „језеро.“

2. На три брда језеро. (М. Гл.)

Мисли се чаша вина и ракије у 1 у руци међу пет прста, а у 2 међ' три прста.

3. Уста на уста, руку на д... (Бог.)

Мисли се чаша, кад се држи за дно.

Чекрк.

1. У нашега Гаргате
око тила опуте. (Л. Ил.)

2. Залета лета, закрета крета, за коло мандалино. (Љ. Ков.)

3. Ја га бијем, ја га карам; а оно виче: Тодориц, Тодориц! (Љ. Ков. из Груже.)

Богић место последње две речи има „тодорић“, В. Врч. „тороло-тороло.“

4. Више куће талабин бије. (Бог.)

Чело. Упор. Коса, чело итд.

Чељад. Упор. Кућа I.

Чеп (из бурета).

1. Цар царици иза леђа чеп вади. (Ј. Пам.; Бос. пр.)

2. Уђе бело, а изиђе црвено. (Љ. Ков. из Трстеника).

3. Тури бијел, извади црвен. (Бог.)

Четка.

Пола од дрвета, а пола од крмета. (Љ. Ков. из Баточине и Груже.)

Чешаљ.

1. Друга другу преко плота виче:
дај ми, друго, шенгало, пенгало,
да се ошенгам, опенгам. (Бос. пр.)

2. Ивер кађипер кроз гору накичен. (Рад.)

Чешаљ и уши.

1. Мртво живо вуче. (Љ. Ков.; Ков.; Anon.)

2. Мртво живо из шуме вуче. (В. С. К. прип.; Мишк.; К. Дел.; Шум. 1855.; Л. Ил.; В. Врч.; Г. К. С.; Грб.; Бос. пр.)

Место из шуме имају неки „из горе“, а један „из шикаре.“

3. Један мртви по сто живих из планине вуче. (В. Врч.)

4 Уљезе ђедов кокот
у бабин плот;
извуче из плота
живога кота. (В. Врч.)

5. Дрвен чича козе тера. (Ков.)

6. Швићко ћера свиње низ осоје. (Бог.)

Чибук. Упор. Лула, Пушка XIV.

Чизма.

Црвена јама, бео клин;
дигни ногу, забиј клин. (Календ.; Бос. пр.; Л. Ил.; Ков.; Љ. Ков.; К. Дел.)

Читалац. Упор. Слова.

Изидох на високо,
и погледах на низоко;
и виђех непрегледин-поље,
по пољу непрегледин-овце,
код оваца чобан сједи,
свакој име знаваше,
а броја им не знаваше. (Ф. Г. Р.)

Чобанин.

1. Ја пођох по сопоту,
а стадох на грijоту;
позвах мрдељаче;
донес'те ми тулеоде,
е су дошле вазли-траве. (В. С. К прип.)

Мисле се чобани кад зову жене да понесу музлице, да музу овце.

2. Кокотан поје
на љепар-поље;
катаризи бију,
катабиље беру. (Ф. Г. Р.)

Мисле се чобани и овце у пољу.

3. Пошетало јато чевrљуга,
а пред њима јединкало,
а за њима пантош;
јединкало јединкати шћаше,
не да пантош ни гледати на се.

Мисли се чобанин кад гони овце на планину, и пред њима ован. Упор. Сунце III.

Човек.

Земља земљу копа (Љ. Ков.)

Човек, дрћача и волови.

Отраг душа, сред шуша, напрво пуша. (Бос. пр,; Л. Ил.)

Човек, столица и мачка.

Отуд иде двоного,
па седе на троного;
дође четвороного,
па седе под троного. (Љ. Ков.)

Чокот, лоза, грожђе и вино. Упореди под свима тим речима. Ни овде није у свакој загонеци све представљано.

1. Дрвен дед, зелен отац, слатко дете. (В. Ник.; Ив. П.)

2. Отац стар, престар; мати млада, премлада; деца слатка, прелатка. (Љ. Ков.)

3. Егед гед,
краљев зет,
у страни сиди,
ликом се опас'о. (Л. Ил.)

4. Наш се цар подбочио на буздован, ликом се опасао, а под пазухом му музерне висе. (Л. Ил.; Бос. пр.)

Чума.

1. Липа трлипа,
На липи сеница,
свем свету крвница. (Ков.)

По другим крајевима говори се и тролипа.

2. Долеће врана у село из луга,
те пожње српом брата и друга. (В. Врч.)

Чун. Упор. Лађа.

1. Узех коња без улара,
ошинух га без шикара,
оде коњ без трага. (Л. Ил.)
2. По шумици куц, куц,
по атару вуц', вуц',
а по води бар бук. (Г. К. С.; С.)

3. О Иване, Иване, размакни ноге и колена, да прођерам коње и волове и малог волету. (В. Врч.)

Чунак (за ткање).

1. Летела је летелица
свако јутро и вече;
петина је терају;
а петина чекају. (Љ. Ков.; Бос. пр.; В.)

У прве две врсте разликују се готово сви, који имају ову загонетку, а у последње две добро се слажу, ван што неки имају „петиња“ место „петина.“ Које се и ту јаче одвајају наведене су засебице одмах за овим. У прве две врсте имају Рисан.: „Шарабаће скаче кроз вилине драче;“ — арх. Дуч.: „Лепирице лијећу кроз зелено лијешће“; — В. Врч.: „Баламбат скаче кроз бијеле башче“; — Бос. пр. по другој версији и В. С. К. Рј.: „Лепирица лепеће кроз бијело плијешће;“ — В. Врч. по другој версији: „Лађарица лијеће кроз снашино цвијеће;“ — Живч.: „Балабан укће кроз зелено бучје.“

2. Лећела је лећелица
свако јутро и вече;
пет је браће чекају,
а пет друге ћерају. (В. Врч.)

В. С. К. Рј. има „петина је ћерају, а петина чекају.“

3. Лепирица леће
кроз зелено лишће
пет терају,
пет сретају (Љ. Ков.)
4. Петина га тера, а петина чека. (М. Гл.: Бог.)

5. Балабан букће
кроз зелено бучје. (Бог.)
6. Пролећe муња
кроз често шибљиште. (Љ. Ков.)
7. Лети ивер па ивер
кроз бијело бучје;
што чешће пролази,
то гушће долази. (Бос. пр.)
8. Бијел голуб гугуће
кроз бијеле буквиће;
кад гоћ голуб гугуће,
тад су букве све гушће. (К. Дел.)
9. Махнух ногом,
махнух другом,
зину јама,
упаде ћулумак. (Бос. пр.; Л. Ил.)
10. Скочи овца преко доца,
и прескочи тридест и три коца. (Рисан.)

Чутура. Упор. Каца.

1. Има сисе, крава није;
има главу, човек није;
има узду, коњ није. (Љ. Ков.)
2. Зауздано, коњ није;
ноге има, во није;
капу носи, човек није. (Ков.)
3. Капу има, човек није;
узду има, коњ није;
четири ноге има, крава није. (Ков.)
4. Обзинеш ми п...ло (Љ. Ков.)

5. Црна ђума кроз сво село проће; сви је кметови у уста пољубише. (Љ. Ков. из Лепенице).

6. Од чега капа, од тога и поп; од чега поп, од тога и штап. (Шум. 1855.)

Шака и прсти. Упор. Рука.

Танато табанато, а на врху гранато. (Ков.)

Шеталица (у сахата).

Вас дан теше, а ивера нема. (М. Гл.)

Шипак. Упор. Лубеница.

1. Сви царићи у црвено,
сам цар у зелено. (Бог.; Бос. пр.; С.; Љ. Ков.; В. Врч.)

Гдекоји имају „у црвену“, „у зелену.“

2. Црвен седи на путићу
у црвеном зубунићу.
„Црвен ти си, јад те убио!“
— Црвен, богме, а да што ћу. (Anon.)

3. Понесох торбу пшенице; торбу изједох, а пшеницу просух. (Бог.)

Шљива.

1. Лонац поједох, из лонца бацих. (Т. Марк.)

2. Мрка крава с неба пала, трбух разбила, теле одржала. (Љ. Ков.)

Шљива и шљивовица. Упор. Лоза, Ракија.

Лијепа коза љепосава
лијепа сина окозила
а унука манитога. (Бог.; Грб.)

Овако се исто загонеће за лозу. Није без интереса напоменути, да су ове две версије од људи који су родом с места где се обично не гаје виногради.

Шућур.

Глава без мозга, носа и очију. (Љ. Ков. из Груже.)

Џеп (кад се човек маши у њ)

При шукути лончић. (Бог.)

ДЕО ДРУГИ.

ЗАГОНЕТКЕ ПИТАЛИЦЕ.

Без које се животиње судити не може? — **Без лисице.** (То значи: њена је кожа на хаљинама судијским.) Љ. Ков.

Без часа не може врећа бити? — **Без узице.** В. Врч.; Бос. пр.; С.; Л. Ил.

Без чега ни Бог не може бити? — **Без имена.** Ков.

Без чега човек не може поћи? — **Без сенке.** М. Гл.

Без чега ништа не може бити? — **Без имена.** Мишк.

Без шта се бразда обрнути не може? — **Док не закрчи рало** (а то мора да буде, кад се окреће). Бог.

Без шта се кућа покрити не може? — **Без сврдла.** Бог.

Без шта ручати не можеш? — **Без мрва.** Љ Ков.; Ков.

Без шта се кућа начинити не може? — **Без иверја.** Бог.

Без шта цар вечерати не може? — **Без мрва.** Бог.

Без шта ни цар вечерати не може? — **Без мрва.** Мишк.

Без шта човек не може ручати? — **Без мрва.** Ков.

Где је лађа најсигурнија? — **На суху.** Бос. пр.; Л. Ил.

Где расте више лоћике него сина? — **Свагде, јер сено не расте него трава.** Л. Ил.

Где се вода најскупље продаје? — **У лекарници.** Ј. Пам.
Где се вода скупо плаћа? — **У оштарији** (крчми). Л. Ил.
Где се најскупље плаћа? — **У крчми.** Бос. пр.
Где стар ђед нађе туђе зубе, кад своје погуби? — **У ножу.** В. Врч.
Где старци своје зубе држе? — **У џепу** (нож). С.; Бос. пр.

За што биле овце више јиду него црне? — **Јер белих има више.** Брл. 1851.
За што има више женских него мушких? — **Јер сваког зла има више.** Л. Ил.
За што је несрећа, кад нам зец пређе пут? — **Јер није печен на столу.** Фил.
За што кокош кљује? — **Што не може да лиже.** Бог.
За што ловац зеца тражи? — **За то што не зна где је.** Бог.
За што људи виноград копају? — **Јер орати не могу.** Л. Ил.
За што људе вјешају? — **За врат.** Фил.
За што на торњеве стављају питла, а не кокош? — **Јер петао не несе јаја.** Брл. 1854.
За што нам осиједи прије коса него брада? — **Јер је за двадесет година обично старија** од браде. Фил.
За што се жене инате? — **Што не ћуте.** Бог.
За што се коњ води на воду? — **За улар.** Ј. Пам.
За што сељани веће сомуне пеку него варошани? — **Јер више брашна и теста узимају.** Брл. 1851.

За што се струже риба? — **Јер не има перја, да се чупа.** Фил.
За што човек иде? — **Што не може да лети.** Бог.
За што човек тражи жену, а не жена човека? — **Јер је човек рад, да нађе своје ребро.** Л. Ил.
За што човек ћути? — **Што не говори.** Бог.

Из чега једемо, а не перемо га? — **Из црепуље.** Ков; Мишк.; Љ. Ков.
Ил' више људи умире на вишалим' ил' на гробљу? — **На вешалима, јер у гробље мртве носе.** Л. Ил.; Бос. пр.
Има ли више рибе или камена у мору? — **Више рибе, јер је камење на дну.** Брл. 1851.
Има ли где год на свиту земље, гди се репа сије? — **Нема, јер се репа нигде не сеје него репино семе.** Брл. 1851.

Када се будала за паметна држи? — **Кад ћути.** Брл. 1851.
Кад виде слепи, а хроми ходе? — **Кад слепац запрти па носи хромога.** Брл. 1854.
Кад живи мучи, кад мртви гучи? — **Кад се дува у гајде.** В. Врч.
Кад зеца зуб боли? — **Кад га пси ухвате.** Л. Ил.

Кад је будала паметан? — **Кад ћути.** Бог.

Кад је добро усекнути свињу?— **Кад две горе на трпези.** Брл. 1851.

Кад је жена најбоља? — **Кад се из куће мртва носи.** Л. Ил.

Кад је коњ најтежи? — **Кад ти на ногу стане.** Бос. пр.; Л. Ил.

Кад је најтежи во? — **Кад стане чоску на ногу.** Бог.

Кад је магарац тако рикнуо, да га је цео свет чуо? **Кад је био у Нојевој лађи.** В. Ник.

Кад крмача има највише памети? — **Кад је спрасна.** Бос. пр.; Л. Ил.

Кад пливају гуске? — **Кад не могу дно ногама досегнути.** Ј. Пам.

Кад пси од цркве бјеже? — **Велике недјеље.** Бос. пр.; Л. Ил.

Кад сиди жена код преслице без главе? — **Кад муж није дома.** Брл. 1851.

Кад слепац види, а хроми ходи? — **Кад слепац хрома носи.** Календ.; Л. Ил.; Бос. пр.; Јевт.;

Кад су мале рибе добре? — **Кад нема великих.** С.; Л. Ил.; Бос. пр.

Кад хиљаду мучи, а једнога сви слушају? — **Народ попа у цркви.** В. Врч.

Какве је горе највише? — **Криве.** Бог.

Какве рибе има највише у мору? — **Мокре.** Календ.; Љ. Ков.; Бос. пр.; Л. Ил.; М. Кр.

Каквих дрва има највише на свету? — **Кривих.** Шум. 1850.

Какво дрво не може у шуму? — **Дрљача** (брана, зубача). Бос. пр.; Л. Ил.

Каквог дрвећа има највише у шуми? — **Грбавог.** Бос. пр.; Л. Ил.

Каквог рода највише има? — **Лишћа.** Бог.

Какву би жену ваљало хрому човику дати? — **Слепу, да не види чим би га корила.** Брл. 1851.

Како би могао сир насолити, да траје од године до године? — **Посоливши га последњег Декембра.** Брл. 1854.

Како би човек могао у соби код трпезе чашу вина попити, а у собу не унићи? — **Морали би га унети у собу.** Брл. 1851.

Ко Бога моли да остари? — **Мрав.** Л. Ил.

Ко вас дан путује, а из куће се не миче? — **Пуж.** В. Ник.

Ко види више? Онај, који има једно око, или онај, који има два? — **Онај који има једно, јер види у другога два.** Фил.

Кога дрвета има највише? — **Кривог.** Мишк.

Кога зову „рогане,“
а рогова нема? — **Мужа непоштене жене.** В. Врч.

Ко дању клања, а ноћу звезде броји? — **Ђерам** (на бунару). Љ. Ков. из Лепенице.

Ко иде да се купа, а остави трбух код куће? — **Јастук.** Љ. Ков. из Груже.

Ко има највише деце у селу? — **Учитељ.** Љ. Ков. из Груже.

Ко има у репу памет? — **Кантар.** Ф. Долов.

Која вода највише узнемирује? — **Која се улије у опанак.** Бос. пр.; Л. Ил.

Која вода поље прекрила, а не може мрава да удави? **Роса.** Љ. Ков. из Јасенице.

Која воћка само једном цвати, а увијек рађа? — **Ђевојка и вијенац.** В. С. К. прип.

Која воћка цвета, не роди; која роди, не цвета? — **Конопља.** М. Гл.

Која живина, кад је мртва, живе тужи? — **Канџија.** Бос. пр.

Која зверка најситнији брст брсти? — **Тестера.** Љ. Ков.

Која звијер четрдесет ноката носи? — **Трудна жена.** Бог.

Која звјерка без језика буче? — **Пчела.** Бог.

Која је вода најскупља? — **Она коју крчмар лије у вино.** Фил.

Која је вода најшира и најплића? — **Роса.** Л. Ил; Календ.; Бос. пр.

Која је гора под врх најдебља? — **Купус.** Љ. Ков.

Која је птица најжалоснија? — **Грлица.** Календ.; Јевт.; Л. Ил.; Бос. пр.; Брл. 1854.

Која је разлика међу паметним и лудим човјеком? — **Што онај ноћу, а овај дању снива.** Ј. Пам.

Која је ријеч најјача? — **„Оха!“ јер сто волова устави.** Бос. пр.; Л. Ил.

Која је риба најбоља? — **Она на столу гладна човека.** Фил.

Која је риба најмања? — **Она у које је реп најближе глави.** Фил.

Која је шума без лишћа? — **Боровичка или смрекова.** Брл. 1851.

Која крава нема млека? — **Насликана.** В. Ник.

Која мати роди за годину тридесеторо ђеце? — **Кокош.** Арх. Дуч.; В. Врч.

Која птица нема грла? — **Пчела.** Календ.; Бос. пр.; Брл. 1854.; Јевт.; Л. Ил.; Љ. Ков.

Која птица нема желуца? — **Јастреб.** Календ.; Л. Ил.; Бос. пр.

Која птица нема језика? — **Рода.** Календ.; Л. Ил.; М. Кр.; Бос. пр.; Брл. 1854.

Која птица пророкује? — **Петао.** Бос. пр.; Л. Ил.

Која птица своје младе гоји? — **Слепи миш.** Л. Ил.

Која птица своје птиће пита? — **Слепи миш.** Бос. пр.

Која свећа више гори, воштана или лојана? — **Ниједна више, но сниже.** Календ,; М. Кр.; Бос. пр.; Ј. Пам; Шум. 1855.

Која се јама у кући затворити не може? — **Куда мртваца износе.** Бос. пр.; Л. Ил.

Која се парба никад не може свршит? — **Која се међу двојицом глухака пред глухим суцем усмено тера.** Брл. 1851.

Која се кућна рупа не може затворити? — **Она кроз коју ћете мртва из ње изнети.** Брл. 1851.

Која птица најжалосније пева? — **Грлица.** Љ. Ков.

Које живине, јур мртве, пак свему свиту заповидају? — **Магарац, гуска и пчеле. Магарећа кожа даје пергамен, гуска перо, а пчела восак за печат.** Брл. 1851.

Које је зло потребито на свиту? — **Жена.** Павић.

Које је између чизмарског оруђа најбоље? — **Зуби, којима кожу натеже.** Брл. 1851.

Ко је једном руком четврти део света уморио? — **Каин.** Шум. 1850. Л. Ил.; Бос. пр.

Које је море најшире а најплиће? — **Роса.** Љ. Ков. из Јасенице; В. Ник.

Које је слово у азбуци најјаче? — **0** (јер се њим заустављају волови). Шум. 1850.

Које је пиће најјаче? — **Вода** (јербо окреће воденицу). Шум. 1855.

Ко је лијеп и сваком драг?
Ако не погодио, љубио те црни враг? — **Љубидраг** (цвијет). В. Врч.

Ово, по белешци В. Врч. обично гонећу момци девојкама и девојке момцима.

Ко је на својој матери дрва ципао? — **Адам**. Л. Ил.

Које овце више једу, беле или црне? — **Беле, јер је њих више**. Мишк.; Ков.; Шум. 1855.

Које оружје посијече од једном по хиљаду глава? — **Коса сијено**. В. Врч.

Ко је отишао без трага? — **Онај, који је отишао на лађи**. Павић.

Ко је прави брат и сестра, а од једне мајке нијесу? — **Сиромах и сиромашица**. В. Врч.

Ко је прије био човјек него дјечко? — **Адам**. Л. Ил.

Ко је само шест дана млађи од своје матере? — **Адам**. Ј. Пам.; С.; Бос. пр.

Ко је свакад на пољу и свакад у кући? — **Пуж**. Љ. Ков. из Јасенице.

Које се вино најслађе пије? — **Туђе или поклоњено**. Брл. 1851.

Које су живинице човјеку највјерније? — **Уши, јер с њиме и на вјешала иду**. Бос. пр.; Л. Ил.

Које су метле најскупље, а најгоре мету? — **Женске хаљине, које се по земљи вуку**. Брл. 1851.

Ко је умрьо а није се родио; а ко се родио а није умрьо? — **Адам и св. Илија**. К. Дел.

Који би људи ради били само на једно око видит'? — **Који су у једно око слијени**. Бос. пр.; Л. Ил.

Који је лик за отечену кесу? — **Лозин сок**. Брл. 1851.

Који је најбољи зачин једном јецеку? — **Глад**. Павић.

Који је пут брез блата и праха? — **По води**. Брл. 1851.

Који је син млађи од мајке само шест дана? — **Адам**. В. Врч.

Који је тај кривац, што сијече ноге свима правима? — **Срп**. Ј. Пам.; Р. В. П.; Бос. пр.

Који је шустарски халат најскупљи? — **Зуби**. Л. Ил.

Који коњ види напред као и натраг? — **Слеп**. Календ.; Јевт.; Бос. пр.; Ј. Пам.; Љ. Ков. из Јасенице.

Који купус расте а не цвета? — **Кисео**. Шум. 1855.

Који ластар највећи у години порасте? — **Цријево**. Бог.

Који људи иду на својим главама? — **Клинци у чизмама**. Шум. 1855.

Који напредак радо кућа тече, а оно све више кућу растјече? — **Кад се роди много дјевојака**. В. Врч.

Који су војници у војсци најсталнији? — **Хроми** (јер не могу побећи). Брл. 1853.

Који су дани у години најмрачнији? — **Свитло Маријње и мртвих дан, тада бо се највише свића упали**. Брл. 1853.

Који су крадљивци најсрећнији? — **Који се никад не ухвате**. Брл. 1851.

Који су људи најсветији живот проводили? — **Чивути Исуса**. Бос. пр.; Л. Ил.

Који су људи најслободнији? — **Бербери** (јер свакога за ухо и за нос хватају). С.; Л. Ил.; Бос. пр.

Који човек носи очи у џепу, а ноге у рукама? — **Кратковиди** (наочари) и **хроми** (штаке).

Коју мајку сви момци више љубе него кћер?— **Краву на млијеко боље но јуницу.** В. Врч.

Коју траву и слепци познати могу? — **Коприву.** Календ.; М. Кр.; Бог.; Бос. пр.

Колико је дана у години? — **Седам** (по именима: понедељак, уторак итд.). Шум. 1850.; Брл. 1853.

Коме је брада за ругло? — **Коме је луда и тупа памет.** Брл. 1854.

Коме сви људи знаду име, па ма куд отишао?— **Ћоси.** Ков.

Коме сви људи стражњицу окрећу? — **Пећи.** Календ.; Ков.; Л. Ил.; Бос. пр.; Ков.

Ко може вас дан путовати, а да се не макне из своје куће? — **Пуж.** Р. В. П.; Шум. 1855.

Ко на барјеле вино од једном попије, а пјан није?— **Бачва.** В. Врч.

Ко најмилијему крв пије? — **Дијете матери млеко.** В. Врч.

Ко најприје у цркву дојде? — **Глас** Л. Ил.

Ко не види никад кућу,
а у кући вазда живи? — **Пуж.** В. Врч.

Ко ноге има, али му се не виде? — **Змија.** Пант.

Ко пева, кад други људи плачу? — **Попови.** В. С. К. прип.

Ко пева кад сви плачу (кукају)? — **Поп.** Ков.; В. Ник.; Шум. 1855.

Ко пије воду, кад воде нема? — **Воденичар.** Шум. 1850.

Ко плаче, кад Ђурђево дојде? — **Овца, јер је шишају.** Л. Ил.

Ко пљује само по недиљам' и светковинам' на земљу? — **Тежаци, који у послене дневе у длане пљују.** Брл. 1853.

Ко поцрвени кад умре? — **Рак.** Ј. Пам.; Р. В.П.

Ко прави ћуприју без дрвета? — **Мрав.** В. Ник.

Ко преде, а конаца нема? — **Мачка.** Љ. Ков. из Лепенице.

Ко преде, а никад му конца не видиш? — **Мачка.** Ков.

Ко све језике на свиту зна? — **Јека.** Л. Ил.

Ко све чује што цар збори, а ништа никад не говори? — **Ухо.** В. Врч

Ко се више врагу но Богу моли? — **Грешник.** В. Врч.

Ко се не радује Ђурђеву дану? — **Влашићи.** М. Гл.

Ко се ни Бога ни цара не боји, а свакоме зло ради? — **Драча.** В. Врч.

Ко се пре своје мајке родио? — **Адам.** Шум. 1850.

Ко се родио, а још није умрьо? — **Који су год живи.** Л. Ил.

Ко се пре свог оца родио? — **Авељ.** Л. Ил.

Ко се родио пре својих родитеља? — **Авељ.** Брл. 1854.

Ко твој у твојој тамници најмилији без кривде лежи? — **Дете у утроби материној.** В. Врч.

Ко те бије, а ти га не видиш? — **Ветар.** М. Т. М.

Ко улази црвен, а излази црн? — **Жар из воде.** Љ. Ков. из Лепенице.

Ко улази црн, а излази црвен? — **Угљен у ватру.** Љ. Ков. из Лепенице.

Ко умије све језике говорити? — **Јека или одзив.** Ј. Пам.

Ко цара за нос и за ухо миче, а цар мучи и добро му стоји? — **Берберин.** В. Врч.

На коју се кућу никад кирија не плаћа? — **На тамницу.** В. Врч.

На ком је месту изгубио слепац очи? — **Код носа** Брл. 1851.

На шта приличи по тикве? — **На ону другу полу.** Бог.

На што човјек у јутро устаје? — **На старост.** Бос. пр.; Л. Ил.

По чему кочијаш најпре коња удари? — **По длаци.** Мишк.

Преко шта не дају мачки да пријеђе? — **Преко мртваца.** Бог.

С ког дрвета лист не спада? — **Са сликаног.** Л. Ил.; Ј. Пам.; Шум. 1850.; Брл. 1851.

Три жене шест пет; колико их је у свему? — **Три, јер имајући свака по два пете, у све чини шест.** Павић.

У које горе врх земљи расте? — **У косе.** Љ. Ков.

У ком занату човек најбоље напредује кад натрашке иде? — **Кад се преду ужета.** Шум. 1855.

У чега[1] је дно насред леђа? — **У сача** (пеке, цревпуље). В. Врч.

У чега је д... више репа? — **У човека, кад јаше на коњу.** Ков.

У чега је око на боку? — **У бурета.** Љ. Ков.; Пант.

У чега је рог на грбини? — **У сача држак онај на средини.** Бог.

У чега су два грла а једна шија? — **У бисага.** Р. В. II.

У чега су зуби на леђима? — **У тарка** (за чешљање вуне). Мишк. **У гвóжђа.** Љ. Ков.

У шта је на глави око? — **У јабуке или крушке цвијет.** Бог.

У шта је на репу око? — **У тигања,** К. Цв.; М. Гл.; Љ. Ков.; Вул. — **У ватраља.** Љ. Ков. — **У тикве.** В. Врч.

У шта је на стражњици крст? — **У лонца.** Бог.; Ков — **У гусала.** М. Гл.

На сваком лонцу што се у Србији прави имају преко дна пруге као крст.

У шта је око наврх главе? — **У чутуре.** Љ. Ков.

У шта је око на трбуху? — **У црепуље.** Љ. Ков.

У шта је у репу памет? — **У кантара.** К. Цв.; Вул.; М. Гл.; М. Т. М.

У шта је срце пртено? — **У свијеће.** В. С. К. прип.; Шум. 1855.; В. Ник.

У шта од петнаест година нема зуба, а од педесет има? — **У кукуруза, кад је млад, нема зрна; кад узре, има.** Љ. Ков.

У шта се клин гради, у шта се клин удара? — **У пчеле.** Бог.

У шта су два грла, једна шија? — **У бисага.** В. С. К. прип.; Шум. 1855.

[1] У овим нар. загонеткама готово је чешће у ш т а него у ч е г а. Према томе треба да се управљају који што траже.

У шта су на репу очи? — **У тигања.** Бог.
У шта су на рогови'очи?— **У пужа.** Љ. Ков. из Баточине.

Чега има највише у брду? — **Жицâ.**
Мисли се на брдо разбојско.
Чега има највише у кући? — **Стопа.** Љ. Ков.
Чега највише на вашару има? — **Речи.** Љ. Ков.
Чега се мудар стиди, а луд поноси? — **Будалаштине.** В. Врч.
Чега трога на свету нема? — **На мору моста, у камену мозга, на гаврану биљега.** Календ.; Бос. пр.; Јевт. — **У камену срца, на мору моста, у тице млијека.** Ф. Г. Р. — **На мору моста, у Бога брата, на гаврану биљега.** К. Дел.
Чему је око на репу? — **Тигању.** Л. Дуг.
Чему се не може досадити? — **Води, јер она све надвлада.** Бог.
Чија је крв најслађа? — **Бухина.** Бос. пр.; Л. Ил.
Чија се добра највише утапљају? — **Пијаничка.** Брл. 1854.
Чији се пас, петао и слуга најбоље хране? — **Месарев пас, млинарев петао, гостионичарев слуга.** Брл. 1851.

Шта без душе говори? — **Гусле, звонце.** К. Цв.
Шта без калема и мурећепа по хартији пише? — **Оловка.** В. Врч.

Шта без мозга у гори лаје? — **Секира.** Љ. Ков.
Шта без престанка иде, а никад се не умори? — **Вода.** К. Цв.
Шта без руку и ногу
цио свијет обигра? — **Писмо.** Ј. Пам.
Шта богати у џеп носи,
а сирома на пут баца? — **Слине из носа.** В. Врч.
Шта Богу пресуди? — **Кантар.** Љ. Ков.
Шта вода не може однијети? — **Хлад.** Бог. — **Сенку.** М. Кр.
Шта воду пије, а у небо гледа? — **Кокош.** Бог.
Шта дању крв пије, а ноћу звијезде броји? — **Остан.** Бог.
Шта даска примити неће? — **Брабоњак од козе** Бог.
Шта дође да пије воде, и сагне се да пије, а не може да пије? — **Клепетуша.** Љ. Ков.
Шта живо мртво роди, а мртво живо? — **Кокошка јаје, а јаје пиле.** Мишк.; Љ. Ков.
Шта живо у самару ћути? — **Корњача.** Бог.
Шта има и у гори и у води једно исто име? — **Клен.** Љ. Ков. из Груже.
Шта има највише у брду? — **Жица.** Љ. Ков.
Мисли се на разбој.
Шта има на теби горско име? — **Лист на нози.** Мишк.
Шта има на тебе ђаволье име? — **Удоље испод мишке.** (јер се каже, да је ту легло ђаволима, па се за то то место и зове ђаволье). Мишк.
Шта има на теби мишје име? — **Мишица.** Мишк.
Шта има на теби пасје име? — **Зуб пасјак.** Мишк.
Шта има на теби рибље име? — **Рибић** (на длану месо од палца). Мишк.
Шта има око на глави? — **Чутура.** Љ. Ков.
Шта иструлити не може? — **Име.** Бог.

Шта иште кроз дувар соли? — **Јаје.** Г. К. С.; Љ. Ков.; С.

Шта је веће, кад му се узме, а мање, кад му се приметне? — **Јама.** Ј. Пам.; Р. В. П.

Шта је веће у ђетета него у мајке? — **Оно мјесто између' сиса на прсима.** Бог.

Шта је веће у јарета него у јарца?— **Оно мјесто између рогова**, (јер су у маторог јарца рогови састављени, да се не може ни прст провући, докле се кроз јареће рогове могу два прста протурити.) Бог.

Шта је више од краља? — **Круна.** С.

Шта је више од куће,
шта је мање од шаке,
шта је грче од пелина
шта је слађе од меда? — **Орах.** Грб.

Шта је данас највише,
па ће бити најмање? — **Живе чељади.** В. Врч.

Шта је искићено, измиљено, ижљубљено? — **Икона.** Сунд.

Шта је јаче од сна? — **Смрт.** Брл. 1854.

Шта је јаче од ватре? — **Вода.** Ib. 1854.

Шта је јаче од вина? — **Сан.** Ib

Шта је јаче од витра? — **Човик који му супрот стаје** (као што је Циганин с голим прсима ишао против витра, пак рекао: удри, сило, на силу.) Ib.

Шта је јаче од воде? — **Облак.** Ib.

Шта је јаче од гвожђа? — **Ватра.** Ib.

Шта је јаче од земље, а много је мање од ње? — **Раоник.** В. Врч.

Шта је јаче од камена? — **Гвожђе.** Брл. 1854.

Шта је јаче од облака? — **Ветар који га носи.** Ib..

Шта је јаче од смрти? — **Правда божја.** Ib.

Шта је јаче од човика? — **Вино.** Ib.

Шта је мачки ђевер? — **Приклад уз ватру** (јер она обично ту борави.) Бог.

Шта је најбоље на буви? — **Што нема потковица на ногама.** Шум. 1855.

Шта је најбољи лијек од свакога зла човјеку? — **Жена кад је добра и поштена.** Бог.

Шта је најбрже на свијету? — **Очи кад гледају.** Бог.

Шта је највећи отров од свега? — **Жена кад је зла.** Бог.

Шта је најљевше на свијету? — **Очи.** Бог.

Шта је најслађе на овоме свијету? — **Лијепа ријеч.** (Неки реку ж е н а; али и њу човјек може омрзнути због рђаве ријечи или неваљала дјела.) Бог.

Шта је најтеже на овоме свијету? — **Огањ.** Бог.

Шта је најтеже од године? — **Коњ кад згази на ногу.** Бог.

Шта је на телећим ногама најслађе? — **Теле.** Љ. Ков.

Шта је на човјеку гвоздено име? — **Коса.** Бог.

Шта је на човјеку мишје име? — **Мишице.** Бог.

Шта је од цара паметније? — **Кантар.** Бог.

Шта је од цара старије? — **Дете.** Љ. Ков.

Шта је на човјеку шумје име? — **Лист.** Бог.

Шта је оно за оним? — **Црно за ноктом.** (Кад се ово загонеће, пружи се прст.) М. Гл.; Љ. Ков.

Шта је по млинара у млину најбоље? — **Што вреће не говоре** (иначе би било мање ујма). Фил.

Шта је тање од царске кошуље? — **Скрама у лука** (она опоница што је до самог чена). Бог.

Шта је тврђе од челика? — **Крмећа сурла.** В. С. К. прип.; Шум. 1855.

Шта је теже од лађе? — **Игла** (јер потоне). Љ. Ков.

Шта је то: татино дете, мамино дете, а ничији син? — **Кћи.** Р. В. П.; Шум. 1855.

Шта је то, што вавијек тражи, а ништа није изгубило? — **Кокош.** Ј. Пам; Р. В. П.

Шта је у ватри мокро, а у води сухо? — **Восак.** Ков.

Шта је у кући, а никад не почади? — **Клин** (за то што је ударен у какву греду). Ков.

Шта је у кући највише? — **Стôпа.** Бог.

Шта је у кући ново нетесано? — **Јаје.** В. С. К. прип.; Шум. 1855.; В. Ник.

Шта је у мене, и у тебе, и у краве шаруље? — **Име.** В. Врч.

Шта је у мене и у тебе, и у овце белице, и у зрна пшенице? — **Она браздица испод носа.** Ков.

Ћ Ков. има после горњега још и ово: „имена му нема, а погодити се може.“

Шта је у сели биров? — **Кантар.** Бог.

Шта је шире од неба, а дуже од мора? — **Ваздух.** М. Т. М.

Шта капу на глави држи? — **Конци.** В. С. К. прип.; Бог.

Шта кроз воду иде, а воде се не дохвата? — **Ракија.** В. С. К. прип.; Шум. 1855.

Шта кроз воду иде, а укваси' се не може? — **Мјесец.** К. Цв.

Шта лети к'о тица, седи к'о цар, а губи главу к'о пас? — **Снег.** Т. Марк.

Шта мање веће премеће? — **Секира грм.** Мишк.

Шта мије? — **Мехови мију** (т. ј. дувају. Ко одгонеће мисли да се пита: шта ми је?) Ћ. Ков.

Шта може највише порасти за годину? — **Глас и ријево** Бог.

Шта на воду иде, а воде не пије? — **Звоно на живинчету.** В. С. К. прип.; Р. В. П.

Шта на глави иде? — **Клинац.** Бог.; Ј. Пам; Р. В. П.

Шта на глави иде у Цариград? — **Клин у коња.** Ћ. Ков; М. Гл.; Ков.

Шта на зиду без чавла виси? — **Слина.** К. Дел.

Шта најбрже може утећи, а шта га најбрже може опет стигнути? — **Олово** (из пушке) **и очи.** Бог.

Шта најдуже порасте за лето? — **Црево у младе стоке** (јагњета). Ков.

Шта најчешће међу ноге долази? — **Праг.** Мишк,; Бог.

Шта на леђи кућу носи? — **Пуж.** К. Цв.

Шта на очи дише? — **Пећ.** Грб.

Шта на путу меса чека? — **Трн.** Ив. П.

Шта на себе живо месо једе? — **Свијећа.** В. С. К. прип.; Шум. 1855.; Г. В. П.

Шта на себи кућу носи? — **Пуж.** Ћ. Ков.

Шта на тавану бити не може? — **Бунар.** В. С. К. прип.; Ћ. Ков; Шум. 1855.; Г. В. П; Г. К. С.

Шта на теби хаљине држи? — **Конци.** Ћ. Ков.

Шта не може вода однијети? — **Сјен.** Бог.

Шта не може почадити? — **Клин у греди.** Бог.

Шта никад не може иструнути? — **Име.** Ков.

Шта носиш, не треба ти? — **Блато за ноктима.** Ћ. Ков.

Шта о клину висити не може? — **Сјенка, јаје.** В. С. К. прип.; Г. К. С.; Мишк; Шум. 1855.; Г. В. П.

Шта прије попа у цркву улази? — **Кључ.** Бог.; Мишк.

Шта прије цара вечера? — **Мрва** (троха) **кад падне чим се разломи хљеб.** Бог.

Шта само себе једе? — **Свећа.** М. Т. М.

Шта своју крв пије, а свој дроб једе? — **Свећа.** М. Т. М.

Шта свом оцу иде по водицу? — **Хлепчић хлебу.** Мишк.
Шта се боље види ноћу но дању? — **Ватра.** Бог.
Шта се вазда пере, вода га дере, а опрати се не може? — **Коло воденично.** В. Врч.
Шта се Ђурђеву дану не радује? — **Влашићи** (јер се они од Ђурђева дана све ређе виђају). Мишк.; Ков.
Шта се завршити не да? — **Клупче.** Љ. Ков.
Шта се на ужету гоји? — **Тиква.** Бог.
Шта се не може на клин објесити? — **Јаје.** Бог.
Шта се није родило, а крштено је? — **Звоно.** В. Врч.
Шта се од боја гоји? — **Сукно кад се ваља.** Бог.
Шта се пере, а опрат' се не може? — **Коло воденично.** С.
Шта се сито око огњишта напасе? — **Вретено.** Љ. Ков.
Шта се у води осолити не да? — **Јаје.** Љ. Ков.
Шта се у злу гоји? — **Сукно у ваљалици.** Ков.
Шта се у кући само начинило? — **Пукотине.** Бог.
Шта се у лонцу вари — што га више вариш, то све тврђе долази? — **Јаје.** В. Врч.
Шта сиромах иза врата баца, а господин у недра меће? **Слине.** Мишк.
Шта сунце закла? — **Рибу.** Ков.
Шта те бије не видиш га? — **Ветар.** Љ. Ков.
Шта ти најчешће међу ноге долази? — **Праг.** Љ. Ков.; В. Врч.; Ков.
Шта тражиш, а не волиш да нађеш? — **Уши.** Ков.
Шта трчи око куће, па све чини „троп! троп!“ — **Капи са стрехе.** Ив. П.
Шта у Бога троје нема? — **У тице млека, у гаврана белега, у камену срца или мозга.** Мишк.; Бог.
Шта увек пред човеком иде? — **Сенка.** Пант.

Шта у вече роди, из јутра опадне? — **Кокоши на седалу.** Љ. Ков. из Лепенице.
Шта у води стоји, а вода га однијети не може? — **Хлад.** К. Цв.
Шта у води тије? — **Сукно.** М. Гл.
Шта у гори без мозга лаје? — **Секира.** Р. В. П.; Љ. Ков.; Шум. 1855.; В. С. К. прип.
Шта у злу дебља? — **Сукно.** Љ. Ков.
Шта уз плуг иде, а плугу не треба? — **Црно (блато) за ноктима.** Љ. Ков.
Шта улази голо у рутаво? — **Нога у чарапу или рука у рукавицу.** Љ. Ков.
Шта у мене више има но у седам краљева? — **Сиромаштине.** В. Врч.
Шта у репу огањ носи? — **Чибук.** Бог.
Шта у тебе има, а не треба ти? — **Црно испод ноката.** В. Ник.
Шта у шаку може, а у ковчег не може? — **Бад.** Ј. Пам.
Шта цару на глави сједи, а никад не бесједи? — **Круна.** В. Врч.
Шта чини сад цар? — **Дише.** Бог.
Шта читав сахат шапће, па после каже? — **Сахат.** Ков.
Шта човек носи, а Бог није створио? — **Црно иза ноката.** Пант.
Шта човек тражи, а моли Бога да не нађе? — **Ваш.** Шум. 1855.; К. Цв.
Што[1] баби Жмири до кољена вири? — **Праг кућњи.** В. Врч.

[1] Што и шта често су једно место другог на разним крајевима народа. Једну исту загонетку, ако бисмо је имали само са така два различита почетка, увршћивали смо ипак на оба места као два варијанта.

Што баш онда опада кад расте? — **Живот човеков.** Брл. 1851.

Што без главе по свијету хода? — **Бакалар.** В. Врч.

Што без рука свијет храни? — **Волови.** В. Врч.

Што бива веће, ако одузимаш; а мање, ако додајеш? — **Јама.** Брл. 1851.

Што бива једнако краљу и сиромаху? — **Родити се и умрети.** Брл. 1851.

Што вазда виче: поћ-поћох, поћ-поћох, а на једно мјесто сједи? — **Препелица у пролеће.** В. Врч.

Што вазда гмиже, а живо није; свећ право каже, зборити не умије? — **Сахат.** В. Врч.

Што вазда право каже, а никад душе нема? — **Кантар.** В. Врч.

Што вазда човјеком заповиједа? — **Капа.** В. Врч.

Што во лежи? — **Што не може да сједи.** Бог.

Што воду пије, а у небо гледа? — **Кокош.**

Што га видиш, а не чујеш? — **Дим.** Живч.

Што га тискох и потискох, а још те га шака оста? — **Нож у канијама.** Живч.

Што га чујеш, а не видиш? — **Ветар.** Живч.

Што главом на једној нози стоји? — **Главати купус.** В. Врч.

Што главом поље риља, а репом жиле вади? — **Игла.** В. Врч.

Што голо вас свијет оћеде, а себе никад не може? — **Игла.** В. Врч.

Што господичићу на образ сједи,
све види, а ништа не бесједи? — **Наочари.** В. Врч.

Што грлом пије, а носом бљује? — **Ибрик воду.** В. Врч.

Што дође кући брез шушка? — **Мрак.** Бос. пр.

Што дојде у кућу без шушка? — **Мрак.** Л. Ил.

Што живе људе ждере, живе избљувава? — **Кућа.** Живч.

Што збора не зна, а уме сваког да научи? — **Књига.** Љ. Ков. из Јасенице.

Што зец бјега у луг? — **Што не ће луг за њим.** Бог.

Што златни голубићи испод земље шкрбоћу? — **Раоници земљу.** В. Врч.

Што иде од дола до дола, па све виче Тодора, Тодора? — **Звоно.** Живч.

Што из куће гладно поће, а у кућу сито дође? — **Који му драго суд водени.** В. Врч.

Што из куће иде, а кућу гледа? — **Козји рогови, плуг, пушка.** В. Врч.

Што између' два виси, а из њега нешто пишти? — **Нос међу очима.** В. Врч.

Што иште соли кроз дувар? — **Јаје.** Л. Ил.; Бос. пр.

Што је боље од једног липа, добра, билог круха? — **Два су боља.** Брл. 1851.

Што је веће ако одузмеш, а мање ако придаш? — **Јама.** Л. Ил.; Бос. пр.

Што је више од краља? — **Круна.** Л. Ил.

Што је готово, а сваки се дан направља? — **Кућни посао.** В. Врч,

Што је грче од жучи, а слаће од меда? — **Со.** В. Врч.

Што један без очи може виђети, а други су оба не може? — **Новце богат и сиромах.** В. Врч.

Што је исто као ја, а нијесам ја? — **Слика** (портре). В. Врч.

Што је и у мене и у тебе, и у шупца и у рупца, и у дрво сухо? — Срце. В. Врч.; арх. Дуч.

Што је једнаке мјере, било пуно или празно? — **Мјехур.** Бос. пр.; Л. Ил.

Што је кад се роди и умре велико, а у средини добе малено? — Сјена. Бос. пр.; Л. Ил

Што је мање од зрна проса, а теже од стара соли? — **Жишка огња**. В. Врч.; Бос. пр. (који има „осмака“ место „стара.“)

Што је најбрже на свијету? — **Помисао**. В. Врч.

Што је нама на буниште, а цару на трпезу? — **Кокош**. В. Врч.

Што је на торњу највише? — **Рђа на крижу**. Л. Ил.

Што је прије на свиту било, човик или брада? — **Брада** (јер је брадати јарац прије човика створен). Брл. 1854.

Што је слађе од меда, драже од злата, милије од брата? — **Момку ђевојка и обратно** В. Врч.

Што је с наопака љепше но с лица? — **Бумбар кад се преврне и напуни.** В. Врч.

Што је теже празно но пунано? — **Празна торба.** В. Врч.

Што је то: ја чувам благо, ако мене људи чувају? — **Кључ.** Брл. 1854.

Што је у ватри мокро, а у води сухо? — **Восак.** Мишк.

Што је у кући без користи? — **Пукотине**. Грб.

Што је у кући веће од коња и од вола, а мјесто му колик' јаје? — **Коминьача**. Грб.

Што ј' у мене и у тебе, и у овце белице, и у зрна пшенице? — **Чистина на горњој усни међ' брковима**. Мишк.

Што ј' унутра шупље, а извана јамасто? — **Напрстак.** Л. Ил.

Што је у половини патрица илити бројаница? — **Гајтан.** Брл. 1851.

Што је учинио Господ пред лицем свију народа? — **Нос.** Брл. 1851.

Што је шире од вола и од коња, а мјесто му колик' јаје? — **Врата**. К. Дел.

Што јунаку за пас стоји, а двојицу страши? — **Мала пушка** (празна). В. Врч.

Што кокош кљује? — **Што не може да лиже**. Бог.

Што крај пута тужи, а свакога дужи? — **Драча**. В. Врч.

Што криво сједи, а право суди? — **Кантар.** В. Врч.

Што кроз брвна соли иште? — **Јаје**. К. Дел.

Што кроз воду иде, а воде не дохвата? — **Ракија из котла.** В. Врч.

Што мене о рамену виси, а свакоме о злу мисли? — **Пушка.** В. Врч.

Што ми је за што прионуло за свашто? — **Име.** Бос. пр.

Што ми је то, што пушкино име носи? — **Цев на нози**. Ков.

Што младо ником не ваља, а кад остари, и цару ваља? — **Оскоруша.** В. Врч.

Што на воду иде, а воде не пије? — **Звоно.** К. Дел.

Што на воду иде пјевајући, а дома се врће мучећи? — **Ромијенча** (суд бакрени за воду, који, кад је празан, цијуче). В. Врч.

Што на воду иде с очима, а с воде без очију? — **Вучија**. К. Дел.

Што на глави перчин има, а главе нема? — **Клас** (клип) **кукуруза.** В. Врч.

Што на глави у Стамбол отиде? — **Клинци коњске плоче.** В. Врч. **Клинци у броду.** Ф. Г. Р.

Што над ђевојком сву ноћ лежи, а она га грли и под њим бјежи? — **Бијељ или губер.** В. Врч.

Што над кућом и пред кућом пада, а више ваља но да бисер пада? — **Киша.** В. Врч.

Што највише зла чини, а нико га ни бије ни кара? — **Језик.** В. Врч.

Што највише свакоме између' нога вири? — **Праг кућни.** В. Врч.

Што на ови свијет буде најљевше, па после најружније? — **Ђевојка, па баба.** В. Врч.

Што на репу брњицу има? — **Машице алку.** В. Врч.

Што на репу зубљу носи? — **Свијетњак буба.** В. Врч.

Што на репу око има? — **Тава.** В. Врч.

Што на репу памет носи? — **Кантар.** В. Врч.; арх. Дуч.

Што на себи кућу носи? — **Корњача.** Anon.

Што на теби хаљину држи? — **Конац.** Мишк.

Што на три ноге клечи, а над њим нешто црно звечи. — **Сацак и на њему лонац кад ври.** В. Врч.

Што на цркву клечи,
по селу звечи,
све живе мами,
а мртве слави? — **Звоно.** Б. Врч.

Што на хрбат дише? — **Кућа на бацу.** Грб.

Што на хрбат ухо има? — **Сач, пека.** В. Врч.

Што нема ни вјере ни душе, а свак му вјерује? — **Кантар.** В. Врч.

Што никад криво не збори, а увијек зло твори? — **Змија.** В. Врч.

Што 'но седи наврх куће, јауче, лелече: леле мене до Бога! сав свет нахраних, а себе не могох? — **Чекетало на камену у воденици.** Јевт.

Што об дан месо једе, а об ноћ звијезде броји? — **Воловски остан.** В. Врч.

Што о чукљу виси, а о злу мисли? — **Пушка дугачка.** В. Врч.

Што пјесном кука, а није му мука? — **Кукавица.** В. Врч.

Што плива водом, а коштица нејма? — **Пијавица.** Фил.

Што по гори бучи,
по пољу зучи,
морем вије,
а живо није? — **Вјетар.** В. Врч.

Што по ноћи бди, а преко дан спи? — **Свијећа.** В. Врч.

Што по свиту без ногу путује? — **Печат.** Л. Ил.

Што прво у цркву уђе, а Богу се не моли? — **Кључ.** Љ. Ков.

Што пред ђевојком од коња игра? — **Сито, кад сије брашно.** В. Врч.

Што преко дан плаче, а по ноћи пјева? — **Свијећа.** В. Врч.

Што прелази зец пут? — **Што не може да се провуче испод њега.** Бог.

Што прије цара у ложницу леже? — **Душек и јастук.** В. Врч.

Што преко воде приде, а не покваси се? — **Сунце, вјетар.** Л. Ил.

Што путем иде, а боб сије? — **Брав кад брабоња.** В. Врч.

Што сав свијет види, а себе не види? — **Очи.** Грб.

Што само себе вазда једе? — **Свијећа.** В. Врч.

Што свак жели, а кад достигне, мрзи? — **Старост.** Бос. пр.; Л. Ил.

Што свак има, а Бог нема? — **Гријех.** В. Врч.

Што свакога страши, да се и сам цар од страха тресе? — **Зима**. В. Врч.

Што све виче кр-кр-кр; а жена му квр-квр-квр? — **Жаба**. В. Врч.

Што све из куће ћераш, а ишћерат' не можеш? — **Смет**. В. Врч.

Што све људе једнаке чини? — **Смрт**. Л. Ил.

Што се без живота с ватром бори, а ватри одоли? — **Вода**. В. Врч.

Што се девет од једнога боји? — **Миши од мачке**. В. Врч.

Што се млијеко циједи? — **Што не може да се вије**. Бог.

Што се највише на свијету пише, а кад се пише, неко уздише? — **Тестаменат**. В. Врч.

Што се некима допада, а некима не? — **Живот**. Брл. 1851.

Што се не може за живота процијенити? — **Трговац и свиња**. К. Дел.

Што се не може осолит' у лонцу? — **Јаје**. Л. Ил.

Што се не роди, умре; а што се роди, умре? — **Адам и Христос**. Љ. Ков.

Што се пере, а опрат' се не може? — **Коло воденично**. Бос. пр; Л. Ил.

Што се право преде, и право плете, а вазда криво сједи? — **Уже**. В. Врч.

Што у води пљес, пљес, а у гори тес, тес? — **Пратљача** (којом жене млате подебље хаљине, кад перу на води). В. Врч.

Што сироту тишти, од шта сирак пишти; код фукаре лежи, од зенђила бјежи? — **Уши, бухе и кимци**. В. Врч.

Што сваша двапут од себе прибије, а једном одбије? — **Брдо кад тка**. В. Врч.

Што те гони, а не видиш га? — **Вјетар**. В. Врч.

Што тежи једнако, било пуно, било празно? — **Мјехур**. Брл. 1851.

Што турином риља, а репином жиле вади? — **Игла**. Бос. пр.

Што у води вазда живи, а воду никад ие пије? — **Лађа**. В. Врч.

Што у гори без мозга лаје? — **Сјекира**. В. Врч.; Грб.

Што у гори на једној нози стоји? — **Гљива**. Л. Ил.

Што у женским рукама име губи? — **Лан** (постајући прећа). Павић.

Што у затвор мртво стоји, од њега се свијет боји? — **Фишек у кеси**. В. Врч.

Што уз брдо без ногу лети, а низ брдо не може? — **Дим**. В. Врч.

Што у злу дебља? — **Сукно у ступи**. В. Врч.

Што у кући господује, свак га његује, а он никога не поштује? — **Дијете у колијевци**. В. Врч.

Што у кућу вазда улази, а никад из куће не излази? — **Пуж**. В. Врч.

Што у мене и у тебе, и у овце белице, и у зрна пшенице? — **Јамица под носом** (иначе: браздица међу носом и устима) М. Гл.; Бог.

Што у мене и у тебе, и у струку купусу и класу трснату? — **Име**. В. Врч.

Што у огњу гори, а огња се не боји? — **Пепео**. В. Врч.

Што у стражњици памет носи? — **Лађа крманоша**. Л. Ил.

Што у тебе има, а у мене нема? — **Име**. В. Врч.

Што у цара нема, а у просјака има?— **Глади.** В. Врч.

Што цвати, не роди; а што не цвјета, оно роди? — **Конопља бјелојка цвати, а нема рода; црнојка пак не цвјета, а има сјеме.** Бог.

Што четири носе на себи двије главе и четири уха а један реп? — **Коњ и коњаник.** В. Врч.

Што човјек ватру креше? — **Што неће сама да се упали.** Бог.

Што човјек гледа? — **Што није слијеп.** Бог.

Што човјек оружје носи? — **Што неће само да иде.** Бог.

Што човјек тражи, а није му мило да нађе? — **Уш у глави.** В. Врч.

Што човјека ћелавим чини? — **Коса.** Бос. пр.

ДЕО ТРЕЋИ.

ЗАГОНЕТКЕ У ОПКЛАДУ (С ПРИЧАЊЕМ) И РАЧУНСКЕ.

1.

α.

Текст.

1. Ја сједим на нероду коњу;
пуштите ми сина,
материна мужа. (В. С. К. Рј.; В. Врч.)
2. На нероду јаше,
испорена вода;
дајте ми сина,
материна мужа. (В. С. К. Рј.; В. Врч.)
3. На нерођу оћу;
на мајку му сјећу;
пустите ми сина,
материна мужа. (Бог.)

К. Цв. има „на матери сећу“, а Љ. Ков. „на мајци му сићу.“

4. На нерођену јашим,
с нерођена вам говорим:
пустите ми сина,
материна мужа. (Бос. пр.; В. Гај.)

β.

Приповетка.

Бог. место одгонетљаја пише: Ову загонетку није ласно погодити. Управо не може на њу одгонетнути други него онај, који зна приповијетку, како је ово по-

стало. По причању неки цар метне у тамницу једнога човјека, па каже, да га неће дотле пустити, докле се не нађе ко, да му загонене нешто, што он, као цар, не може погодити. Тако је они човјек дуго лежао у тамници. Онда се досјети његова кћи овоме послу. Имала је кобилу, па кад опази да ће се ождријебити, она је закоље, ждријебе извади из мртве кобиле, па га одгаји, а кожу осуши, те на седло удари. Кад одрасте ждријебе, она метне на њ оно седло, те га појаше и оде пред тамницу. Зовне оца, те га као подоји на своје сисе, па се тад дигне цару и загонене му као што је горе наведено. Загонетка дакле значи: Идем на коњу који се није ождријебио, него је извађен из мртве кобиле; сједим на седлу, које је опшивено кожом од матере тога коња; а пустите ми оца, којега сам задојила. Сад се цар нађе у чуду. Позове све лале и везире да погађају шта је то; па кад нико није могао да погоди, него му она ђевојка казала шта то значи, он јој пусти оца и ослободи тамнице, у којој би пропало, да није било ове досјетке.

К. Цв. са свим се слаже с овим; Љ. Ков. напомиње само, да је кобила хтела сама црћи при ождребљењу В. Врч. се слаже. Бос. пр. и В. Гај. тако исто. В. С. К. нема приповетке, и како му се текст слаже с Врчевићем, а познато је, да је Врч. био с њим у свези, биће оба његова текста у Рјечнику из тог истог извора.

2.

„Помоз' Бог, земљо“, рече цар једном старом тежаку, који је орао.

Овај му одговори: „Бог помози, земљо, земљи господару.“

На ове ријечи настави цар овај говор.

Ц. Касно си уранио.

Т. Ја сам добро уранио, али није дао Бог.

Ц. За што нијеси узео квочке с пилићима?

Т. Ја узех квочку с пилићима; али кад су пилићи одрасли, оде свако на своје сједало.

Ц. Колико има година, стари тежаче, да на гору ништа пало није?

Т. Мој царе и господине, имаде пуних осамдесет година.

Ц. Има ли у тој гори вукова?

Т. Никаквога.

Ц. Да ти Бог даде, старче, три овна, би ли их знао шишати?

Т. Да би ми Бог дао.

Ово цар чувши оде кући и посла три везира старом тежаку, с налогом да му они диван старчев растумаче, јер ће иначе главе изгубити. Дошавши везири орачу тежаку упитају га, што је цар кроз онај диван казати хтио? Ну старац не хотећи њихов диван ни слушати, рече дјетету, које је волове тјерало: „Ост! Окрећи дијете, хајде гони!“ Везири видјевши, да им казати неће бадава, за то му дадоше кесу блага. Старац примивши новце рече: „Цар ми рече, да сам земља, а и он је земља и земљи господар.“ — Везири упиташе даље шта то значи: „Што си ти касно уранио?“ На што старац дјетету: „Ост! Окрећи, дијете, хајде гони!“ Везири опет дадоше кесу новаца. Кад је узео новце рече: „Што сам касно уранио? — Ја сам уранио добро, али ми није дао Бог. Рано су ми дјеца, а за њима и жена, помрли.“ — Везири наставише даље питање, да за што није узео квочке с пилићима; али старац проговори дјетету: „Гони, дијете!“ Везири опет дадоше нову кесу с новцима. На то им тежак

рече: „Ја сам узео квочку с пилићима, или оженио сам се опет, а пасторчад, кад одрастоше, одоше откуд су и дошла.“ — Напокон га упиташе везири, да која су то три овна, која би он знао шишати. „Ост, гони, дијете,“ повиче старац. — Везири дадоше и четврту кесу, а старац им одгонене: „Ја сам вас тројицу добро ошишао, и Бог ми је дао. Ево теби, дијете, трећи тал, замећи плуг, те гони кући, доста смо изорали!“ (Л. Ил.)

3.

Један човек имао у свом имању купуса, вука и козу. Пође једном по свету ходати, те хтедне то све троје преко једне воде превести, али му је чун био тако мален, да није могло све троје стати, те тако стане мислити како ће. Ако би узео са собом курјака, па да се после врати по купус и козу, коза би појела купус док би се он вратио. Ако би са собом узео само купус, курјак би козу појео? — Најпре дакле треба да превезе козу, јер курјак купуса неће; после — курјака, а козу натраг да повезе и да је остави на брегу докле купус не превезе, па онда опет да се врати и да превезе козу. (Иг. Брл.)

4.

Пошли на рад човек и жена, мати и син, шурак и зет, а понели хлеб и по, па им о ручку дошло сваком равно по по хлеба. Колико их је било свега? — Троје. (М. Ђ. М.; В. Гај.)

5.

Муж и жена, брат и сестра, зет и шура поделише шест јабука; па сваком од њих дођоше по двије. Пита се колико је свега лица? Троје: муж, брат и сестра (Арх. Дуч.)

6.

Летело једно јато гусака више, а једно ниже. Оно јато, што је било ниже, каже ономе више: „Дајте нам једну гуску из вашег јата, да и нас буде, колико и вас“, дакле да се изједначе. А оно горње јато одговори: „Дајте ви нама једну гуску из вашега јата, па ће нас бити три пута више но вас.“ Сад погоди, колико је у ком јату било гусака? — Било је у доњем три, а у горњем пет. Ако оно горње јато даде доњем јату једну гуску, онда у обадва ће бити по четири, дакле једнако; а ако доње дâ горњем, онда ће у доњем остати две, а у горњем шест, дакле три пут више биће у горњем. (Ков.)

7.

Три сестре, а двије антерије, па све три сестре носише обје антерије у мјесецу дана по двадест дана. Пита се, колико је свега дана.

Одговор: тридесет дана. Једна сестра носила једну антерију двадесет дана; а друга сестра носила другу антерију десет дана. Кад се навршило десет дана, онда је обукла трећа сестра, па је носила до свршетка мјесеца. А првој сестри, кад се навршило двадесет дана да носи антерију, онда је обукла друга сестра, што је носила другу антерију десет дана, па је носила и ову десет дана. Те тако све три сестре носиле су обје антерије у мјесецу дана по двадесет дана, а у све тридесет дана. (Арх. Дуч.)

Штампарска погрешка.

На стр. 121. место пе́ндивôј, треба да стоји пѐндивôј

ШТАМПАРИЈА БРАЋЕ ЈОВАНОВИЋА У ПАНЧЕВУ.

10-K 435